

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM II. KADEME ÖĞRENCİLERİNİN
SOSYAL BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN TUTUMLARI İLE
AKADEMİK BAŞARILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ
(ŞANLIURFA İLİ ÖRNEĞİ)

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Hazırlayan

Ali DEMİR

ŞANLIURFA

2010

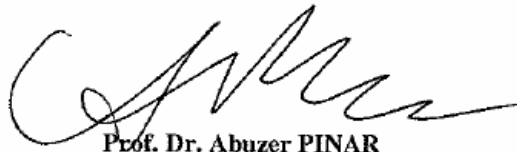
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK danışmanlığında, Ali DEMİR'in hazırladığı "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki" konulu bu çalışma 17.06/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Üye : Doç. Dr. Refik BALAY

Üye : Yrd. Doç. Dr. Celil ABUZER

Bu Tezin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr. Abuzer PINAR

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	i
TABLOLAR DİZİNİ.....	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
ÖNSÖZ	vii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Araştırmanın Önemi	8
1.4. Varsayımlar	10
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
1.6. Tanımlar	11
BÖLÜM II.....	12
KURAMSAL TEMELLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	12
2.1. Eğitim ve Eğitim Programı.....	12
2.2. Sosyal Bilgiler	14
2.2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Önemi.....	14
2.2.2. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler Arasındaki İlişki.....	18
2.2.3. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihi Gelişimi	21
2.2.3.1. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Dünyadaki Gelişimi.....	21
2.2.3.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Türkiye’deki Gelişimi	24
2.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları.....	26
2.2.5. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Programı	30
2.2.5.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Vizyonu	31
2.2.5.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Temel Yaklaşımı.....	31
2.2.5.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapısı.....	33
2.2.5.3.1. Beceriler	33
2.2.5.3.2. Kavramlar.....	34
2.2.5.3.3. Değerler	35
2.2.5.3.4. Öğrenme Alanı	36
2.2.6. Öğrenme-Öğretme Süreçleri ve Öğretmenin Rolü.....	37
2.2.7. Ölçme ve Değerlendirme	40
2.3. Tutum	41
2.3.1. Tutumun Öğeleri.....	44

2.3.2. Tutumların Oluşmasını Etkileyen Faktörler.....	46
2.3.3. Tutum ve Davranış İlişkisi.....	48
2.3.4. Derse Yönelik Tutum İle Başarı Arasındaki İlişki.....	49
2.4. İlgili Araştırmalar.....	51
2.4.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	51
2.4.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	55
BÖLÜM III.....	60
YÖNTEM.....	60
3.1. Araştırmanın Modeli.....	60
3.2. Evren ve Örneklem.....	60
3.3. Veri Toplama Aracı.....	62
3.4. Verilerin Toplanması.....	67
3.5. Verilerin Analizi.....	68
BÖLÜM IV.....	70
BULGULAR VE YORUM.....	70
4.1. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları.....	70
4.2. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	72
4.2.1. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Okulun Bulunduğu Bölgenin Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	72
4.2.2. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	74
4.2.3. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	76
4.2.4. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	77
4.2.5. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	78
4.2.6. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	79
4.2.7. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Sosyal Bilgiler Dersine Giren Öğretmenin Cinsiyetine Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	81
4.2.8. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Özel Dershane veya Öğretmenden Sosyal Bilgiler İle İlgili Ders Alma Durumuna Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	82
4.2.9. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyal Durumuna Göre Farklılaşmakta mıdır?.....	83
4.3. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sosyal Bilgiler Dersindeki Başarıları Arasında İlişki Var mıdır?.....	84

BÖLÜM V	89
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	89
5.1. Sonuçlar	89
5.1.1. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarına ilişkin Sonuçlar	89
5.1.2. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenlere İlişkin Sonuçlar	90
5.1.3. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sosyal Bilgiler Dersindeki Başarıları Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar	92
5.2. Öneriler	92
EKLER	94
KAYNAKLAR	99
ÖZET	110
SUMMARY	112

Tablolar Dizini

Tablo		Sayfa
1.	Şanlıurfa Merkez İlçedeki Resmi İlköğretim Okullarının Sosyo-Ekonomik Düzeyleri....	61
2.	Örnekleme Grubuna Seçilen Okullar.....	61
3.	Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutum Ölçeğinin Beşli Puanlama Biçimi ve Puan Aralıkları.....	63
4.	Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	65
5.	Faktör Analizi Sonucunda Ölçekte Yer Alan Maddelerin Faktör Yükleri.....	66
6.	Verilerin Toplandığı Okullar ve Sosyo-Ekonomik Çevreleri.....	68
7.	İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları.....	70
8.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları İle Okulun Bulunduğu Bölgenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi Arasındaki İlişkinin Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları....	73
9.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	75
10.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sınıf Düzeyi Arasındaki İlişkinin T-Testi Sonuçları.....	76
11.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Annenin Eğitim Durumu Arasındaki İlişkinin Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	77
12.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Babanın Eğitim Durumuna Göre Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	78
13.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Ailenin Gelir Düzeyi Arasındaki İlişkinin Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	79
14.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile, Sosyal Bilgiler Dersine Giren Öğretmenin Cinsiyeti Arasındaki İlişkinin T-Testi Sonuçları.....	81
15.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Özel Dershane veya Öğretmenden Sosyal Bilgiler İle İlgili Ders Alma Durumu Arasındaki İlişkinin T-Testi Sonuçları.....	82
16.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyal Durumu Arasındaki İlişkinin T-Testi Sonuçları.....	83
17.	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Ait Başarı Notu Ortalamaları....	84
18.	İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ve Sosyal Bilgiler Dersindeki Başarıları Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Basit Korelasyon Analizi.....	86

Şekiller Dizini

Şekiller	Sayfa
Şekil 1: Sosyal Bilimlerin Sosyal Bilgilere Katkısı.....	19
Şekil 2: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Ait I. Dönem Karne Notlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı Grafiği.....	85

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: National Council for The Social Studies (ABD Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi)
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi)
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
r	: Korelasyon Katsayısı
r ²	: Determinasyon Katsayısı

ÖNSÖZ

Eğitim sürecinin önemli bir öğesi olan tutum, öğrenmenin gerçekleşmesinde etkilidir. Öğrencilerin derse yönelik tutumları ile onların akademik başarıları, eğitim programlarının hedeflerine ulaşma düzeyleri arasında güçlü ilişkiler vardır.

Bu araştırmada ilköğretim II. Kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde katkıları olan, araştırmanın her aşamasında beni destekleyen, yüreklendiren ve yönlendiren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin şİMŞEK'e,

Yüksek lisans öğrenimim boyunca bana olan yakın ilgi ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, çalışmamın her yönüyle ilgili olarak büyük desteğini gördüğüm, görüş ve düşüncelerinden son derece faydalandığım, çok değerli hocalarım Doç. Dr. Sayın Refik BALAY'a, Yrd. Doç. Dr. Aycan ÇİÇEK SAĞLAM'a ve zamansız aramızdan ayrılan Yrd. Doç. Dr. Miraç SAĞLAM'a, araştırmanın çeşitli aşamalarında yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Yasin DOĞAN'a, Yrd. Doç. Dr. Abdullah ADIGÜZEL'e ve Doç. Dr. Abdalbaki BİLGİ'e,

Anketlerin dağıtılması ve toplanması sürecinde yardımlarını gördüğüm değerli öğretmen arkadaşlarıma ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Sekreteri Sayın Aziz KILIÇ'a,

Son olarak, araştırmanın başından sonuna kadar, çalışmalarımda yanımda olan, emeğini ve sevgisini her zaman hissettiğim değerli eşim Ebru DEMİR'e, sonsuz teşekkür ederim.

şANLIURFA, MAYIS 2010

Ali DEMİR

BÖLÜM I

GİRİŞ

İlköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki konulu araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmada geçen bazı kavramların tanımları yer almaktadır.

1.2. 1.1. Problem Durumu

Günümüzde bilim ve teknolojiye büyük ilerlemeler, daha önceki dönemlerle kıyaslanmayacak düzeyde bilgi artışına yol açmaktadır. Bireyler, artan bu bilgi hızına ve artışına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Çünkü insanlar, yaşamını sürdürebilmeleri için sürekli mücadele etmek ve kendilerini yenilemek durumundadırlar. Bireylerin yeteneklerinin geliştirilmesi, potansiyellerinin artırılması ve yaratıcılık özelliklerinin ortaya çıkarılması, hem birey hem de toplum açısından bir kazançtır. Bu durumun farkında olan devletler ve toplumlar, gelişen şartları gözlemekte, bireyin niteliklerinin artırılması için eğitim ve öğretim etkinliklerini buna göre düzenlemektedirler.

Sanayi toplumundan, bilgi toplumuna geçildiği 21. yüzyılda, olumlu ve olumsuz gelişmeler bir arada yaşanmakta, bu gelişmeler toplumlardaki bütün kurumları etkilemektedir. Bilim ve teknolojinin her alanında yaşanan gelişmeler, bir yandan insanlar için yeni olanaklar sunarken, diğer taraftan, dünya üzerinde yaşanan doğal afetler, savaşlar, terör olayları, çevre ve nüfus sorunları, önlem alınmadığı takdirde, büyük tehlikeler oluşturacak potansiyel taşımaktadır.

Yaşanan bu gelişmelere bağlı olarak toplumların bireylerden beklentileri de değişmektedir. Toplumlar, her şeyi kabullenen, ezberci ve duyarsız bireyler yerine araştıran, sorgulayan, problem çözme becerisine sahip, grup çalışmasına ve işbirliğine önem veren, iyi iletişim kuran, yaratıcı, empati kurabilen, çevre ile bütünleşmiş, demokratik değerleri benimsemiş kısacası “kendini gerçekleştirmiş” bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Toplumlarda, bu niteliklere sahip bireylerin

yetiştirilmesi görevini eğitim kurumları üstlenmekte, geleceğin toplumuna eğitim aracılığı ile yön verilmektedir (Karaduman, 2005).

Bilgi, insanlık tarihinin her döneminde önemli bir yere sahip olmakla beraber, iletişim olanaklarının küçülttüğü dünyamızda en önemli etken durumuna gelmiştir. Artık çağımızda üstünlük “bilgiyi üreten” ve “bilgiyi kullanan”larındır. Bilginin kazanılmasında, kullanılmasında ve donanımlı insan gücünün yetiştirilmesinde en önemli görev eğitim sistemine düşmektedir (Tahiroğlu, 2006: 17).

Eğitim, sosyal yapının oluşmasındaki önemli katkısı ve fertlerin yaşamlarını doğrudan etkilemesi nedeniyle, toplumların gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Zira bir ülkenin kalkınması ancak o ülkede yaşayan insanların eğitilmesi, onlara ülkenin hedeflerine uygun beceri ve yetenekler kazandırılması, yeni teknolojiler geliştirilmesi, yeni teknolojilerin her alanda kullanılabilmesi ile olanaklıdır.

Eğitim, toplumu düzenleyen ve geleceğe taşıyan bir kurum olarak, onu geliştirebilecek insanı yetiştirir. Doğduğunda topluma yararlı hiçbir davranışı olmayan insan yavrusuna kültür kazandırarak, onu toplumsallaştırarak, bireyselleştirerek ve üretkenleştirerek toplumun etkin bir üyesi olmasına eğitim kurumu yardım eder (Başaran, 1993).

Eğitim kurumlarının temel amacı, düşünce yapısı, becerileri, tutum ve değerleri gelişmiş insanlar yetiştirmektir. Bireyin iyi bir vatandaş olması, toplumun ortak değerlerini benimsemesi ve buna uygun tutum geliştirmesi eğitim hedeflerindedir. Bu yüzden her toplumun kendine uygun bir eğitim sistemi vardır. Bu sistem, o toplumun kültürel, sosyal, ekonomik özelliklerine ve değerlerine göre kurulur, biçimlenir ve gelişir. Her eğitim sistemi, o toplumun içerisinde geçerli olan değerleri yansıtır ve o toplum tarafından beklenen görevleri yerine getirir (Gürsel, 2003).

Eğitim sistemleri çeşitli türlere ve kademelere ayrılmaktadır. Örneğin eğitim sistemleri genel olarak *örgün* ve *yaygın* eğitim şeklinde sınıflandırılmaktadır. Öte yandan örgün eğitim *ilk*, *orta* ve *yüksek* olmak üzere üç kademeye ayrılmaktadır. Örgün eğitimin önemli bir basamağını *ilköğretim* oluşturmaktadır. 6–14 yaş grubundaki öğrencilere temel bilgi ve becerileri kazandırarak, onları hayata ve daha

sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan ilköğretim, eğitim sisteminin temel taşıdır. Bu dönemde, bireylere toplum içindeki diğer üyelerle uyum içinde yaşamaları ve çağın getirdiği yaşam koşullarına uyum sağlayabilmeleri için gerekli temel bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır (Fidan ve Erden, 1998).

Özellikle, çocuğun ilk kez düzenli bir biçimde eğitim-öğretim faaliyetiyle karşılaştığı, gelişim açısından en kritik dönemlerini yaşadığı, gelecek öğrenim yaşamının temellerinin atıldığı bir süreç olan ilköğretimin önemi, bu noktada ortaya çıkmaktadır. Şu halde toplumlar için istenilen yönde bireyler yetiştirmenin yolu, nitelikli bir ilköğretim sürecinden geçmektedir (Gürkan ve Gökçe, 1999).

İlköğretimde öğrencilere istenilen davranışların kazandırılması, önceden hazırlanan ve öğretim yoluyla uygulanan eğitim programları ile sağlanmaktadır. İlköğretim kademesinde farklı dersler yer almaktadır. Bu dersler içerisinde gerek içeriği ve gerekse programdaki ağırlığı nedeniyle Sosyal Bilgiler dersi önemli bir yer tutar. Sosyal Bilgiler, ilköğretim döneminde etkili vatandaş yetiştirme amacına hizmet eden bir derstir. Etkili vatandaş, içinde yaşadığı toplumun kültürünü benimsemiş, özümsemiş ve bunu geliştirme anlayışına sahip bireylerden teşekkül eder (Safran, 2008). Bu açıdan bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi stratejik bir öneme sahiptir.

Ülkemizde ilköğretim çağındaki çocuklara vatandaşlık bilgisi ve yaşam için gerekli değer, tutum ve davranışlar Sosyal Bilgiler dersiyle öğretilmektedir. Bu gelişim dönemindeki çocukların tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji vs. sosyal bilim disiplinlerine ait bilgileri ayrı dersler olarak almaları, gelişim dönemleri açısından oldukça zordur. İlköğretim döneminde kazanılan bilgilerin, becerilerin ve davranışların sonraki yıllarda da etkisini devam ettireceği göz önünde bulundurulursa, bu dönemde geleceğin yetişkinleri olan çocuklarımıza Sosyal Bilgiler dersinin öğretilmesinin stratejik bir öneme sahip olduğu daha iyi anlaşılır (Safran, 2008).

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını

kapsayan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak, öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2005).

Bireyler, kendileri için psikolojik olarak var olan her şeye karşı bir tutuma sahiptir. Bireyin tutumu onun bir nesneye, fikre, insana ve olaylara karşı duygu, düşünce ve davranışlarını etkiler ve şekillendirir (Aydın, 2000). Dolayısıyla öğrencilerin de kendileri için mevcut bir olgu olan derse karşı olumlu veya olumsuz bir tutuma sahip olmaları da muhakkaktır. Derse karşı olan tutum ile o dersi öğrenme arasında kuvvetli bir ilişki vardır.

Öğrenme sürecinde öğrencilerin bir ders, ünite veya konuya karşı duydukları ilgi, istek ve beklentilerinin, onların başarıları üzerine olumlu etkileri olduğu birçok öğrenme kuramcılar tarafından kabul edilmektedir. Bununla birlikte, öğretmenin samimi, anlayışlı, sabırlı ve sevecen tavırlar sergilemesi, öğrencileri olumlu yönde etkileyecek, aksi davranışları ise öğrenci üzerinde olumsuz etki yaratacaktır (Güçlü, 2000).

Öğrencinin öğrenmesine ve akademik başarısına etki eden faktörlerin çok çeşitli olduğu bilinmektedir. Bunlar; öğrenciye sunulan imkanlar, materyal desteği, kullanılan öğrenme-öğretme yöntemlerinin yeterliliği ve etkililiği, sosyo-ekonomik düzey, öğretmenin tutumu gibi bireyden kaynaklanmayan dışsal faktörler olabileceği gibi, bizzat bireyin kendisinden kaynaklanan tutum, ilgi, motivasyon, olgunlaşma düzeyi vb. gibi içsel faktörler de olabilir. Yukarıda sayılan dışsal faktörler, öğrenciye sunulan öğretim hizmetinin niteliğini gösterir. Günümüzde okullarda yürütülen çalışmaların büyük bir kısmının temelinde öğrenen kişiye nitelikli bir öğretim hizmeti sunulması çabası yatmaktadır. Öğrenenler için öğrenme ortamını daha çekici ve işlevsel hale getirme yönündeki bu çabalarla istenilen başarı düzeyine

ulaşılamaması ya da bu konudaki yetersizlikler, başarı yolunda içsel faktörlerin de dikkate alınmasının gerekli olduğunu göstermiştir. Bu sebeple son yıllarda içsel faktörler içinde yer alan tutumlar da araştırmacıların ilgisini çekmiştir (Keskin, 2003).

Tutum, doğrudan gözlenebilen bir özellik değildir. Bireyin gözlenebilir davranışlarından, dolaylı olarak varsayılan ve o bireye ait olan eğilimdir. Diğer bir anlatımla tutum, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir. Bir tutum, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını birbiriyle uyumlu kılarak etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2004).

Eğitim sürecinin önemli bir ögesi olan tutum, öğrenmenin gerçekleşmesinde etkilidir. Öğrencilerin okula, öğretmene, derse yönelik tutumları ile onların akademik başarıları arasında güçlü ilişkiler olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırma bulgularına göre, öğrencilerin öğrenmeye ve derse yönelik tutumlarının olumlu olması, onların akademik başarılarını artırmaktadır. Nitekim tutumlar ile başarılar arasındaki anlamlı düzeydeki ilişkiler, tutumların bilişsel alan davranışları kadar önemli olduğunu göstermektedir (Saracaloğlu, 2001).

Öğrencilerin derslere karşı geliştirdikleri olumlu ya da olumsuz tutumlar, onların derslere yönelik başarılarını da etkilenme gücündedir. Buna karşın derslere karşı duyulan isteksizlik ve kaygının giderek olumsuz bir tutuma dönüşmesi, ders başarısını olumsuz yönde etkileyebilmekte ve belki de tümüyle okuldan soğutabilmektedir.

Her derste olduğu gibi, Sosyal Bilgiler dersinde de, belirlenen eğitimsel hedeflere ulaşılabilmesi için, birçok değişkenin olumlu nitelikleri taşıması gerekir. Bunlar arasında, yeterli ve dersine karşı olumlu tutum sahibi bir öğretmen, uygun bir öğretim iklim ve ortamı ile giriş davranışları bakımından hazır durumda olan öğrenciler sayılabilir (Öztürk ve Baysal, 1999).

Yapılan araştırmalar öğrencilerin, genellikle Sosyal Bilgilerin, önemli bir ders ve öncelikli çalışma alanlarından biri olduğuna inandıklarını göstermiştir. Nitekim ABD’de yapılan araştırmalara göre; dokuz yaş grubu öğrencilerin sadece % 3’ü, bu

dersi favori çalışma konusu olarak belirtmiştir. Buna karşın, matematik, dokuz yaş grubundaki öğrencilerin yaklaşık yarısı için favoridir. Keza, İngilizce/dil sanatları, aynı yaş grubunun yaklaşık üçte birinin favorisidir. Sosyal bilgiler dersini favori dersi olarak kabul eden öğrencilerin oranı, on üç yaş grubundakilerde % 13'e çıkmakta ve bu oran on yedi yaş grubundakilerde de aynı kalmaktadır. Öte yandan, on üç ve on yedi yaş grubunda da matematik ve İngilizce/dil sanatları yine favori dersler olarak kalmaktadır (Schug ve Beery, 1987).

Bloom'a göre, öğrencilerin herhangi bir dersteki başarısını belirleyen temel öğeler; öğretim hizmetinin niteliği ile öğrencinin bilişsel ve duyuşsal giriş özellikleridir. Duyuşsal giriş özellikleri, öğrencilerin herhangi bir konuya karşı ilgi ve tutumları ile kendilerine güven veya güvensizlik duyma durumlarıdır. Buna göre, öğrenciler, herhangi bir konu veya derse karşı ilgi ve olumlu tutum gösterdiklerinde daha fazla öğrenmekte ve sonuçta başarılı olmaktadır (Akt: Özçelik, 1992).

İnsanların günlük yaşantılarında, olaylara ve diğer insanlara karşı olumlu bir tutum ve davranış içinde olmaları şüphesiz çok önemlidir. Bu sayede insanların birbirleriyle olumluluk temeline dayanan ilişkiler kurması ve olası sorunlarını etkili bir iletişimle aşmaları beklenir. Bu sonuçtan hareketle, bireyin eğitim sürecinde de, bu sürecin temel belirleyicilerine (okul, ders, öğretmen vb.) yönelik tutumlar geliştirmiş olması ve geliştirmiş olduğu bu tutumların söz konusu nesne ile ilgili etkileşimlerinde belirleyici bir role sahip olması muhtemeldir. Dolayısıyla öğrencinin herhangi bir derse yönelik tutumunun, o derse yönelik hoşlanma/hošlanmama, çalışma/çalışmama gibi ilişkilerini etkileyeceği ve bunun da doğal olarak bireyin söz konusu dersteki akademik başarısına çeşitli şekillerde yansıtacağı ileri sürülebilir.

Yukarıdaki açıklamalar öğrenci başarısını etkileyen birçok değişkenin bulunduğunu göstermektedir. Yine bu açıklamalar öğrencilerin tutumlarının onların derslere karşı ilgileri ve başarılarını önemli ölçüde etkilediğine işaret etmektedir. Bu gerekçeler ışığında Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumları ile bu dersteki başarıları arasında nasıl bir ilişki olduğu bu araştırmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada ilköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki, çeşitli değişkenler

açısından değerlendirilerek, ilköğretim II. kademe öğrencilerine yönelik Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar üzerinde durulacaktır.

1.3. 1.2. Araştırmanın Amacı

İlköğretim okullarında “mihver” derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersinin verimliliğinde, öğrencinin derse ilişkin tutumları önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutum düzeyleri ile bu düzeyin oluşumunda etkili olan bazı değişkenlerin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmamızda bu genel amaçlar doğrultusunda şu sorulara cevap aranacaktır:

1. İlköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları nedir?
2. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarını, etkileyen temel değişkenler nelerdir? Bu kapsamda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları;
 - a) Okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyine,
 - b) Öğrencilerin cinsiyetine,
 - c) Sınıf düzeyine,
 - d) Annenin eğitim durumuna,
 - e) Babanın eğitim durumuna,
 - f) Ailenin gelir düzeyine,
 - g) Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyetine,
 - h) Özel dersane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler dersi alma durumuna,
 - i) Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyal durumuna, göre anlamlı fark var mıdır?
3. İlköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4. 1.3. Araştırmanın Önemi

İlköğretimde öğrencilere istenilen davranışların kazandırılması, önceden hazırlanan ve öğretim yoluyla uygulanan eğitim programları ile sağlanmaktadır. İlköğretim programında farklı dersler yer almakta; bu dersler mihver dersler, ifade ve beceri dersleri olarak adlandırılmaktadır. İlköğretim okulu programında yer alan mihver derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersi.

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere önemli sosyal becerileri kazandırarak, onların toplumsallaşmalarına ve iyi birer vatandaş olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır. Toplumlar, kendi sosyal yapılarına uygun bireyleri Sosyal Bilgiler dersi ile yetiştirmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına bakıldığında bu dersin yetişme çağındaki bireyler açısından ne denli önemli bir ders olduğu açıkça görülür.

Sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçlarını Milli Eğitim Bakanlığı şöyle sıralanmaktadır (MEB, 2005: 6)

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Bu amaçlar da göstermektedir ki Sosyal Bilgiler öğretimi, bireyi çağdaş bilime ve insan haklarına dayalı, özgürlükçü, demokratik, lâik ve ulusal kültür birikimini kaynak olarak evrensel değerlere ulaştırmada önemli ve belirleyici bir role sahiptir.

Şu halde; etkili ve katılımcı bireyleri yetiştirmek, çocuklara çeşitli *tutumlar, kişilik özellikleri, değer sistemleri ve davranış kalıpları* kazandırmak Sosyal Bilgiler dersi ile mümkün olabilmektedir.

Bu denli önemli olan ve öğrencilerin gelecekteki kişilik ve başarıları üzerinde de belirgin etkisi olduğu kabul edilen Sosyal Bilgiler dersinin tüm öğrencilerin benimseyerek katıldıkları bir ders olması, elde edilecek kazanımlar açısından hayati öneme sahiptir. Zira öğrenciler, herhangi bir konu veya derse karşı ilgi ve olumlu tutum gösterdiklerinde, o dersi daha fazla öğrenmekte ve sonuçta dersten daha başarılı olmaktadır.

1.5. 1.4. Varsayımlar

Araştırmanın kurgulanması, yürütülmesi ve sonuçlandırmasında şu varsayımlardan hareket edilmiştir.

1. Araştırmada kullanılan “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” öğrencilerin tutumlarını tespit etmede yeterlidir.
2. Öğrencilerin “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği”ne verdikleri cevaplar samimi ve kendi düşüncelerini yansıtmaktadır.
3. Yapılan istatistiksel işlemler geçerli ve güvenilirlerdir.
4. Öğrenciler anketteki ders başarı puanlarını doğru biçimde cevaplamışlardır.

1.6. 1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma, Şanlıurfa ili merkezinde yer alan resmi ilköğretim okullarının II. kademesinde okuyan öğrencilerle sınırlıdır.
2. Bu araştırma, Şanlıurfa ili merkezinde yer alan resmi ilköğretim okullarının II. kademesinde okuyan öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarını ölçmeyi amaçlayan “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” ile sınırlıdır.

3. Öğrenci başarıları I. Dönem Sosyal Bilgiler dersindeki karne notlarıyla sınırlıdır.

1.7. 1.6. Tanımlar

İlköğretim: İlköğretim 6–14 yaş grubundaki öğrencilere temel beceri kazandırarak onları hayata ve sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu-parasız olan bir eğitim devresidir.

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; insanın sosyal ve fiziki çevre ile etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005: 51).

Öğrenme Alanı: Birbiri ile ilişkili beceri, tema ve kavramların bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi sınıflandıran bir yapıdır (MEB, 2005: 62).

Tutum: Bireylerin belirli bir kişiyi grubu, kurumu ya da bir düşünceyi kabul veya reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazır oluş hali veya eğilimidir. Bu araştırma kapsamında tutum, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik olarak gösterecekleri psikolojik hazır oluş düzeyidir.

Başarı: Öğrencinin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konu ve etkinliklerde öğretmen tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan başarı durumudur.

Öğrenci: İlköğretim II. kademe bulunan ve Sosyal Bilgiler dersini alan kişilerdir.

İlişki: Sosyal Bilgiler dersini alan ilköğretim okulu II. kademe öğrencilerinin tutumlarıyla onların bu dersteki akademik başarıları arasındaki ilişkidir.

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.8. 2.1. Eğitim ve Eğitim Programı

İnsan davranışlarını değiştirmenin aracı ve ekonomik kalkınmanın önemli bir koşulu olarak görülen eğitim, özellikle, çağımızdaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakalamada ve bu gelişmeler ışığında ülkeyi kalkındırmada giderek daha çok önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, bir ülkede eğitime verilen önemle o ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında paralellik bulunmaktadır. Günümüz insanı, hemen her yönden hızla değişen bir dünyada yaşamaktadır. İnsanlar bu değişime ayak uydurmak için yeni davranışlar kazanmak durumundadır. Bu durumda eğitim ön plana çıkmakta ve bireyin bu değişime ayak uydurmasına yardımcı olunmaktadır. Eğitimle bireyin değişen yaşam koşullarına uyum sağlamasında ve bu değişime katkıda bulunabilecek yeterliliğe ulaşmasında önemli rol oynamaktadır. Eğitim; bir yandan bireyin gelişmesine, diğer yandan da toplumun kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

Alanyazında eğitimin birçok tanımına rastlanılmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Eğitim, farklı şekillerde tanımlanabilen çok yönlü bir süreçtir. Genel anlamda; “bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci” olarak betimlenmektedir (Ertürk, 1994).

Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır (Aydın, 2000).

Bir başka tanıma göre ise bireyin toplumsal yeteneğinin ve en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi (özellikle okulu) içine alan toplumsal bir süreçtir (Tezcan, 2005).

Sönmez (2007) eğitimi, fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyokimyasal değişiklikler oluşturma süreci olarak tanımlamaktadır. Yılmaz ve

Sümbül, (2003) ise eğitimi, birey davranışlarının değişme süreci olarak görmektedirler.

Yukarıdaki tanımların genel özelliği dikkate alındığında eğitim kavramı, bireylerin kendi maddi ve manevi ihtiyaçlarını oluşturan bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazanma, onları öğrenme, öğrenebilme ve uygulayabilme, yeteneklerinin farkına varma gibi becerileri edinme yaşantısı olarak tanımlanmaktadır.

Eğitim yoluyla bireylerin yeni davranışlar kazanmaları ya da var olan davranışlarında değişmeler meydana gelmesi öngörülmektedir. Ancak bireye yeni bir davranış kazandırmak, var olan davranışını değiştirmek ve geliştirmek için eğitim programlarına ihtiyaç vardır (Fidan ve Erden, 1998).

Türkiye’de eğitim programları Milli Eğitim bakanlığınca geliştirilmekte ve hazırlanmaktadır. Eğitim sürecinde kullanılan iki farklı program bulunmaktadır.

Eğitim programı öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları olarak tanımlanırken; öğretim programı ise, eğitim programı içerisinde yer alan ve öğrenme-öğretme süreçleri ile ilgili tüm etkinlikler şeklinde tanımlanmaktadır (Demirel, 2004).

Varış (2005) ise, eğitim programını; çocuklar, gençler ve yetişkinler için düzenlenen, milli eğitim politikasına ters düşmeyen bütün etkinlik ve yaşantılar olarak açıklamış; böylece eğitim sürecinde yer alan belirli gün ve haftaların kutlanması, rehberlik, gezi gibi tüm etkinlikleri program kapsamına dâhil etmiştir.

Eğitim programı tanımlarını inceleyen Erden (1998), eğitim programını “bir eğitim kurumunun amaçları doğrultusunda düzenlenmiş planlı eğitim faaliyetlerinin tümü” olarak tanımlamıştır.

Erden (1998)’e göre eğitim kurumlarındaki eğitimin niteliğinin artırılması, uygulanan programlara bağlıdır. Ayrıca birey, toplum ve bilim alanındaki gereksinim ve değişmeler dikkate alınarak, programlarda meydana gelen aksaklık ve eksikliklerin giderilmesi; kısaca, sürekli yapılan program geliştirme çalışmaları, eğitimin niteliğinin olumlu yönde gelişmesine hizmet etmektedir.

En geniş anlamda eğitim programı, bir eğitim kurumunda çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağlanan milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar. Daha açık bir ifadeyle, eğitim programı, öğretim-öğrenme süreçlerini kapsayan öğretim programı ve öğretim programı dışındaki faaliyetlerin tümüdür. Bu faaliyetler: eğitsel kol faaliyetleri, özel günlerin kutlanması, rehberlik hizmetleri, sağlık hizmetleri, sanatsal faaliyetler, özel kurslar, gezi, gözlem incelemeleri, kültürel faaliyetlerdir. Bunlar genellikle ders dışı faaliyetlerdir. Ancak hepsinin eğitim programı çerçevesinde programlanması ve birer programlarının ya da planlarının olması gerekmektedir. Bunların hepsi eğitim programlarında da yer alır (Küçükahmet, 2003).

Öğretim programı, genellikle belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık veren bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına yönelik programdır. Öğretim-öğrenme süreçleriyle ilgili tüm faaliyetleri kapsar (Küçükahmet, 2003).

1.9. 2.2. Sosyal Bilgiler

2.2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Önemi

Sosyal bilgiler alanı yıllar boyu birbiriyle çelişen tanımlardan, işlev örtüşmesi ve felsefi karmaşadan olumsuz etkilenmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler eğitimcilerinin, öğretim boyutunu irdelemeye başlamadan önce alanın kavramsal ve felsefi boyutlarını iyi kavramış olmaları gerekir (Öztürk ve diğerleri, 2006: 23).

“Sosyal Bilgiler nedir?” sorusuna, birbirinden farklı pek çok yanıt verilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi okullarda on yıllardır verilmekle beraber Sosyal Bilgiler öğretiminin amaç, içerik ve yönteminin ne olduğu ya da olması gerektiği konusunda uzun süre bir uzlaşma sağlanamamıştır. İlk kez 1970 yılında Barth ve Shermis, üzerinde geniş mutabakat sağlanan bir tanım yapmayı denemiş ise de, sosyal bilgiler eğitimcileri Soğuk Savaş’ın sona ermesine kadar alana kimi farklılıklar gösteren yeni tanımlar getirmeye devam etmiştir (Akt: Öztürk ve diğerleri, 2006: 23).

Sosyal Bilgiler kavramına ilişkin bazı tanımlar şunlardır:

“Sosyal Bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır.” (Barth, 1991).

“Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimler ve beceri bilimlerinin kaynaştırılmasıdır” (Barr ve diğerleri, 1978).

Edgar Wesley (1950), Sosyal Bilgileri, “Sosyal bilimlerin pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş hali” olarak tanımlamıştır (Akt: Öztürk ve diğerleri, 2007). Bu tanım daha çok Sosyal Bilim yaklaşımını temel almaktadır.

Çileli (1995) ise, Sosyal Bilgileri, “kültürel mirası, onun günümüzdeki yaşayan özelliklerini ve bunların yaşamımızdaki etkilerini, insanların sosyal ve fiziki çevreleriyle olan ilişkilerini esas alan bir ders” olarak tanımlamıştır.

Barth ve Demirtaş’a (1997) göre Sosyal Bilgiler, insan ilişkilerini göz önünde tutarak, insanların toplumsal ve fiziksel çevreleriyle ilişkilerini inceleyen bir bilim olarak tanımlanır.

Erden (1998)’e göre ise; iyi ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek amacıyla Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır.

Öztürk ve Otluoğlu (2005) Sosyal Bilgileri; sosyal bilimlerin bulgularını öğrencilerin düzeylerine uygun olarak basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı olarak açıklamışlardır.

Doğanay (2005), içerik ve amaç boyutunu demokratik vatandaşlık eğitimi ile birleştirerek, Sosyal Bilgileri, “Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresi ile etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili

demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı.” diye her üç yaklaşımı da kapsayan daha geniş bir tanım yapmıştır.

“Sosyal bilgiler özellikle vatandaşlık eğitimiyle ilgilidir. Demokraside vatandaşlık eğitimi birbiriyle ilişkili fakat görece birbirinden farklı iki kısımdan meydana gelmiştir. Birincisi sosyalleşme, ikincisi karşı sosyalleşme.” (Engele ve Ochao; Akt: Öztürk ve diğerleri, 2007).

Sosyal Bilgiler eğitimi üzerine yapmış olduğu çalışmalarla bilenen ve bu alanda uluslararası en büyük kuruluşlardan biri olan NCSS (ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi) Sosyal bilgilerin tanımıyla ilgili tartışmalara bir son vermek amacıyla alana kapsamlı bir tanım getirmiştir. Bu tanım sosyal bilgiler uzmanları tarafından üzerinde uzlaşa sağlanan ve temel referans kabul edilen bir tanım haline gelmiştir.

Tanım şöyledir:

“Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Sosyal Bilgiler, okul programı içinde yer alan antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirine bağımlı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneğini geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır.” (NCSS, 1993; Akt: Doganay, 2005: 16).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yakın zamanda uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler dersinin bir tanımı yapılmış ve şu şekilde ifade edilmiştir:

“Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın

sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelediği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005: 46).

Gerek ülkemizde ve gerek yurt dışında yapılan tanımlara bakıldığında Sosyal Bilgiler kavramını şöyle tanımlayabiliriz:

“Sosyal Bilgiler, değişen ve gelişen dünyamızda problem çözme becerilerini kazanan, etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır.”

Sosyal Bilgilerde, bireyin incelenmesi, onun sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimi ve bu etkileşimin geçmiş, hal ve gelecek açısından gözden geçirilmesi esastır. Bu sayede öğrenci, normal gelişme sürecinde yaşama yollarını öğrenirken, insanların birbiriyle ilişkileri üzerinde de durur. İnsan-insan ve insan- toplum ilişkileri sosyal bilgilerin en çok önem verdiği konulardandır (Gökkaya, 2003).

Sosyal Bilgiler Programı, Barr, Barth ve Shermis’in (1978) ortaya koyduğu üç geleneği de önemsemektedir. Bilindiği gibi bunlar:

1. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler,
2. Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler,
3. Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgilerdir (Akt: Dönmez, 2003: 35).

Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak, öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır.

Sosyal Bilgileri oluşturan disiplinler (tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk) yeni ilköğretim Sosyal Bilgiler programında açıkça ifade edilmekte ve dersin tanımında da yer almaktadır. Sosyal Bilgiler, bir yandan öğrencilere içinde yaşadığı yurt ve dünyayı tanıtarak, onlar hakkındaki anlayışlarını genişletmek amacıyla, toplumsal görüşlerin gelişmesini sağlarken, diğer yandan bireyin kendisine, çevresine, yasalara ya da devlete karşı ödev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve çevresine etkin bir şekilde

nasıl uyum sağlayabileceğini de öğretmeyi amaçlar. Demokratik yaşamın değeri de ancak bu amacın gerçekleşmesiyle anlaşılabilir. Öğrenciler bu dersle demokratik yaşamın gereklerini ve önemini daha iyi kavrayabilirler. Kısaca belirtmek gerekirse Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amacı toplumsal kişilik kazandırmaktır. Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevreyle çok yakından ilgilidir. Birey bu dersle geçmişi, geleceği ve içinde bulunduğu durumları, sorumluluklarının ve ödevlerinin ne olduğunu daha iyi kavrayacaktır. Dewey' in de belirttiği gibi, Sosyal Bilgiler dersiyle; çocuğa uygarlığı, kültürü ve demokrasiyi tanıtır ve sevdirmek ve gençleri etkili bir yurttaş olarak yetiştirmek mümkün olabilecektir (Binbaşıoğlu, 1981: 45).

2.2.2. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler Arasındaki İlişki

Sosyal bilimler ile Sosyal bilgiler kavramlarının çoğu kez eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir. Ancak, eğitim öğretim süreci içinde bu iki kavramın farklı olarak ele alındıklarını belirtmek gerekir. Sosyal bilgiler öğretiminde içerik, genellikle sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerden seçilmektedir. Bu bakımdan sosyal bilimler ile sosyal bilgiler, birer kavram olarak eş anlamlı olmasalar bile, aralarında yakın bir ilişki vardır (Can ve diğerleri, 1998).

Sosyal bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen derin bilgiler olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan da açıkça anlaşılacağı gibi Sosyal bilimler, insan tarafından oluşturulan gerçekle uğraşmaktadır (Sönmez, 2005). Başka bir ifade ile Sosyal bilimler, insanın insanla ve insanın çevresi ile olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle her Sosyal Bilim disiplini insan yaşamının değişik bir yönünü incelemektedir (Uysal, 1974). Bu anlamda Sosyal bilimlerin genel perspektifi, bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir; ilgilendiği esas konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliğidir; amaç beşeri anlayışın gelişmesidir (Gardner, Demirtaş ve Doğanay, 1997).

Kişilerin ihtiyaçları ile toplumların beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada insanlara gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırma açısından sosyal bilimlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Ayrıca insanın evrendeki

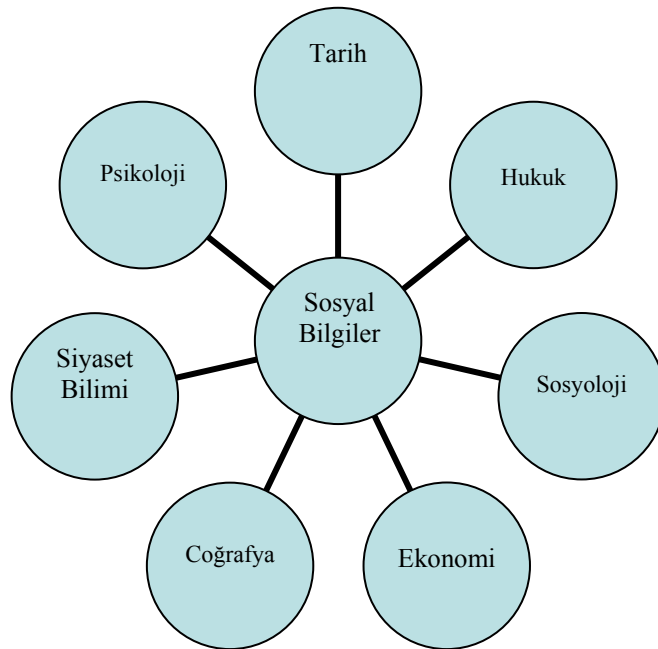
yerini bulmasına ışık tutmak ve bu konuda bütünlük oluşturan öğelerin dokusunu açıklamak da sosyal bilimlerin görevleri arasındadır (Çalışkan, 2008).

Sosyal bilimler içerisinde tarih, coğrafya, hukuk, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, filoloji, eğitim vb. gibi toplum yaşamına dönük bilim dalları yer almaktadır. Sözü edilen bilim dallarının konu alanlarına bakıldığında organik bir bağla birbirlerine bağlı oldukları görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi, bireyi sosyal yaşamda etkin, verimli, sorumlu ve kendi kendine yaşam sorunlarına karşı meydan okuyan bir modern insan olarak yetiştirmeyi hedefleyen disiplinler arası bir programdır (Duman ve İkiel, 2002).

Sosyal bilgiler dersi, ayrıca, demokrasi ya da cumhuriyet ülkelerini benimsettiği, toplumsal yaşamın, dünü, bugünü, yarını arasındaki ilişkiyi gösterdiği oranda amacına ulaşmış sayılır (Binbaşoğlu, 1981).

Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin ürettiği bilgileri etkili vatandaş yetiştirme genel amacı çerçevesinde kullanan bir müfredat programıdır. Sosyal bilimler ise insanın insanla ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğudur (Dönmez, 2003). Şakil 1.'de Sosyal Bilimlerin Sosyal Bilgilere katkısı gösterilmektedir.

Şakil 1. Sosyal Bilimlerin Sosyal Bilgilere Katkısı

Kaynak: Öztürk ve diğerleri, 2006:39

Şekil 1' görüldüğü gibi Sosyal Bilgileri yararlandığı disiplinlerin Sosyal Bilimler olduğu görülmektedir.

Tüm bu alanlar kendilerine özgü bir bakışla toplumun bir parçası olan “insanı” incelerler. Kısaca sosyal bilimlerin çalışma alanlarını insanla-insan, insanla-toplum ve insanla-devlet arası ilişkiler oluşturur. Yani sosyal bilgiler bir bakıma tüm sosyal bilimlerin, felsefe ve diğer etkinliklerin ortak bir bileşkesi, onların kesiştiği bir alan, yani disiplinler arası bir disiplin olarak düşünülebilir.

Okullarda yer alan bir eğitim kavramı ve bir ders olarak aldığımızda bu iki alanın farklılıklarını Gardner, Demirtaş ve Doğanay (1997) aşağıdaki üç temel noktada toplamışlardır:

1. Sosyal Bilgiler dersinin en önemli hedefi iyi vatandaşların yetiştirilmesidir. Bunun için konular Sosyal Bilimlerden alınacağı gibi, din ahlak, arkeoloji ve doğal bilimlerden de alınabilir. Sosyal Bilimlerle uğraşan sosyal bilimcinin işi toplumlarla ilgili yeni bilgi ve fikirler üretmektir. Sosyal bilimciler, aynı zamanda iyi vatandaşların yetişmesi konusu ile ilköğretim ve ortaöğretimde okuyan öğrencilere verilecek, yaşadıkları demokratik toplumda yararlı olabilecek bir dizi önemli bilgi ile de ilgilenir.
2. Sosyal Bilgiler konu ve temaların öğretilmesinde, sosyal bilimler ise daha çok ayrı disiplin olarak öğretilir.
3. Sosyal Bilgiler daha çok ilköğretimde verilir; sosyal bilimler ise ortaöğretim ve üniversitelerde öğretilir.

Sönmez (2005)'inde belirttiği gibi, sosyal bilgiler disiplinler arası bir disiplin olarak ele alınabilir. Çünkü toplumsal yaşamı düzenleyen tüm ilke ve genellemeler bu alanın konusu içindedir. Sosyal Bilgiler dersi sosyal bilimlerin ortak bir bileşkesi olarak ele alınır. Bunun nedeni, Sosyal Bilgiler dersinde olgular bir bütün içinde verilmelidir; çünkü insan her türlü olguyu parça parça değil, bir bütün içinde görür ve daha kolay öğrenir. Bu nedenle ilköğretimde çocuk toplumsallaşırken, her bilim dalıyla ilgili ilke ve genellemeler ayrı bir ders olarak değil, onların ortak noktaları bulunup birleştirilerek sunulmalıdır. Bütünü görüp anlamak ve ona uygun yaşamak

daha kolaydır. Bu ilke ilköğretim çağındaki öğrencinin gelişim ve öğrenme ilkesine de uygundur (Sönmez, 2005).

Temel eğitim programının amacı; öğrencileri, iyi birer toplum, bölge, millet ve dünya vatandaşı haline getirmektir. Toplum tarafından resmi bir kuruluş olarak oluşturulmuş olan okul, kültürel mirası aktarmak ve ülke gençliğini geleceğe hazırlamakla yükümlüdür. Temel eğitim, toplum tarafından oluşturulan okullarda öğrenciye bilgi, tutum ve beceri kazandırmayı amaçlayan bir nitelik taşır. Demokrasi, üretken vatandaşlar gerektirdiğine göre, yukarıda sayılanlar bir vatandaşta bulunması gereken özelliklerdir (Barth ve Demirtaş, 1996).

Ülkemizde, sözü edilen bu özellikleri ilköğretimin ilk üç yılında hayat bilgisi dersi; 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda ise, Sosyal Bilgiler dersi yerine getirmeye çalışır.

2.2.3. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihi Gelişimi

“Sosyal bilgiler” anlayışı XX. Yüzyıl başlarında ilerici bir eğitim reformunun önemli bir parçası olarak ABD’de ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler hareketi, söz konusu yüzyıl boyunca ABD’nin siyasal ve askeri müttefiki olan ve kültürel olarak onun nüfuzu altında bulunan ülkelere de yayılmıştır. Türkiye her iki kategoriye giren ülkeler arasındadır (Öztürk, 2007).

Aşağıda Sosyal Bilgilerin tarihsel gelişimi dünyadaki ve Türkiye’deki gelişmeler olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır.

2.2.3.1. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Dünyadaki Gelişimi

Sosyal Bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, tarihsel zaman içerisinde, hem fen bilimlerinin hem de sosyal bilimlerin var olduğu söylenebilir. İnsan doğal ve toplumsal bir varlık olarak, yaşamını anlamlı hale getirebilmek için bir taraftan doğayı anlamaya ve onun sırlarını keşfetmeye çalışırken; diğer yandan ilişkide bulunduğu insanlarla anlaşmazlığa düşmeden yaşamının yollarını bulma gayreti içinde olmuştur. Bu uğraşlar hem fen hem de sosyal bilimlerin var olmasını gerektirmiştir (Safran, 2008).

Sosyal Bilgiler kapsamına giren konular, Eski Yunan ve Roma gibi büyük medeniyetler kuran batı toplumlarında ilkçağlardan itibaren okullarda okutulmuştur. İlk Çağ'daki eğitim sisteminde okutulan tarih (Çin, İsrail, Roma), coğrafya (Roma), yurttaşlık (İsrail) ve hukuk (Roma) dersleri, doğrudan sosyal bilimlerle ilgilidir. Orta Çağ'da, Avrupa'da dinin etkisiyle sosyal bilimler dersleri dini bir içerik kazanmıştır. Rönesans ve Reform hareketlerinin görüldüğü yeni ve yakın çağlarda ise, sosyal bilimlerdeki dinin etkisi azalmaya başlamıştır. İlk kez "Sosyal Bilgiler" adı altında ilk ve orta dereceli okullarda bir dersin okutulması gerektiği Fransız düşünür Condorcet savunmuştur (Sönmez, 2005).

Sosyal bilgiler eğitimi ABD'nin 1800'lü yılların sonları ile XX. Yüzyılın başlarında yaşadığı sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki büyük dönüşümünün doğurduğu sorunlara çözüm arama kaygısından doğmuştur (Barht, 1991).

Endüstri devrimi öncesinde kırsal kesimde yaşayan halk endüstri devrimi ile kentlere göç etmeye başladı. Ancak kent yaşamı bu insanları hiç de alışık olmadıkları bazı sorunlarla karşı karşıya bıraktı. Bunların en önemlisi etnik ve dinsel açıdan birbirinden farklı kapı ve sokak komşuları ile yaşayabilecekleri sorunların üstesinden gelmekti. Bu sorunun üstesinden gelebilmek için eğitim reformu yapılması gerekliliğine inanıldı. XIX yüzyılın başlarında, sosyal bilimciler, eğitimciler ve sosyal çalışanlar bu reformu yeni bir vatandaşlık programı hazırlayarak gerçekleştirdiler. Program tüm çocuklara, kentli dayanışmasını nasıl gerçekleştireceklerini her zamankinden daha kaotik hale gelen bir dünya da nasıl yaşayacaklarını öğretecekti (Barth, 1991; Akt: Varış, 2005).

Bu gelişme ilerlemecilik (pragmatizm) akımının "demokratik toplum için vatandaş yetiştirme" görüşünün etkisiyle olmuştur (Sönmez, 2005). Buna bağlı olarak 1892 yılında Wisconsin'de Madison'da toplanan idare, ekonomi ve tarih öğretimi konferansı, bütün bu konuları "sosyal bilgiler" adı altında toplamıştır (Safran, 2008).

Birinci Dünya Savaşı'na kadar "sosyal bilgiler" terimi hiçbir yerde bir program alanının adı olarak kullanılmamıştır. İlk kez 1916 yılında ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), aşağı yukarı günümüzdeki amaç ve içeriğe vurgu yapan bir

öğretim alanını isimlendirmek için “sosyal bilgiler” terimini resmen kabul etmiştir (Öztürk, 2007; Sönmez, 2005). Bu tarihte yürürlüğe giren eğitim programında, tarih coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri çok disiplinli yaklaşımla okutulmuştur. ABD’de 1930’lu ve 1940’lı yıllarda yeniden kurmacılık akımı ve çocuk merkezli eğitim yaklaşımını benimseyen eğitimciler sosyal bilgilerin gelişmesi için çaba harcamışlar; fakat yine de sosyal bilgiler dersi tarih ve coğrafya ağırlıklı olarak 1960’lı yıllara kadar devam etmiştir (Safran, 2008; Öztürk, 2007)

II. Dünya Savaşı’ndan 1960 yılına kadar olan dönemde, özellikle ABD’de sosyal bilimler öğretiminde merkezi ve ulusal program çalışmalarına ve ders içeriklerinin önceden belirlenmesine karşı güçlü bir tepki başlamış, bireysel uyum, toplumsal gereksinimler, vatandaşlık eğitimi gibi konularda içeriğin çevreye göre belirlenmesi çalışmaları başlatılmıştır. Bu değişimin sebepleri arasında, okulların istenen düzeyde akademik başarı ve disiplin sağlayamadığı kanısı yer alıyordu. Sovyetlerin 1957 de Sputnik’i uydu olarak fırlatması soğuk savaş dönemi boyunca Amerikan öğrencilerinin Sovyetler Birliği’ndeki öğrenciler kadar iyi eğitim alamadıkları görüşünü iyice arttırdı. Buna paralel olarak hükümet fen ve matematikte daha iyi eğitim için program geliştirme çalışmalarına büyük bütçe ayırdı. Bunu araştırma, yenilikçi öğretim stratejileri, örnek olay, ham sosyal bilim verilerinin kullanılmasını kapsayan “Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi” izledi (Varış, 2005).

“Yeni sosyal bilgiler hareketinin” doğuş ve gelişiminde Bruner’in buluş yoluyla öğrenme kuramının büyük etkisi oldu. Bu hareketin sonucunda, Sosyal bilgiler programında tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltılırken, geleneksel tümdengelim yaklaşımı ve anlatım yönteminin yerini tümevarım ve araştırma aldı. Etkin öğrenme ilkesi benimsendi eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye önem verildi. Ancak bu yöntem 1980’li yıllarda başarısız bulunarak geleneksel yöntemlere dönülmeye başlandı (Safran, 2008).

ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi 1994 yılında sosyal bilgiler programı için 10 tematik standart belirlemiştir. Bunlar; kültür, zaman, süreklilik ve değişim, insanlar, mekân ve çevre, bireysel gelişim ve kimlik, bireyler, grup ve kurumlar, güç otorite ve yönetim, üretim tüketim ve dağıtım, bilim, teknoloji ve toplum, küresel bağlar ve vatandaşlık idealleri ve uygulamalarıdır. Bu standartlar tüm sınıflardaki

Sosyal Bilgiler öğretim programının hedef ve içerik düzenini etkilemektedir (Ekinci, 2007).

Sosyal Bilgiler dersini ABD'nin dışında Türkiye, Japonya, Güney Kore, Kanada, Avustralya'da görmek mümkündür. Bazı ülkelerde ise Sosyal Bilgiler dersi yerine, tek disiplinli anlayış benimsenerek tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri ayrı ayrı okutulmaktadır. Bu ülkelerin başında İngiltere gelmektedir.

2.2.3.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Türkiye'deki Gelişimi

Türkiye'de sosyal bilgiler bir ders olarak ilk kez 1968'de benimsenmiştir. Bu tarihten önce ülkemizde bu dersin içeriğini oluşturan bilimler ilkokullarda ayrı ders olarak okutulmaktaydı. Ancak ülkemizde Sosyal Bilgiler eğitiminin temellerini İslamiyet'in kabulünün öncesine dayandırmak mümkündür (Sönmez, 2005).

Sosyal Bilgiler dersinin temel amacının, bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlamak, onun toplumsallaştırmak olduğu düşünüldüğünde, Türklerin Müslüman olmadan önceki dönemlerinde “çocukların ve gençlerin toplumsallaştırılıp eğitilmesinde ‘toplumun töresi’nin önemli rol oynayacağı” düşüncesi, bu dersin temellerinin çok eskilere dayandığının göstergesidir. Toplumsal kuralların öğretilmesinde törenin etkisi, Türklerin İslamiyet’i kabulü ile birlikte, yerini din eksenli bir sosyal bilgiler anlayışına bırakmıştır (Akyüz, 2005).

Türk eğitim tarihine bakıldığında Selçuklu döneminde Nizamiye medreselerinin kurulmasından itibaren medreselerde tarih dersi (İslam tarihi) okutulduğu görülür. Osmanlı döneminde Fatih ve Süleymaniye medreselerinde de tarih ve coğrafya derslerine yer verilmiştir. Coğrafya dersi heyet (sema ve arz), tarih ve edebiyat içinde okutulmuştur (Safran, 2008).

Osmanlı eğitim sistemi içinde sosyal bilgiler kapsamında yer alan, tarih ve coğrafya, birer ders olarak ilk defa Tanzimat dönemindeki okul programlarında yer almıştır. Tanzimat döneminde 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde, erkek Rüştiyelerinin programında Tarih-i Umumî, Tarih-i Osmanî ve Coğrafya; kız Rüştiyelerinin programında Muhtasar Tarih ve Coğrafya derslerine yer verilmiştir (Akyüz, 2005; Safran, 2008).

Sosyal bilgilerin kapsamına giren tarih ve coğrafya dersleri, ilk kez Sultan II. Abdülhamit (1876–1909) zamanında ilkokul programlarına girmiştir. Bu dönemde yalnız coğrafya ve tarih dersleri bazı programlarda yer almıştır. 1913 Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati’nde ise, Tarih ve Coğrafya’dan başka Malûmat-ı Medeniye ve Ahlâkiye ve İktisadiye dersleri ilköğretim programına konulmuştur (Edis, 1946).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ülkemizde sosyal bilgiler anlayışında önemli değişiklikler görülmüştür. 1924 Milli Eğitim programındaki Musâhabat-ı Ahlakiye ve Malûmat-ı Vataniye dersleri birleştirilerek, 1926 programında Yurt Bilgisi adını almıştır. Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948 programlarında tek disiplinli öğretim anlayışına bağlı olarak ayrı ayrı okutulmuştur (Şimşek, 1995; Safran, 2008).

Türkiye’de disiplinler arası ve bütünleşmiş bir vatandaşlık eğitimi programının geliştirilmesine yönelik ilk çalışmalar, ABD’de “yeni sosyal bilgiler” hareketinin ortaya çıktığı 1960’lı yıllarda başlamıştır. Bu bağlamda Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri 1962’de yayınlanan İlkokul Program Taslağı’nda “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. Bu dersin amaçları 1. 2. ve 3. sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi Programını amaçlarıyla birlikte verilmiştir. 1962 ilkokul programı taslağına paralel olarak, bu dersle ilgili bir kitap basılmamıştır. Ancak öğretmenler Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi kitaplarıyla dersleri işlemişlerdir. Ders 4. sınıflarda 6 saat, 5. sınıflarda ise 5 saat olarak belirlenmiştir (Öztürk, 2007).

1968 İlkokul Programı’nda derslerin işlenişi yeniden gözden geçirilmiş ve Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin konuları birbirine daha yakınlaştırılarak üniteler meydana getirilmiş ve “Sosyal Bilgiler” adını almıştır. Sosyal Bilgiler dersi, 4. ve 5. sınıflarda 5’er saat okutulmuştur. 1973 ve 1975’te programlarda düzenlemeye gidilmiş, ancak, Sosyal Bilgilerle ilgili dikkat çekici bir gelişme olmamıştır. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesini izleyen yıllarda başlayan tek disiplinli “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya” dersleri 1998 yılında terk edilmiş; bunların yerini ilköğretim okullarının 4–7. sınıflarını kapsayacak şekilde Sosyal Bilgiler dersi almıştır (Öztürk, 2007). 1990 yılında yapılan bazı değişikliklerle

programa Çevre ve Trafikle ilgili olanlar eklenmiştir. 1992 yılında da yeni bir Vatandaşlık Bilgileri programı uygulamaya geçirilmiştir (Bilgili, 2008).

1997’de sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulamasının başlatılmasıyla birlikte Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri kaldırılmış; 1998’de yerlerine tekrar 4-7. sınıfları kapsayacak şekilde yeni bir Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı yürürlüğe konulmuştur. Bu yeni programın amacı, “öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına vermek” olarak belirlenmiştir (Bilgili, 2008).

Cumhuriyetten günümüze kadar program geliştirme çalışmaları süre gelmiştir. Son olarak 6.,7. ve 8. sosyal bilgiler programının pilot uygulaması 2005-2006 öğretim yılında 9 il ve 120 ilköğretim okulunda yapılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu’nun 07.08.2006 tarih ve 333 sayılı “İlköğretim Sosyal Bilgiler (6 ve 7. Sınıflar) Dersi Öğretim Programında Değişiklik Yapılması” kararı ile 2006-2007 öğretim yılında önce 6. sınıflarda uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda kademeli olarak uygulamaya geçilmiştir. Bu programda altıncı sınıfta 3, yedinci sınıfta 3 ders saati uygulanmıştır (Erköse, 2007).

Ülkemizde ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okullarında Sosyal Bilgiler dersi ile uzun yıllar onun yerine verilen dersler, büyük öneme sahip olmuştur. Demokratik vatandaşlık eğitimi kapsamında yeni nesillere Atatürk ilkeleri, vatan sevgisi ve çağdaş vatandaşlık yeterliliklerinin kazandırılması görevi bu derse yüklenmiştir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler, 2005 programına kadar, 4-7. sınıftaki iki mihver (eksen) dersten biri olmuştur.

2.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları

Sosyal bilgiler öğretiminin temel amaçları, geleceğin etkin yurttaşlarında karar verme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesidir. Her zaman öğretmenler, bu becerileri nasıl gerçekleştireceklerine dair farklı görüşlere sahip olmuştur.

Barth (1991)’a göre, NCSS, bu konuda bir uzlaşma sağlamak amacıyla 1970 yılında yayınladığı öğretim kılavuzunda sosyal bilgiler öğretimi için şu dört amacı önermiştir:

1. İnsanın geçmiş, bugün ve gelecekteki durumu hakkında bilgi edinme becerileri geliştirme,
2. Bilgi işleme için gerekli becerileri kazandırma,
3. İnanç ve değerleri yorumlama becerisini geliştirme,
4. Davranış olarak aktif sosyal katılım için bilgiyi uygulama.

Bu amaçlar, o günden beri, gerek sosyal bilgilerde program geliştirme çalışmalarında, gerekse alan uzmanlarının oluşturduğu literatürde üzerinde uzlaşılan amaçlar olmuştur. Bu amaçlar, ülkelerin vatandaşlık eğitiminden uyarlanarak ülkenin ulusal amaçlarını meydana getirir (Öztürk, 2007).

Sosyal bilgiler öğretiminin ulusal amaçları, eğitim politikalarını belirleyen ilkeler ve amaçlara göre oluşturulmaktadır. 1973 yılından beri Türk milli eğitim sistemi de, bu tarihte çıkan Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre yapılanmaktadır. Bu çerçevede, tüm öğretim programları bu amaçlar doğrultusunda hazırlanması gerekmektedir. Nitekim bu yasada belirtilen Türk Milli Eğitiminin genel amaçları şöyle sıralanmıştır:

“Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini:

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâki, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 2005).

Binbaşoğlu'na göre; ilköğretimdeki Sosyal Bilgiler dersi, öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri öğrenciyi “toplumsal kişilik kazandırmaktır”. Toplumsal kişiliğin en önemli özelliği iyi bir yurttaş olmaktır. Burada iyi bir yurttaş olmaktan amaç, kişinin ödev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır. Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal yaşamla çok yakından ilgilidir. Bu nedenle, çocuk özellikle içinde bulunduğu toplumsal yaşamı bu derste, geçmişi bugünü ve geleceği ile yakından tanıyacaktır (Binbaşoğlu, 1981: 40-42).

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı, Türk Milli Eğitimi'nin yukarıda belirtilen genel amaçlarına paralel olarak sosyal bilgiler dersine özgü şu genel amaçları belirlemiştir (MEB, 2005: 6):

7. Sınıfın sonunda öğrenci;
 1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
 2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
 3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.

4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sunar.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Bu genel amaçlara 7. sınıfın sonuna kadar ulaşılmasının arzu edilmesi zaman diliminin genişletilmesi anlamına gelmektedir. Amaçlar incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilimlerle ilgili olay ve olguları bir bütünlük içinde algılayabilmelerine imkân sağlamak amacıyla hemen her sosyal bilim dalından seçilen içerikle ilgili amaçların ilköğretim öğrencisinin gelişimi de dikkate alınarak kaynaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

2.2.5. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Programı

Son yirmi yıldır dünyada öğretim programı geliştirme çalışmaları hızlanmış ve hemen hemen pek çok ülke, programlarını köklü bir şekilde yeniden gözden geçirmeye başlamıştır. Bu değişiklikler sosyal bilgiler eğitimi anlayışına ve programlarına da yansımıştır. Milli Eğitim Bakanlığı 2004 yılında tüm ilköğretim programlarını kapsayacak şekilde yeni bir program hazırlığına girişmiştir.

MEB (2005)'e göre 2005 yılında gerçekleşen Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki bu dönüşümün temel gerekçeleri şunlardır:

1. Son yıllarda eğitim bilminde meydana gelen gelişmelerin programlara aktarılması,
2. Programların, bilgileri ezberlemeye teşvik etmek yerine, çocukların bazı becerilerini geliştirmeye yönelik, konuların öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine uygun, merak ve ilgilerini giderecek, sosyal bilgileri sevdirecek hale getirilmek istenmesi,
3. Zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasından sonra, konularda yapılan tekrarların ortadan kaldırılarak konu bütünlüğünün sağlanması,
4. Zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasından sonra, konuların seyrekleştirilmesi gereği,
5. Kendini ifade edebilen, iletişim kurabilen, girişimcilik ruhuna sahip vatandaşlar yetiştirilme gerekliliğinin daha baskın duruma gelmesi,

6. Öğrencilerin, ülke çapında ya da uluslar arası değerlendirmede beklenen düzeyde başarı gösterememesi.

Yeni Sosyal Bilgiler programının en önemli özelliği, eski programın davranışçı anlayışından vazgeçilerek, yapılandırmacı anlayışta öğrenme ilkesini benimsemesidir. 2005 programıyla birlikte Sosyal Bilgiler dersi için yapılan tanıma dikkat edildiğinde, önceden Sosyal Bilgiler denildiğinde tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi anlaşılırken, yeni programda bunların yanında ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilim dallarının da açıkça belirtildiği görülmektedir (Bilgili, 2008).

2.2.5.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Vizyonu

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonu Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından oluşturulmuştur. Yenilenen Sosyal Bilgiler programının vizyonu;

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir (MEB, 2005: 25).

2.2.5.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Temel Yaklaşımı

Bilgi, insanlık tarihinin her döneminde önemli olmakla beraber, iletişim olanaklarının arttığı bugünkü dünyamızda en önemli etken durumuna gelmiştir. Çağımızda tartışılmaz üstünlük bilgiyi üreten ve kullananlarındır. Bilginin kazanılmasında, kullanılmasında ve donanımlı insan gücünün yetiştirilmesinde de en önemli görev eğitim sistemimize düşmektedir.

Millî Eğitim Şûrası ve benzeri platformlarda sıklıkla, öğretim programlarının, öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğu dile getirilmektedir. Tüm bu ihtiyaçlar doğrultusunda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, öğretim programlarında yeni yaklaşımlar dikkat çeker duruma gelmiştir. Bu nedenle program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2005).

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programının temel felsefesi (MEB, 2005: 41–42);

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.

8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.

Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamaları ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır.

2.2.5.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapısı

Sosyal Bilgiler Programını oluşturan 4 temel öge vardır. Bunlar: beceriler, kavramlar, değerler ve öğrenme alanlarıdır.

2.2.5.3.1. Beceriler

Şimdiye kadar bilgi edinme, yaşam ve okulun temel amacı olarak görülmüştür. Günümüzde ise bilgiye bakış değişmiştir. Bilgi; olguları, kavramları, ilkeleri ve süreçleri ezberlemek olarak görülmemektedir. Bilgiyi kullanma bilgi edinmeden daha fazla vurgulanmaktadır. Bilgi edinmenin önemi göz ardı edilmemekle birlikte, öğrenciler bilgiyi problem çözmede, anlamlı ortamlarda eleştirel düşünmede ve yaratıcı düşünmede kullanmaktadırlar. Beceri ise bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir.

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyettir. Sosyal Bilgiler Programı, ilköğretim 4–7. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler aşamaları ile birlikte

aşağıda gösterilmiştir. Bu beceriler doğrudan verilmesi gereken becerilerdir (MEB, 2005).

Bu becerileri şöyle sıralanmaktadır:

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi
15. Empati Becerisi

2.2.5.3.2. Kavramlar

Kavramlar, sosyal bilgiler programının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Kavramlar bilgilerin yapı taşlarını, kavramlar arası ilişkiler de bilimsel ilkeleri oluşturur. İnsanlar çocukluktan başlayarak düşüncenin birimleri olan kavramları ve onların adları olan sözcükleri öğrenirler; kavramları sınıflar, arasındaki ilişkileri bulur, böylece bilgilerine anlam kazandırır, yeniden düzenler, hatta yeni kavramlar ve yeni bilgiler üretirler. İnsan zihnindeki bu öğrenme ve yeniden yapılanma süreci her yaşta sürüp gider.

Kavramlar, eşyaları, olayları, insanları ve düşünceleri benzerliklerine göre gruplandırdığımızda gruplara verdiğimiz adlardır. Kavramlar somut eşya, olaylar veya varlıklar değil, onları belirli gruplar altında topladığımızda ulaştığımız soyut düşünce birimleridir. Kavramlar gerçek dünyada değil, düşüncelerimizde vardır. Gerçek dünyada kavramların ancak örneklerini bulabiliriz (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler programı incelendiğinde kavramların sayısının sınıf düzeyiyle doğru orantılı olarak arttığı ve kavramların verilme düzeyinin farklılaştığı gözlemlenmektedir. Buna göre 6. sınıfta 125, 7. sınıfta ise 131 kavram belirlenmiştir (MEB, 2005).

2005 Sosyal Bilgiler Programı, kavram öğretimi konusunda; kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesinde etkili biçimde kullanılan anlam çözümlene tabloları, kavramları gruplayarak ve öğrencinin zihin yapılanmasını düzenleyerek daha üst kavrama ve düşünme düzeyine erişmesine yardım eden kavram ağları, bir alana ait ve birbiriyle ilişkili kavramların ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin öğretilmesinde etkili olan kavram haritaları üzerinde özellikle durulmaktadır (Yazıcı, 2008).

2.2.5.3.3. Değerler

Değer, bir sosyal grup ya da toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançtır (Özgüven, 1999).

Değerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz (MEB, 2005):

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

5. Değerlerin normlardan farkı, normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değerler normları da içerir.

Okullarda değer öğretiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Okullarda seçilen değerler, geleneksel telkin yöntemiyle aktarılabileceği gibi değer açıklama yaklaşımı ile öğrencinin kendi değerlerinin farkına varması sağlanabilir. Ayrıca öğrencinin değerlerini anlamak ve değerinin sistematik analizini yapmak amacıyla ahlâkî muhakeme ve değer analizi yaklaşımları da kullanılabilir (Akbaş, 2008).

2.2.5.3.4. Öğrenme Alanı

Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapı olarak tanımlanır. Öğrenme alanları aynı zamanda ünitelerin bilimsel içeriklerinin sınırlarını da belirler (Bilgili, 2008).

Yeni Sosyal Bilgiler programı insanların faaliyet alanlarını bütüncül bir yaklaşımla eksiksiz olarak işlemek için psikoloji, tarih, coğrafya, antropoloji, hukuk, ekonomi vb. disiplinleri aynı çatı altında birleştirmeyi sağlayacak öğrenme alanı terimini benimsemiştir. Örneğin Birey ve Toplum öğrenme alanı psikoloji, tarih ve vatandaşlık bilgisini; İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı coğrafya, tarih ve halkbilimini; Üretim, Tüketim ve Dağıtım ekonomiyi; Güç, Yönetim ve Toplum sosyolojiyi içermektedir (MEB, 2005).

Sosyal bilgileri oluşturan disiplinler doğrultusunda dokuz tane öğrenme alanı saptanmıştır. “Zaman Süreklilik ve Değişim” öğrenme alanı tüm öğrenme alanlarını kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Bununla birlikte 6. ve 7. sınıflarda “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanına ait ayrı bir ünite yer almamaktadır. Bu öğrenme alanı 4. ve 5. sınıfları ünite düzeyinde verilmiştir. 6. ve 7. sınıflarda diğer öğrenme alanları içinde düşünülmüştür (MEB, 2005).

Öğrenme alanı, sosyal bilgiler ünitelerinin tasarlanmasında program geliştirmeciye ve ders kitabı yazarlarına yardımcı olmaktadır. Öğrenme alanlarının belirlenmesinde Amerika Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (NCSS)’nin temalarından

yararlandığı görülmektedir. Öğrenme alanları 4. sınıftan 7. sınıfa kadar genişleyerek ve derinleşerek devam etmektedir (Ata, 2007).

2.2.6. Öğrenme-Öğretme Süreçleri ve Öğretmenin Rolü

Toplumsal değişimin hızının giderek arttığı günümüzde toplumdaki mesleklerden beklenen görev ve sorumluluklar da değişmektedir. Değişimin yaşandığı mesleklerden birisi de hiç şüphesiz ki öğretmenlik mesleğidir. Öğretmen öğrencileri grup içinde birey olarak tanımlayabilen, onun öğrenmesini etkileyen faktörlerle ilişkisini yorumlayan ve hangi performansı en az riskle kazanabileceğini yordayabilen ve bu anlamda geliştirdiği plânı başarıyla uygulayabilen kişidir (Ülgen, 1997).

Geleneksel olarak öğretmenden bildiklerini öğrenciye aktarması beklenir. Ancak bilgiyi elde etme yollarındaki baş döndürücü gelişmeler öğretmenlerin de bilgiye yaklaşımlarını değiştirmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla bilgi aktarımına dayalı eğitim anlayışı da değişmektedir. Günümüzde öğretmenin işlevi öğrencileri bilgi kaynağına yönlendiren, gereksinimleri olan bilgiye ulaşmaları için gerekli becerileri kazandıran ve elde ettikleri bilgileri anlamlandırıp üzerinde düşünmelerini sağlayan biri olmalıdır (Öztürk ve diğerleri, 2006).

Yaşam boyu öğrenen, edindiği bilgi ve beceriyi yaşama geçiren bireylerin yetiştirilmesinde öğretim yöntem ve teknikleri de büyük önem taşımaktadır. Çağın gerektirdiği donanımlara uygun hedefler belirlenmiş olsa bile bu hedefleri tamamen geleneksel yöntemlerle gerçekleştirmek mümkün değildir. Öğrenme süreçlerinde, öğrencilerin düşünmelerini, araştırmalarını, sorun çözmelerini ve edindikleri bilgi ve beceriyi yeniden yapılandırıp yaşama geçirmelerini destekleyen yöntem ve teknikler işe koşulmalıdır. Yapılan çeşitli araştırmalar, öğretimde anlatım yönteminin mümkün olduğu kadar az kullanılması gerektiği konusunda önemli ipuçları sağlamaktadır. Anlatım yönteminin bazı yöntemlerle karşılaştırılması da bu görüşü destekleyici sonuçlar ortaya koymaktadır (MEB, 2006: 66).

Öğretmen etkili öğretim ortamının oluşması için üstüne düşen görevleri yerine getirmelidir. Öğrenciye eleştirel düşünebilmeyi, olayların nedenlerini

sorgulayabilmeyi, gerçek ve doğru bilgiyi kendi kendine araştırabilmeyi, bilimsel, bütünsel, soyut ve yaratıcı düşünebilmeyi öğretmek zorundadır. Bunların yanı sıra gelişen teknolojiye ayak uydurabilmeli, bu konuda olumlu tutumlar sergileyerek teknolojiyi eğitim amaçlarının gerçekleştirilmesinde etkili olarak kullanabilmelidir.

İyi bir Sosyal Bilgiler Öğretmeni şu özelliklere sahip olmalıdır (Öztürk ve Dilek, 2003):

1. Uygun amaçları seçer ve geliştirir. Bu amaçlar; bilgi, beceri, değer, tutum boyutlarında olmalıdır. Ölçülebilir olmalı, araştırma ve düşünmeyi gerektirmelidir. Önemli Sosyal Bilgiler kavram ve genellemelerini geliştirmeye dönük olmalıdır.
2. Öğrencilerin tartışmalı konuları incelemelerine yardımcı olur. Bu konular ıraksak düşünmeyi geliştirmeli, diğerlerinin tutum ve inanışlarına duyarlılığı artırmalıdır. Öğrencileri kaynakları incelemeye yöneltmelidir.
3. Öğrencilerde öğrenmeyi sağlamak için çeşitli yöntem ve stratejileri kullanmalıdır. Bunlar, tartışma, rol oynama, sunu, dram, simülasyon, görsel, işitsel araçlar, problem çözme ve araştırma-incelemedir.
4. Olgu, kavram ve genellemelere odaklanarak öğrencilerde öğrenmeyi sağlamalıdır. Bu etkinlikler öğrenciye, zaman, yer ve uzaklık duygusunu kazandırmalıdır. Tarihsel perspektifte öğrencilerin kendini anlamalarına, sosyal bilimcilerin entelektüel katkılarını analiz edebilmelerine yardımcı olmalıdır.
5. Çeşitli sosyal bilim dallarının yöntem ve yapılarını yansıtan kaynak, materyal ve prosedürleri kullanmalıdır. Bunlar şöyle sıralanabilir;
 - a) Sosyal bilimler bilgisinin sürekli değiştiğini vurgulama,
 - b) Sosyal bilim dallarındaki temel kavram ve terimleri vurgulama,
 - c) Birincil ve ikincil kaynakları kullanma, harita okuma, grafik yorumu gibi becerileri vurgulama.

6. Öğrencilerin kendilerini ve toplumun değerlerini, inançlarını incelemelerine yardımcı olmalıdır. Bu yolda şunları yapabilir; çeşitli sosyal, dini, ekonomik ve politik gruplar arasında etkileşim ve işbirliğini sağlamaya yardımcı olma; demokratik toplum değerlerini geliştirmeye çalışma, çocuğun toplumsallaşmasına, hem ulusal hem de evrensel kimlik kazanımına, karakter gelişimine yardımcı olma.
7. Farklı öğretim düzeyleri için uygun materyaller seçme becerisine sahip olmalıdır. Ders kitabı seçiminde uygun ölçütleri uygulamalı, gereksinimlere uygun farklı sınıf etkinlikleri düzenlemelidir.
8. Uygun durumlarda Sosyal Bilgiler konularını desteklemek amacıyla diğer akademik disiplinlerden bilgi ve materyaller kullanmalıdır. Etkileşimsel, bütüncül bir öğrenme görüşü geliştirmelidir.
9. Karar verme ve problem çözme becerilerinin gelişimi için öğrencilere yardımcı olmalıdır.
10. Öğrenci başarısını değerlendirebilmelidir. Yazılı olduğu kadar sözel performansı da değerlendirme ve üst düzey düşünme becerilerinin ölçümü ve değerlendirilmesi konusunda yeterli olmalıdır.

Öğretmenin görevini başarıyla yerine getirebilmesi için gerekli kişisel, mesleki nitelik ve formasyona sahip olması gerekir. Sosyal Bilgiler öğretmeni bu genel formasyon ve niteliğin yanında sınıfın havasını insan ilişkilerine dönük beceriler geliştirecek biçimde oluşturmalı, sınıftaki bireysel farklılıkları dikkate almalı, derslik öğretimi ve dış çevre arasında uyum sağlamalıdır. Öğrencilerin demokratik yaşam ve düşünme alanlarında olumlu davranışlar geliştirmelerine ortam hazırlamalı, öğrencilerin sosyal olay ve olguları kendi kendilerine değerlendirebilmeleri ve bağımsız yargıya varabilmeleri için yardım etmelidir. Öğretimi, konu alanının nitelikleri, öğretim amaçlarının durumu, öğrenme – öğretme ilkeleri ile uyumlu biçimde düzenlemeli ve yürütmelidir (Alkan ve Kurt, 2001).

2.2.7. Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme, eğitim ve öğretimin önemli bir parçasıdır. Eğitimde, programların istenilen başarıyı gösterip göstermediği, öğrencilerden beklenen bilgi, beceri ve tutumların gelişip gelişmediği, ölçme ve değerlendirme yoluyla tespit edilir. Ölçme ve değerlendirme ile eğitim ve öğretim sürecinin sürekli izlenmesi her aşamada ortaya çıkan sorunları tespit ve düzenleme imkânı verir (MEB, 2006: 72).

Değerlendirme bir karar verme sürecidir. Öğrencileri tanımaya ve yerleştirmeye yönelik; onları yetiştirmeye ve biçimlendirmeye yönelik; onların sınıf veya dersten geçtiği ve kaldığına yönelik; programın işleyişi iyi giden, kötü giden yönlerini ortaya çıkartılıp karar vermesine yönelik kararlar verilirken değerlendirmeden yararlanılır. Kararların isabetli olması temelde ölçme sonuçlarının geçerlilik ve güvenilirliğine ve iyi bir ölçüte; bunların olabilmesi de ölçme ve değerlendirme sisteminin iyi kullanılması ve işletilmesine bağlıdır (Tekindal, 2007).

İyi bir değerlendirme sisteminin faydaları şunlardır (MEB, 2005);

1. Öğrencilerin neyi bildiğini, ne anladığını ve ne yapabildiğini keşfetmeye yardımcı olur.
2. Öğrencilerin gelişim düzeylerini gösterir.
3. Gelecekteki öğrenme sürecini planlamaya yardımcı olur.
4. Belli bir dönemde öğrencilerin ulaşması beklenen standartları değerlendirme imkânı verir.
5. Öğrencilerin nasıl daha iyi öğrenebileceği ve daha iyi yapabileceğini betimlemeye yardım eder.
6. Değerlendirme sonuçlarının paylaşılması öğretmene, öğrencinin kendisine ve velilere öğrencinin öğrenme süreci hakkında bilgi sağlar.
7. Öğretmenlerin ve ilgili kişilerin programın uygulama, izleme ve geliştirme süreciyle ilgili kararlar almasına yardımcı olur.
8. Öğretim programlarında kullanılan yöntemler ve yaklaşımların yeterliliğini ölçerken öğretmene yardımcı olur.

9. Öğrencilerin anlamakta güçlük çektiği alanları, zayıf yönlerini ve bilgi boşluklarını tespit etmede önemli bir rol oynar.
10. Öğretmenin, öğrencilerin öğrenmesini geliştirecek yaklaşımlar ve öğrenme-öğretme süreçlerini tasarlamasına yardım eder.

Ölçme ve değerlendirme öğrencinin gerçek yaşamla kendi bilgileri arasında ilişki kurmasını ve karşılaştığı problemlere farklı çözüm yolları üretebilmesini sağlayacak şekilde düzenlenmeli ve yapılmalıdır. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığına göre (MEB, 2005);

1. Okuduğunu anlama, kritik etme, yorumlama,
2. Bilgi toplama, analiz etme ve bir sonuca ulaşma,
3. Grafik ya da tablo halinde verilen bilgilerden sonuç çıkarma,
4. Gözlem yapma, gözlemlerden sonuca ulaşma,
5. Günlük hayatta karşılaşılan problemleri çözebilme,
6. Araştırma yapma,
7. Öğrendikleri ile gerçek yaşam arasında ilişki kurma gibi becerilere ölçmede önem vermek gerekir.

Sosyal Bilgiler dersinde hedeflenen kazanımların öğrencilere edinilme düzeyini ölçebilmek ve sağlıklı sonuçlar elde ederek doğru kararlar verebilmek için, geleneksel ve alternatif ölçme değerlendirme araçları birlikte kullanılmalıdır. Çünkü bu iki yaklaşımda kullanılan araçlar birbirinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Bu iki yaklaşımın birlikte kullanılması öğrencilerle, programla, kullanılan yöntemle, kısacası öğretim uygulamaları ile ilgili verilen kararların doğru olmasını sağlayacaktır. Yapılan ölçme ve değerlendirme işlemlerinin amaçlara ulaşmasına imkân verecektir (Çalışkan ve Yiğittir, 2008).

1.10.2.3. Tutum

Tutum kavramı basında, eğitim alanında, akademik çalışmalarda ve daha birçok alanda sıkça telaffuz edilen bir kavramdır. Bu kadar çok telaffuz edilen tutum

kavramı, birçok bilim insanı tarafından araştırma konusu olarak incelenmiş ve halen de incelenmektedir. Ancak tutum kavramı ile ilgili araştırmaların 19. yüzyılın ortalarına doğru başladığı görülmektedir.

‘Tutum’ bir kelime olarak ilk kez 1862’de Herbert Spencer tarafından kullanmaya başlanmıştır. Spencer, tutumu, bireyin zihinsel durumunu ifade etmek için kullanmıştır. Daha sonra 1888 yılında Lange, laboratuvar çalışmalarında tutumu bir kavram olarak ele almış ve incelemiştir. Lange, tutum kavramı hakkında bugün kullanılan tanımlamalar arasında önemli farklar bulunmasına rağmen bu tanımlara yakın tanım yapmıştır. Daha sonraları tutum kavramı psikologlar ve sosyologlar tarafından araştırılan ve tartışılan popüler bir konu haline gelmiştir. Hatta bu araştırmaların ve tartışmaların, sosyal psikoloji bilim dalının doğmasına öncülük ettiği iddia edilmiştir. (Allen, Guy ve Edgley, 1980: 258–259).

Bu iddiaları 1918’de Thomas ve Znaniecki de desteklemiş ve daha da ileri giderek sosyal psikolojiyi, tutumların bilimsel incelemesi olarak tanımlamışlardır. 1930’lu yılların sonuna doğru tutum konusu ile ilgili araştırmalar doruk noktasına ulaşmıştır. 1950’lere gelindiğinde ise araştırmalarda “grup dinamiği” konusu ön plana geçerek, tutum konusuna ilginin azalmasına neden olmuştur. 1960’lı yıllarda tekrar canlanan tutum araştırmaları, bu konuyu yeniden sosyal psikolojinin en çok üzerinde durulan konusu yapmıştır (Tekarslan ve diğerleri; 1989:166).

Günümüzde ise tutum araştırmaları hâlâ güncelliğini korumakta ve araştırmalar çok yönlü olarak devam etmektedir. Sosyal algımızı ve davranışlarımızı etkileyen tutumlar, farklı kuramsal yaklaşımlardan hareketle farklı şekillerde tanımlanmıştır;

Tutum kavramı, bir bireyin herhangi bir uyarıcı karşısında olumlu ya da olumsuz tepki gösterme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle tutum; fikir, durum, soyut bir düşünce ya da bir konuya yönelik, öğrenilmiş ve tutarlı tepki gösterme eğilimidir. Allport (1967)’un tanımına göre tutum, yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu tüm nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazırlık durumudur (Gencel, 2006).

Smith'e göre tutum, "bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir" (Kagıtçıbaşı, 2004). Doob (1947)'a göre tutum, "bireyin içinde yaşadığı toplumda önemli olduğu düşünülen örtülü ve güdüleyici bir tepkidir" (Akt: Tavşancıl, 2006).

Katz (1967) tutumu, "bireyin sahip olduğu değerler dizgesine bağlı olarak bir simgeyi, bir nesneyi, bir kişiyi veya dünyayı iyi ya da kötü, yararlı ya da zararlı yönleriyle algıladığı bir ön düşünce biçimi" olarak tanımlamaktadır (İnceoğlu, 2004).

Krech ve Crutchfield'e (1980: 180) göre tutum, bireyin kendi algı dünyasının bir yönü ile motivasyon, heyecan, idrak ve öğrenme süreçlerinin devamlı bir organizasyonudur. Hilgard, Atkinson ve Atkinson (1971)'a göre ise tutum bazı nesnelere, kavramlara ve durumlara karşı yaklaşmakla ya da uzaklaşmakla birlikte, bunlara karşı belirli bir davranış göstermeye hazır olmayı da ifade eder (Akt: Güllü, 2007).

Franzoı(2003)'a göre tutum, bireyin bir nesneyi olumlu ya da olumsuz değerlendirmesidir.

Tutumlar öğrenmeyle kazanılan, bireyin davranışlarına yön veren, karar verme sürecinde yanlılığa neden olan bir olgudur. Tutumlar yaşantı ve deneyimlerle, öğrenme süreci sonunda oluşur (Tavşancıl, 2006).

Yukarıdaki tanımlar dikkate alındığında tutumun, bireyin davranışlarını yönlendirici bir unsur olduğu, bunun yanı sıra yaşantı ve deneyimlerle örgütlendiği, öğrenme süreci sonunda oluştuğu söylenebilir. Nitekim Mc Cellond, tutumları "bireyin şimdiki davranışlarını belirleyen geçmiş deneyimlerin bir özeti" biçiminde ele almaktadır (Tolan, İsen ve Batmaz, 1985: 259).

Tutumlar, bireyin tutum nesnelere ilişkin hoşlanma-hoşlanmama, onaylama-onaylamama boyutlarında yaptıkları değerlendirmelerdir. Tutum zaman içinde değişme ve gelişme göstermektedir. Bu durum, tutum nesnesiyle ilgili yaşantılara ve öğrenmelere dayanmaktadır. Bu bağlamda tutumların oluşmasında sosyal etkileşim ve model almanın da rolü olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2004).

Belirli bir psikolojik durumdan diğesine geçişte etkili olan tutumlar, insan yaşantısında büyük bir öneme sahiptir. Tutumların gelişimi çeşitli dönemlerde incelenmektedir. Tutumlar, doğumdan ergenlik dönemine kadar genellikle aile etkisiyle şekillenmektedir. Daha sonra bu etki azalmakta, daha çok sosyal etkenlerin rolünün arttığı kritik dönem yaşanmaktadır (Gencel, 2006).

Tutum, doğrudan gözlenebilen bir özellik değildir. Bireyin gözlenebilir davranışlarından, dolaylı olarak varsayılan ve o bireye ait olan eğilimdir. Diğere bir anlatımla tutum, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir. Bir tutum, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını birbiriyle uyumlu kılarak etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2004).

2.3.2. Tutumun Öğeleri

Tutum sadece bir davranış eğilimi değildir. Tutumların oluşmasında düşünce, duygu ve davranış eğilimlerinin etkisi vardır. Bu üç faktör tutum öğeleri olarak nitelendirilir (Tavşancıl, 2006).

- a) Bilişsel Öğe,
- b) Duygusal Öğe,
- c) Davranışsal Öğe

Bu öğeler arasında genellikle iç tutarlılık olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayıma göre, bireyin bir konu hakkında bildikleri (bilişsel öğe) ona olumlu bakmasını gerektiriyorsa (duygusal öğe), birey o nesneye karşı olumludur (davranışsal öğe). Bu tutumu sözleri ya da davranışlarıyla da ortaya koyar (İnceoğlu, 2000). Kısaca tutum, sadece bir davranış eğilimi ya da sadece bir duygu değil, biliş-duygu-davranış eğiliminin bütünleşmesidir (Kağıtçıbaşı, 2004: 103).

Tutumlarla ilişkin modern kuramların temelini oluşturan çalışmalar Rosenberg ve Hovland tarafından geliştirilen 'Hiyerarşik Model' ile başlamıştır. Bu modele göre bir tutum nesnesine yönelik sözel ve sözel olmayan tepkilerin temelinde bilişsel, duyusal ve davranışsal etkiler bulunmaktadır. Bu etkiler tutum öğeleri olarak adlandırılmaktadır (Gencel, 2006).

1. Bilişsel Öge: Tutum nesneleriyle ilgili bilgi ve inançlardan oluşmaktadır. Söz konusu bilgi, bireyin geçirdiği deneyimler ile elde edilir. Bu bağlamda, varlığı bilinmeyen bir konuya yönelik tutum oluşmadığı söylenebilir. Bireyin tutum nesnesiyle ilgili bilgileri değiştiğinde tutumu da değişebilir (Baysal, 1981). Bazı yazarlar tutumun bilişsel ögesini, bir inanç ifadesinin kabul edilmesi biçiminde açıklamaktadırlar. İnanç, bireyin bir konu ile ilgili bilişlerinin tümü olarak tanımlanmaktadır. Kısaca, bir durum veya konu hakkında olumlu ya da olumsuz inanç, söz konusu durum ya da konuya yönelik olumlu veya olumsuz tutumun geliştirilmesinde etkili olmaktadır (Tavşancıl, 2006).

Örneğin bir kişi Sosyal Bilgilere yönelik olumlu tutum içinde ise, Sosyal Bilgilerin yararlı bir ders olduğuna, Dünya'yı algılamada önemli bir yeri olduğuna ilişkin bilgileri ve düşünceleri bu tutumun bilişsel ögesini oluşturur.

2. Duygusal Öge: Tutumun duyusal ögesi; bireyden bireye değişen, bilgi ve gerçeklerle açıklanamayan, hoşlanma ya da hoşlanmama yönünü oluşturmakta ve tutum nesnesiyle ilgili olan ve görelilik olarak devamlı duygular biçiminde açıklanmaktadır (Baysal ve Tekarslan, 1996: 254). Bu duygular da önceki yaşantılarla ilişkilidir. Duyusal öge, tutuma süreklilik kazandırıcı ve onu şekillendirici bir özellik taşımaktadır. Tutuma konu olan olay veya tutum nesnelere karşı duyulan heyecanı içermektedir (Erdoğan, 1999).

Örneğin Sosyal Bilgilere karşı olumlu bir tutum içinde olan bir kişinin Sosyal Bilgiler derslerine katılmaktan çok hoşlanması, Sosyal Bilgileri zevkli bulması gibi olumlu duyguları; Sosyal Bilgilere karşı olumsuz bir tutum içerisinde olan kişinin Sosyal Bilgiler ödevini yapmaktan nefret etmesi ya da Sosyal Bilgiler derslerinde bunalması gibi olumsuz duyguları bu tutumların duygusal ögesini oluşturur.

3. Davranışsal Öge: Davranışsal öge, bireyin tutum nesnesine ilişkin sözel veya sözel olmayan tepkileri belirtmektedir. Tutumun varlığı, onu yansıttığı varsayılan bazı gözlenebilir davranışlardan anlaşılmaktadır.

Özetle tutumların davranış ögesi, bireyin duygu ve yargılarına uygun hareket etme eğilimini içermektedir (Tavşancıl, 2002: 79).

Birey bir nesneye olumlu tutum geliştirdiyse ona yaklaşır ve onu destekler. Eğer olumsuz tutum geliştirdiyse ondan uzaklaşır. Örneğin Sosyal Bilgilere karşı olumlu tutum içerisinde olan bir öğrencinin Sosyal Bilgiler ödevini yapması, derse devamsızlık yapmaması gibi davranışları ve Sosyal Bilgilere karşı olumsuz tutum içerisinde olan bir öğrencinin derslere katılmaması, Sosyal Bilgiler ödevini yapmaması ya da derste başka şeylerle ilgilenmesi gibi davranışları bu tutumların davranışsal ögesini oluşturur.

Bu üç tutum ögesi karşılıklı etkileşim içindedir ve birinde ortaya çıkan bir değişiklik, tutarlılığı korumak için, diğer ögelerle zincirleme bir değişime neden olmaktadır. Diğer bir anlatımla, bireyin bir tutum ögesine ilişkin olumsuz-olumlu durumu değiştiğinde, o objeye yönelik bilişsel ve davranışsal ögesini de düzenler (İnceoğlu, 2004).

Tutumlar ile ilgili tanım ve yaklaşımların ortak noktaları irdelendiğinde, tutumların toplumsallaşma sürecinde yaşantılar yolu ile kazanıldığı, belli bir süre devamlılık gösterdiği, birey ve tutum nesnesi arasındaki ilişkide bir düzenlilik oluşturduğu, tepkinin kendisinin değil fakat tepki gösterme eğiliminin olduğu ve olumlu ya da olumsuz davranışlara yol açabileceği söylenebilir. Tutumların göreceli olarak sabit, öğrenilmiş ve davranışla ilişkili olması, bir anlamda eğitim sürecindeki etkisinin araştırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Nitekim eğitim, genel olarak davranış değiştirme ve kazandırma süreci olarak kabul edilmektedir (Gencel, 2006).

2.3.2. Tutumların Oluşmasını Etkileyen Faktörler

İnsanlar tutumlara sahip olarak doğmazlar, tutumları sonradan öğrenirler. Peki, insanlar belli konular, objeler ya da kişiler hakkındaki tutumlarını nasıl oluştururlar? Bu sorunun tek bir cevabı yoktur. Bazı tutumlar insanların kendi deneyimlerine dayanırken, bazıları başka kaynaklardan elde edilir (Kagıtçıbaşı, 2005).

Oskamp (1977), bireyin tutumlarının oluşmasına etki edebilecek kaynakları genel olarak belirleyerek şu şekilde sınıflandırmıştır (Akt: Sakallı, 2001: 111):

1. Ailenin (Ana-Baba) etkisi,
2. Çevrenin (akran grupları, akrabalar, öğretmenler...) etkisi,
3. Doğrudan kişisel deneyim.

Tutumların oluşmasında, yukarıda sayılan kaynakların yanında bireylerin yaşları da önemli rol oynar. Özellikle çocukluk döneminde (6–12 yaşları arası) çoğu tutumlar anne ve babayı taklit ederek oluşur (Kagıtçıbaşı, 2005). Ergenlik döneminde (12–21 yaşları arası) tutumlar şekillenir. İlk yetişkinlik devresinde (21–30 yaşları arası) ise bu tutumlar giderek kristalleşir veya kemikleşir. Çocuğun ilk yaşlardaki insanlara, nesnelere veya olaylara karşı geliştirdiği yaklaşma ve uzaklaşma ile ilgili tutumları, onu ömür boyu etkisi altında bırakabilir. Edinilen tutumların kaynağı kişisel deneyimlerden çok, anne-babalardır (Tavşancıl, 2006). Çocuklar büyüdükçe anne-babaların onların tutumları üzerindeki etkisi azalmakta ve özellikle ergenlik döneminin başlamasıyla diğer sosyal etkenlerin rolü giderek fazlalaşmaktadır. Bir bireyin tutumlarının büyük kısmı, 12 ile 30 yaş arasındaki dönemde son şeklini almakta ve daha sonra çok az değişmektedir. Tutumların kristalleştiği bu süre, kritik dönem olarak adlandırılmaktadır (Tavşancıl, 2006).

Ergenlik döneminde akranları gibi benzer şekilde sevilen kişiler veya öğretmenlerde, bireylerin ekonomik, sosyal veya politik olarak birçok tutumlarını etkilerler. Sevilen bir, öğretmen A yazarı seviyor diye bazı öğrenciler de A yazarını sevmeye başlayabilir. Özellikle arkadaşlar, akrabalar, referans grupları ve öğretmenler gibi çevredeki insanlarda bireylerin tutumlarının oluşmasında ve muhafaza edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu durum özellikle ergenlik döneminde olan bireylerde çok fazla görülür. Bireyler ergenlik döneminde akranları ile daha çok etkileşim halindedirler (Sakallı, 2001).

Tutum nesnesi ile yaşanan olaylar kişinin o nesneye karşı nasıl bir tutuma sahip olacağını belirler. Korku verici, aniden ve belirgin bir şekilde oluşan olaylar bireyin bu olayla ilgili olarak olumlu veya olumsuz tutum sahibi olmasına yol açabilir. Örneğin, bir köpek tarafından ısırılan birey, köpeklere karşı olumsuz tutuma sahip olabilir ve köpeklerden nefret edebilir. Benzer şekilde, belirli bir nesneye üst üste maruz kalan birey o nesne hakkında tutum oluşturmaya başlar. Herhangi bir

pekiştiren olmadan birey aynı kişiyi veya nesneyi devamlı görmek suretiyle olumlu veya olumsuz bir tutum geliştirebilir (Sakallı, 2001).

2.3.3. Tutum ve Davranış İlişkisi

Bireylerin sahip oldukları tutumlar davranışlarını yönlendirdiği için, tutum davranış arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi ve tutumdan davranışın yordalanabilmesi öncelikli olarak tutumların güvenilir bir biçimde ölçülmesine bağlıdır. Sosyal psikologlar, bu nedenle, tutumların ölçülmesinde kullanılan çeşitli teknikler geliştirmişlerdir. Mülakat, davranış gözlemi, psiko-fizyolojik ölçümler, tutum ölçekleri bu tekniklerden bazılarıdır (Aydın, 2002). Bu tekniklerden en çok kullanılanı ise tutum ölçekleridir. Tutum ölçekleri “bir kimsenin ya da bir kümenin nelere, ne derece değer verdiğini, o duruma ilişkin ne düşündüğünü ve ne hissettiğini saptamaya yarayan ölçme araçlarıdır” (Yeşilyaprak, 2000).

Tutumların davranışları etkilediği görüşü birçok kanıtlarla desteklenmektedir. Tutumların her zaman onlarla tutarlı davranma yönünde baskı yaptıklarını söylemek doğru görünmektedir. Ancak, dış baskı ve ilişkisiz nedenler, insanların tutumlarıyla tutarsız bir biçimde davranmalarına yol açabilir (Tavşancıl, 2006).

Çok güçlü tutumlara dayanarak davranışı kestirmek, orta derecede güçlü tutumlardan davranış kestirmesi yapmaktan daha geçerli olacaktır. Özellikle ortadaki tutumlar davranışa yol açarken çevresel etkenlerle etkileşime girdiklerinden, çevresel etkenlerin önemi göz ardı edilmemelidir (Kağıtçıbaşı, 2004). Davranış, karmaşık güçlerin etkisi altındadır. Diğer bir deyişle dört etkenin karmaşık etkileşimi sonucu davranışlar ortaya çıkmaktadır. Bunlar; tutum, ortam, alışkanlık ve beklentidir. Bu belirtilen dört etkenin hepsi aynı doğrultuda ise ya da birbirleriyle tutarlı ise, davranışın tahmin edilmesi daha geçerli olacaktır (Kağıtçıbaşı, 2004). Tutumların bireylerin çevrelerine uyumlarını kolaylaştıran sistem oluşturmalarının yanı sıra bireylerin davranışlarını da yönlendirici gizil bir güce sahip oldukları düşünülmektedir (Baysal ve Tekarslan, 1996). Tutum, davranış oluşturan etkenlerden biri olduğu için önemlidir. Ayrıca, herhangi bir durumda ortaya çıkan tutum objesiyle ve ortamla ilgili tutumların ne oldukları, birbirleriyle ilişkileri anlaşılıp, ölçülebilirse, davranışın daha iyi bir tahmini yapılabilir (Kağıtçıbaşı, 2004).

2.3.4. Derse Yönelik Tutum İle Başarı Arasındaki İlişki

Tutum ve öğrenme arasında oldukça pozitif bir ilişki vardır. Öğrenciler derse karşı olumlu bir tutuma sahip olurlarsa, ders ile ilgili çalışma ve etkinlikleri severler ve öğrenmeye karşı ilgi ve merak duyarlar. Bu durumlar ise öğrenmeyi olumlu yönde etkiler (Durmaz ve Özyıldırım, 2005).

Bir ders veya konuya karşı olumlu tutum, karşılık verme isteğini gösterme, karşılık vermekten tatmin duyma, olumlu bir yönü, bir değeri olduğunu kabullenme ve bir değer olarak kabulüne taraftar olma şeklindeki davranışları içerir (Özçelik, 1992).

Öğrenci herhangi bir derse karşı olumsuz tutum geliştirdiği zaman, derse girmek istemez, ödevini yapmak istemez, derse katılmamak için bahane arayabilir. Ödevini yapmak zorunda olduğunda, kendi kendisi ile çatışmaya girebilir (Ülgen, 1997).

Öğrencinin bir derse karşı olumlu tutum göstermesi, dolayısıyla o dersteki başarısını artırmaktadır. Bunun içine, öğrencinin okul yaşantısıyla ilgili her şey girmektedir. Öğretmenin sınıfta oluşturacağı uygun bir öğretim iklimi, öğrencilerin derse aktif katılımı, öğrencilerin ders çalışma yöntemleri, o dersle ilgili beklentileri, çalışma ortamı gibi faktörler, öğrencinin o derse karşı tutumunu etkileyen faktörlerdir (Ergin, 2006). Öğrenme ortamında, öğretmen iyi bir rehber olmalı, derse başlarken motivasyonel faktörlere uygun planlama yapmalı, öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkileyecek stratejiler belirlemeli ve öğrencilerin beklentilerini karşılamalıdır.

Öğretmen, öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkileyebilmek için, onların değerlerini paylaşmalı, öğrencilerle empatik ilişkiler kurabilmeli, samimi bir şekilde onların davranışlarını kabul etmelidir. Öğrencilerle bireysel ya da grup halinde toplantı düzenlemek, onların derse karşı olumlu tutum göstermeleri için önemli bir stratejidir. Öğrencilerin anlaşılamayan tutum ve davranışları, daha sıcak ortamda yapılacak görüşmelerle gün yüzüne çıkarılabilir. Ders konuları öğrencilerle birlikte tartışılmalı, öğrencilerin derse aktif olarak katılımı sağlanmalıdır (Çelik, 2003).

Öğretmen, demokratik bir sınıf ortamı yaratmalı, öğrencilerin derse karşı ilgi ve heyecan duymalarını sağlamalıdır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı olumlu tutum göstermelerinde öğretmene de büyük görevler düşmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin içeriği daha çok soyut konuları içerdiğinden ve ders işleme sürecindeki monotonluktan dolayı, öğrenciler önyargılı olarak bu derse karşı genelde olumsuz tutuma sahiptirler. Hem öğrencilerdeki önyargıyı ortadan kaldırmak hem de daha sağlıklı bir şekilde içerik ile ilgili bilgileri öğrencilere kazandırmak için öğretmenlerin yapması gereken ilk iş, derse karşı öğrencilerde olumlu tutum geliştirmektir. Çünkü derse karşı olumlu tutum geliştiren öğrenci dersi sever, içeriği öğrenmeye karşı ilgi ve merak duyar (Gencel, 2006).

Sosyal Bilgiler derslerinde uygulanan öğrenme öğretme yaklaşımları da öğrencilerin derse yönelik olan tutumunu etkiler. Araştırmaya dayalı öğrenme yaklaşımı ile işlenen Sosyal Bilgiler dersi, öğrenci merkezli bir yaklaşım olduğundan, öğrenciler geleneksel öğrenme yaklaşımı ile işlenen derslerdeki monotonluktan ve pasiflikten kurtulacaklardır. Ayrıca bu yaklaşımda öğrenme sürecinin çeşitli aşamalarında öğrencilere sorular sorulması onlarda ilgi ve merak uyandıracak, merakları arttıkça araştırmaya, dolayısıyla öğrenmeye karşı istekli olacaklardır. Elbette bu durum süreç içerisinde kendiliğinden ortaya çıkar ancak öğretmenler bu durum için öğrencilerini sürekli güdülemeleri gerekir (Çalışkan, 2008).

Ayrıca bu süreç içerisinde öğretmenler, öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ve öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak için, ders konularını çeşitli etkinliklerle ilgi çekici hale getirmeli, konuları hayata indirgemeli ve uygun örneklerle desteklemeli, öğrencilerin derse katılımı için fırsatlar sunmalı ve öğrencilere sürekli olumlu geri dönütler vermelidir (Çalışkan, 2008).

Bloom (1979), duyuşsal özellikler ile başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu gösteren kanıtlar olduğunu, duyuşsal özelliklerin başarının belirlenmesi ve etkilenmesinde önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir. Genel olarak duyuşsal özelliklerin ilgili alandaki bilişsel başarı değişkenliğinin dörtte biri kadarını açıklayabilme gücünde olduğunu tahmin ettiğini de belirtmektedir.

Duyuşsal alandaki başarı ile bilişsel alandaki başarı arasındaki ilişki araştırmalarla saptanmıştır. Okulda ve derslerinde başarılı olan öğrencilerin derse karşı ilgileri artmakta ve kendilerini daha mutlu hissetmektedirler. Başarısız olan öğrenciler, kendilerini mutsuz hissetmekte ve bunun sonucunda derse karşı ilgi göstermemektedirler. Öğretim, öğrencilerin okulda mutlu olmalarını sağlayacak biçimde planlanmalıdır. Bunun için, öğretim programlarında duuşsal alana ağırlık verilmesi ve duuşsal alanın dikkate alınması gerekmektedir (Turgut, 1990).

Tutumların öğrenilmesinde önceki şartlanmaların da etkisi büyüktür. Sınıfta herhangi bir konu hakkında olumsuz bilgilerle gelen öğrenci için, yeni bilgilerin özümsemesi güçleşmektedir. Böylece geçmişteki şartlanmalar, olumsuz tutumlara yol açmaktadır. Okulda öğrenilen bilişsel nitelikteki bilgiler –öğrenme ürünlerinin– çoğu, zamanla unutulmaktadır. Ancak duuşsal nitelikteki öğrenme ürünleri zamana dirençli olarak ilgili olduğu konuda sonraki öğrenmeleri kendi yönünde etkilemektedir. Belli bir konuya karşı geliştirilen olumsuz tutum o konuyla ilgili sonraki öğrenmeleri güçleştirirken, olumlu tutum öğrenmeleri kolaylaştırmaktadır (Kılıççı, 1992).

1.11. 2.4. İlgili Araştırmalar

Bu araştırma, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Aşağıda konuya yakınlık açısından ilgisi olduğu düşünülen araştırmalar verilmiştir.

2.4.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Altınışık (2001), çoklu ortamın öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi başarısı ve bu derse yönelik tutumları üzerindeki etkisini araştırmıştır. İlköğretim yedinci sınıf Sosyal Bilgiler programı “Yurdumuz” ünitesinde uygulandığı çalışmada, çoklu ortamın öğrenci başarısında ve derse yönelik tutumda geleneksel öğretim ortamına göre anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturmadığı ortaya konmuştur. Genel olarak, yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları olumlu düzeyde bulunmuştur.

Gencel'in, "Öğrenme Stilleri, Deneyimsel Öğrenme Kuramına Dayalı Eğitim, Tutum ve Sosyal Bilgiler Program Hedeflerine Erişi Düzeyi" adlı doktora çalışmasında; ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum puanlarının ön test-son test sonuçları onların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelenmiş ve anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür (Gencel, 2006).

Şahin, Şahin ve Çakır (2000) tarafından yapılan başka bir çalışmada, Sosyal Bilgiler dersi 6. sınıf öğrencilerinin bilişsel ve duyuşsal özelliklerini tahmin etme gücünde olan değişkenleri ve bu değişkenlerin tahmin etme güçlerini ortaya koymayı amaç edinmiştir. Sonuç olarak; Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin cinsiyete göre başarıları, akademik benlik kavramları ve tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun yanında öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersindeki başarılarını anlamlı olarak açıklayan tek değişken akademik benlik kavramı olarak bulunmuştur. Bu derse karşı öğrencilerin tutumunu ise, sadece akademik benlik kavramı tahmin etme gücündedir.

Kayalı (2003), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirlemek ve tutumları daha pozitif hale getirmek için neler yapılması gerektiğini belirlemeye yönelik çalışmasında 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik olumlu tutuma sahip olduklarını belirlemiştir.

Akengin, Sağlam ve Dilek (2002), tarafından yapılan ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşmadaki yaklaşımlarını tespit etmeye yönelik araştırmanın sonucunda öğrencilerin genel olarak Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olumlu düşüncelere sahip oldukları belirlenmiştir. Araştırmada dikkatti çeken bir nokta, öğrencilerin yarıdan fazlasının (%53) Sosyal Bilgiler dersi ile günlük olaylar arasında bir ilgi bulunmadığını düşünmeleridir.

Altıntaş (2003) çalışmasında, 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine karşı duyuşsal alandaki tutum düzeylerini ortaya koyarak öğretmenlere ve Sosyal Bilgiler dersinin öğretimine yönelik bazı bilimsel önerilerde bulunabilmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın verileri 2002–2003 öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler dersine yönelik 8 yerleşim yerinde, 15 ilköğretim okulunun 7. sınıflarında okuyan 391

öğrencinin, öğrenci tutum düzeyi bilgi formuna verdikleri cevaplardan elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları nötr bulunmuştur.

Acar (2003) tarafından İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir başka çalışmanın sonucunda öğrencilerin tutumları ile cinsiyet, annenin eğitim durumu, ailenin gelir seviyesi ve öğrenim gördükleri okullara göre anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Buna karşın öğrencilerin tutumları ile babanın eğitim durumu ve notlarına göre anlamlı bir farklılaşma olduğu belirlenmiştir.

Özkal ve arkadaşları (2004) tarafından Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğretmen görüşleri ve ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bu derse yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik araştırmada, öğrenci tutumları ve öğretmen görüşleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre daha olumlu tutum geliştirdikleri saptanmıştır.
2. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Devlet okullarında okuyan öğrencilerin, özel okullarda okuyanlara göre daha olumlu tutum geliştirdiği belirlenmiştir.
3. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik görüşlerinin cinsiyetlerine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bayan ve erkek öğretmenlerin görüşleri birbirine benzemektedir.
4. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin görüşlerinin kıdemlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. 21 ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin 1-10 yıllık kıdeme sahip öğretmenlere göre daha olumlu görüşe sahip olduğu belirlenmiştir.

Çiftçi (2002), Sosyal Bilgiler dersinde materyal kullanımının öğrenci başarısı ve tutumuna etkisini araştırmıştır. İlköğretim altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrencileri (n=230) ile yürütülen çalışmada, dört hafta süren uygulama sonunda deney gruplarının başarı ve tutumları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre, deney gruplarında yer alan öğrencilerin tutum puanları “çok olumlu”, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol gruplarında yer alan öğrencilerin ise “orta düzeyde olumlu”dur.

Özkal ve arkadaşları (2004) tarafından İzmir ilinde gerçekleştirilen araştırmada, ilköğretim dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin (n= 1055) Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları onların cinsiyetleri ve öğrenim gördükleri okul türü açısından, sınıf öğretmenlerinin (n=148) söz konusu derse ilişkin görüşleri de cinsiyet ve kıdem değişkenleri bakımından incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının genelde olumlu düzeyde olduğu, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden, devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerin özel okul öğrencilerinden anlamlı derecede daha olumlu tutuma sahip olduğu belirlenmiştir

Özkal ve Çetingöz (2006), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını cinsiyet, sınıf düzeyi ve başarı durumları açısından incelemiştir. Araştırmaya İzmir ilinde yer alan ilköğretim okullarının altıncı (n=164), yedinci (n=265) ve sekizinci (n=253) sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrenciler dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin başarı düzeyi düşük olan öğrencilere göre, altıncı sınıfa devam eden öğrencilerin yedi ve sekizinci sınıflara devam eden öğrencilere göre Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tay ve Tay (2006), öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını cinsiyet, başarı puanları ve yaşadıkları yer açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerinin erkek öğrencilere göre, başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin başarı düzeyi düşük olan öğrencilere göre, il merkezinde olan öğrencilerin köy öğrencilerine göre Sosyal Bilgiler dersine yönelik daha olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.

Özetle alan taramasında elde edilen araştırmalara bakıldığında, ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları, ilköğretimde bu dersin okutulduğu her eğitim kademesinde pek çok araştırmaya konu olduğu görölmektedir. Yine bu araştırmalarda Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğrenci tutumlarını etkileyen pek çok faktör olduğu saptanmıştır.

2.4.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yurt dışında çeşitli derslere yönelik çok sayıda araştırma yapılmıştır. Aşağıda bunlardan bazılarına yer verilmiştir.

Shea (2000), bilgisayar destekli ve videoya dayalı eğitimin, öğrencinin derse karşı tutumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, iyi tasarlanmış video uygulamalarının öğrencileri derse karşı motive ettiğini, zaman kazandırdığını ve özellikle yardıma gereksinimi olan öğrencilerin zayıf yönlerini ortaya çıkardığını göstermiştir. Araştırmada başarı düzeyleri düşük olan öğrencilerin ders süresince düzeylerinin üzerinde performans gösterdikleri ve derse karşı olumlu tutum gösterdikleri gözlenmiştir.

Steven ve Corbin (1997), ilköğretim II. devre öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının genellikle olumlu düzeyde olduğu, fakat demografik özelliklerin, öğrencilerin çalışma alışkanlıklarının ve aile yapısının öğrencilerin bu derse yönelik tutumlarında etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kız ve erkek öğrencilerin tutumları arasında fark olmadığı, sadece öğrencilerin bu dersteki üniteler hakkında seçici oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Chiodo, Byford (2004) ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal bilgilerden hoşlanıp hoşlanmadıklarını araştırmışlardır. 8. ve 11. sınıflardan seçilen 48 öğrencinin katıldığı araştırma sonucunda, öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin negatif bir tutum göstermedikleri fakat öğrencilerin tutumları üzerinde çevrenin ve öğretmen davranışlarının etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Kraus (1990), öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını etkileyen faktörleri ortaya koymak amacıyla meta-analitik bir çalışma yapmıştır. 13 araştırmanın incelendiği çalışmada, tutumların öğrenme ve davranışlar üzerinde önemli etkisi olduğu, ailenin eğitim düzeyi ve sınıf atmosferinin Sosyal Bilgiler dersi tutumunun önemli belirleyicileri olduğu ortaya konmuştur. Ailenin eğitim seviyesi yükseldiğinde ve uygun sınıf atmosferi oluşturulduğunda öğrencilerin daha olumlu tutum geliştirdikleri ifade edilmiştir.

Wiskochil (2002), yaptığı çalışmada SOAP (Social Organization And Policy) ve LOSS (Tradition Option Social Studies Program) olarak kodlanan yöntemlerin Sosyal Bilgiler dersinde tutum kazandırmadaki önemini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilere tutum kazandırmada içerik kadar yöntemlerin de etkili olduğu, materyal kullanımının yüksek oranda ihtiyaç olduğu ve Sosyal Bilgiler dersinde tutum kazandırmada etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Haldyna ve arkadaşları (1992), öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını etkileyen değişkenleri belirlemek amacıyla dört, yedi ve dokuzuncu sınıfa devam eden bir grup öğrenci üzerinde çalışmışlardır. Araştırmada, öğrencileri etkileyen içsel (bireysel) ve dışsal faktörler, öğretmenden kaynaklanan faktörler ve öğrenme ortamından kaynaklanan faktörler olmak üzere dört boyut incelenmiştir. Özellikle küçük sınıflarda öğretmenin gayretli ve cesaretlendirici özellikler taşımasının öğrenci tutumlarını olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. Büyük sınıflarda ise özgüven, ilgi, motivasyon gibi bireysel faktörlerin Sosyal Bilgiler tutumu üzerinde belirleyici role sahip olduğu ortaya konmuştur. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler tutumlarının genel olarak olumlu olduğu araştırmanın bir diğer bulgusudur.

Morrow (1993), Sosyal Bilgiler programlarının geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla Avustralya'daki ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin (n=158) söz konusu derse yönelik tutumlarını araştırmıştır. Araştırmada, kız öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde olumlu olduğu, aile eğitim düzeyinin ve özellikle anne eğitim düzeyinin yüksek olmasının derse yönelik tutumu olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur. Genel olarak, öğrencilerin Sosyal Bilgiler tutumlarının orta düzeyde olduğu, iyi vatandaş yetiştirme

amacındaki bu derse yönelik tutumların olumlu hale getirilmesi için önlem alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Ferguson (1993) Sosyal Bilgiler dersinde edebi metin kullanımının tutum ve başarı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Deney ve kontrol grubunu 73 ortaöğretim öğrencisinin oluşturduğu çalışmada, edebi metin kullanımının başarı ve tutum üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna varılmıştır. Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumun genel olarak orta düzeyde olduğu, bunun yanısıra kız öğrencilerin tutum puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Mc Kinney ve Jones (1992), tesadüfi olarak seçtikleri beşinci sınıf öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, ders kitaplarının Sosyal Bilgiler başarısı ve tutumu üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bir grup öğrenci geleneksel ders kitaplarıyla, bir grup öğrenci yeni düzenlenen ders kitaplarıyla, diğer grup ise yeni ders kitapları ve ev ödevleriyle çalışmışlardır. Çalışma sonunda farklı türdeki ders kitaplarının akademik başarı üzerinde etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanısıra tüm öğrencilerin tutumlarında artış olduğu gözlenmiştir.

Pahl (1995) 7 ve 12. sınıf öğrencilerinin (n=888) Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ile İngilizce ve Fen derslerine yönelik tutumlarını karşılaştırmıştır. 10. sınıfta öğrenim gören kız öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi yerine İngilizce dersini tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi tutumlarının genel olarak olumlu olduğu sonucuna varılan çalışmada, Sosyal Bilgiler tutum puanlarının Fen dersi tutum puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Söz konusu farklılık İngilizce dersinde gözlenmemiştir.

Moroz (1996), Avustralya’da çeşitli eğitim kademelerinde öğrenim gören 3132 öğrencinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum düzeylerini incelemiştir. Öğrencilerin genel olarak bu derse yönelik olumlu tutuma sahip oldukları ancak geleneksel tarih konularından hoşlanmadıkları, programda yer alan güncel ve işlevsel konuların Sosyal Bilgiler tutumunu olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. Söz konusu araştırmada özellikle yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi konularını ilgi çekici bulmadıkları, bu eğitim düzeyindeki öğrencilerinin tutum puanlarının diğer öğrencilerden anlamlı derecede düşük olduğu vurgulanmıştır.

Corbin (1997) çalışmasında lise öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının genel olarak olumlu olduğunu ve olumlu tutumun akademik başarıyı yükselttiğini vurgulamıştır. Ayrıca kız öğrencilerin Sosyal Bilgiler tutumlarının erkek öğrencilerden daha olumlu olduğunu belirtmiştir. Aynı yazar diğer bir çalışmada (1997), lise öğrencilerinin (n=1886) demografik ve kültürel özellikleri, alışkanlıkları ile Sosyal Bilgiler tutumlarını araştırmış ve Sosyal Bilgiler tutumunu diğer alanlarla (Matematik, İngilizce, Fen, Yabancı Dil) karşılaştırmıştır. Araştırmada Sosyal Bilgiler tutumunun mezuniyet notuna, Matematik ve Fen tutumlarına göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler tutum puanlarının etnik kökene göre anlamlı bir değişim gösterdiği, buna göre zenci öğrencilerin en olumlu, İspanyol kökenli öğrencilerin ise en olumsuz tutuma sahip oldukları saptanmıştır. Çalışmanın diğer bulguları, kız öğrencilerin ve ev ödevleriyle ilgilenen ailelere sahip öğrencilerin Sosyal Bilgiler tutum puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğudur. Nitekim regresyon çözümlemesinde ailenin ilgisi ve eğitim düzeyinin Sosyal Bilgiler tutumunun %29'unu açıkladığı belirtilmiştir.

Hobbs ve Moroz (2001), öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla Avustralya'daki bir ortaöğretim kurumunda öğrenim gören sekiz (n=79), dokuz (n=60) ve onuncu (n=64) sınıf öğrencileri üzerinde çalışmışlardır. Nitel ve nicel veri toplama tekniklerinin bir arada kullanıldığı araştırmada, öğrencilerin tutumlarının genel olarak olumlu düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersinin gerekli bir ders olduğuna inandıkları ancak ilerideki çalışma yaşamlarında fazla yararı olmayacağını düşündükleri ortaya konmuştur.

Mather (2004), çalışmasında, A.B.D.'deki ilköğretim okullarında öğrenim gören bir grup öğrencinin %92'sinin Sosyal Bilgiler dersini ilgi çekici bulmadıkları ya da çok az ilgi çekici buldukları yönünde görüş belirttiklerini ortaya koymaktadır. Yazar, bu durumun nedenini, Sosyal Bilgiler programının öğrencilerin günlük yaşamlarıyla yeterince ilişki kuramaması, programda büyük oranda soyut ve geçmişe dönük konuların yer almasına bağlamıştır. Sosyal Bilgiler dersinin iyi vatandaş yetiştirmedeki önemine değinen Mather, programın yeniden yapılandırılması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Buraya kadar öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarına yönelik daha önce yapılan bazı araştırmalar incelenmiştir. Bu araştırmaların sonuçlarının ortaya koyduğu bazı ortak noktalar bulunmaktadır Bunlar genelde öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının olumlu düzeyde olduğu, Ancak öğrencilerin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterdiğidir. Öte yandan Sosyal Bilgiler dersinin materyal ve farklı öğretim teknikleri kullanılarak etkili bir şekilde işlenmesinin, öğrencilerin bu derse yönelik tutumlarını olumlu olarak etkilediği görülmüştür. Ayrıca araştırmalarda, çevresel faktörler, öğrencilerin çalışma teknikleri, aile yapısı, özellikle de öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersine bakış açıları gibi faktörlerin öğrencilerin tutumları üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmalardan elde edilen ortak sonuçlar doğrultusunda, ilköğretimde Sosyal Bilgiler dersinin öneminin ve ileriki hayatta ne kadar gerekli olduğunun öğrencilere kavratılması gerektiği görüşü hâkimdir. Sosyal bilgiler öğretim programı en etkili biçimde işlenerek öğrencilerin bu dersi sevmeleri ve derse karşı olumlu tutum geliştirmeleri sağlanabilir. Bu konuda eğitimcilere büyük görevler düşmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

1.12.

1.13. 3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, betimsel-ilişkisel tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2005: 77).

Araştırma, 2008–2009 öğretim yılı, Şanlıurfa Merkez ilçedeki ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan, 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, daha önce belirtilen amaçlar ve sınırlılıklar çerçevesinde var olan durumu ortaya koymayı amaçlayan betimsel-ilişkisel tarama modelindedir.

1.14. 3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Şanlıurfa Merkez ilçedeki resmi ilköğretim okullarının 6. ve 7. sınıflarında öğrenim görmekte olan 24530 öğrenciden oluşmaktadır. Ancak, zaman ve ekonomik imkânsızlıklar araştırmacı açısından tüm evren üzerinde çalışmayı sınırlandırdığı için örneklem alınması yoluna gidilmiştir.

Araştırmanın örnekleme; Şanlıurfa Merkez ilçedeki 63 ilköğretim okulu tabakalı ve basit tesadüfi örneklem seçim teknikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Bu okulların seçiminde öncelikle, Milli Eğitim Müdürlüğü'nden okulların sosyo-ekonomik duruma göre dağılımlarına ait bilgi istenmiştir. Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından okullara ait böyle bir bilgi olmadığı ifade edilince, Şanlıurfa Merkez ilçedeki tüm resmi ilköğretim okullarının genel listesi alınmış ve araştırmacı tarafından, buldukları semtler, ev kira ücretleri, sosyal faaliyete katılma alanları dikkate alınarak; ilköğretim okulları öncelikle, tabakalı örneklem tekniğine göre alt sosyo-ekonomik çevreden olanlar, orta sosyo-ekonomik çevreden olanlar ve üst sosyo-ekonomik çevreden olanlar şeklinde üçe ayrılmıştır.

Tablo 1. Şanlıurfa Merkez İlçedeki Resmi İlköğretim Okullarının Sosyo-Ekonomik Çevreleri

Okulun Bulunduğu Çevre	Okul Sayısı	6. sınıf (f)	7. sınıf (f)	Toplam
Alt Sosyo-Ekonomik Çevrede Bulunan	38	8970 (%65)	6530 (%61)	15500 (%63)
Orta Sosyo-Ekonomik Çevrede Bulunan	10	1640 (%12)	1247 (%12)	2887 (%12)
Üst Sosyo-Ekonomik Çevrede Bulunan	15	3134 (%23)	2897 (%27)	6031 (%25)
Toplam	63	13744 (%56)	10674 (%44)	24418

Tablo 1 incelendiğinde evrendeki öğrencilerin %56 sınıfın 6. sınıf, %44'ünün ise 7. sınıf öğrencisinden oluştuğu görülmektedir. Evrende yer alan 6. sınıf öğrencilerinin %65'i alt sosyo –ekonomik çevrede, %12'si orta sosyo-ekonomik çevrede, %23'ü ise üst sosyo ekonomik çevredeki okullarda bulunmaktadırlar. 7. sınıf öğrencilerinin ise %61 alt sosyo –ekonomik çevrede, %12'si orta sosyo-ekonomik çevrede, %27'si ise üst sosyo-ekonomik çevredeki okullarda bulunmaktadır. Toplamda öğrencilerin %63 alt sosyo –ekonomik çevrede, %12'si orta sosyo-ekonomik çevrede, %25'si ise üst sosyo-ekonomik çevredeki okullarda bulunmaktadır.

Yukarıdaki veriler dikkate alınarak, tesadüfi örnekleme tekniğine göre araştırma örneklemini Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Örneklem Grubuna Seçilen Okullar

Okul	Sosyo-Ekonomik Çevre	Toplam Öğrenci Sayısı			
		6. sınıf		7. sınıf	
Belediye İ.Ö.O.	Alt	237	2039 %54.5	158	1421 %48.8
Eyyubiye İ.Ö.O.		168		114	
Fatih Sutan Mehmet İ.Ö.O.		331		210	
Ertuğrul Gazi İ.Ö.O.		312		196	
Kanuni S. Süleyman İ.Ö.O.		793		602	
M. Aziz Parmaksız İ.Ö.O.		198		141	
Şair Nabi İ.Ö.O.	Orta	244	622 %16.6	144	461 %15.8
Hatice Gelener İ.Ö.O.		142		144	
Bahçelievler İ.Ö.O.		236		173	
Halide Nusret Zorlutuna İ.Ö.O.	Üst	238	1078 %28.8	263	1029 %35.4
Ziyaeddin Akbulut İ.Ö.O		313		231	
2002 Vakıflar İ.Ö.O.		282		221	
Yunus Emre İMKB İ.Ö.O.		245		314	
Toplam		3739		2911	

Sosyo-ekonomik düzeylerinin yüzdeleri dikkate alınarak alt sosyo-ekonomik çevrede 6 okul, orta sosyo-ekonomik çevrede 3 okul ve üst sosyo-ekonomik çevrede 4 okul örneklem olarak seçilmiştir. Örnekleme seçilen okullardaki şube seçimi, random yöntemine göre yapılmış, 6. ve 7. sınıflarda belirlenen bir şubede 25 öğrenciye anket uygulanmıştır. Bu yöntemle belirlenen örneklem grubuna dahil olan öğrenci sayısı toplam 542 olup, bunların 288'i 6. sınıf, 254'ü 7. sınıf öğrencisidir.

1.15. 3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla, Şahin ve diğerleri (2000) tarafından “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerine Karşı Tutumları, Akademik Benlik Kavramları ve Bilişsel Öğrenme Düzeyleri” adlı çalışmaları için geliştirilen ve 27 maddeden oluşan “Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği”nden yararlanarak öğrencilere araştırmacı tarafından oluşturulan ve toplam 28 maddelik tutum ölçeği uygulanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesinde şu aşamalar izlenmiştir:

2. Maddeleri belirlemek için tutum ölçeğini geliştirme ile ilgili kaynaklar taranmış ve gerekli incelemeler yapılmıştır. Ayrıca öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ile ilgili olarak, yanıtlayıcı kitle olan ilköğretim 7. sınıf öğrencilerini temsil eden 61 kişilik bir örneklemden bilgi toplanmıştır. Bunun için Ziyaeddin Akbulut İlköğretim Okulu ve 2002 Vakıflar İlköğretim Okulu'ndaki 7. sınıf öğrencilerine Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili duygu, düşünce ve davranışlarından söz eden bir kompozisyon yazdırılmıştır. Yazılan kompozisyonlarda yer alan tutum öğeleri sistematik bir biçimde çözümlenerek tutum ifadelerinin yazılmasına temel oluşturacak ipuçları elde edilmiş; bu ipuçları doğrultusunda madde havuzuna 50 tutum maddesi yazılmıştır. Hazırlanan form Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde çalışmakta olan 4 öğretim üyesine verilmiştir. Öğretim üyeleri ifadeler hakkındaki görüşlerini bu form üzerinde belirttikten sonra araştırmacıya ulaştırmışlardır. Öğretim üyelerinin görüşleri dikkate alınarak form yeniden

düzenlenmiştir düzenlenen bu maddeler hakkında tekrar görüş alınmak amacıyla Eğitim Bilimleri bilim dalı öğretim üyeleri ile görüşülmüş formda yer alan Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum ifadeleri tek tek gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir. Bu görüşme sonucunda 14’ü olumsuz 14’ü olumlu ifadeden oluşan toplam 28 maddenin yer aldığı bir madde havuzu oluşturulmuştur.

3. İkinci aşamada deneme ölçeğini hazırlamak için tutum ifadelerine ölçek şekli verilmiştir. Bunun için 28 tutum ifadesi alt alta sıralanmış ve ifadelerin karşısına “1=Tamamen Katılıyorum, 2=Oldukça Katılıyorum, 3=Kısmen Katılıyorum, 4=Çok Az Katılıyorum, 5=Hiç Katılmıyorum” şeklinde derecelendirilmiş ve 5’li Likert tipi ölçek konulmuştur. Ayrıca ölçeğin başına; ölçeğin amacı, ölçekteki madde sayısı, yanıtlama biçimi hakkında bilgi veren bir yönerge yazılmıştır. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler cevaplayanları olumlu veya olumsuz olarak etkilememesi için karışık olarak verilmiştir. Olumlu ifade maddeleri “5=Tamamen Katılıyorum, 4=Oldukça Katılıyorum, 3=Kısmen Katılıyorum, 2=Çok Az Katılıyorum, 5=Hiç Katılmıyorum” biçiminde puanlandırılmış, olumsuz ifadelerin bulunduğu maddeler ise bunun tam tersi şeklinde yapılmıştır. Öğrencilerin en yüksek beklenti puanı 140, en düşük beklenti puanı 28 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin ölçme aracı maddelerine verdikleri yanıtların sınıflandırılması için önce dağılım aralığı hesaplanmıştır. Dağılım aralığının hesaplanması amacıyla, Dağılım aralığı = En büyük değer - En küçük değer / Derece sayısı formülü kullanılmıştır (Sümbüloglu,1993: 9). 5’li likert ölçeği kullanıldığından, Dağılım aralığı = 5 – 1/5 formülünden 0.80 olarak hesaplanmış ve bu eşitliğe göre aralık sınır değerleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutum Ölçeğinin Beşli Puanlama Biçimi ve Puan Aralıkları

	Puan	Puan Aralığı
Tamamen Katılıyorum	5	4.21–5.00
Oldukça Katılıyorum	4	3.41–4.20
Kısmen Katılıyorum	3	2.61–3.40
Çok Az Katılıyorum	2	1.81–2.60
Hiç Katılmıyorum	1	1.00–1.80

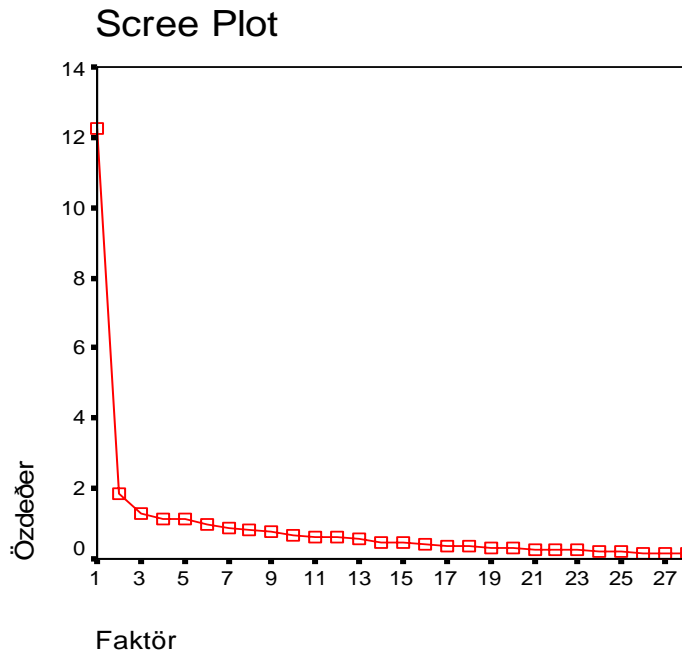
4. Üçüncü aşamada ölçeği uygulamak için taslak olarak hazırlanmış ölçek, Ekim-Şubat 2009'da Şanlıurfa ili Merkez ilçesindeki Ziyaeddin Akbulut İlköğretim Okulu, 2002 Vakıflar İlköğretim Okulu, Yunus Emre İlköğretim Okulu ve Halide Nusret Zorlutuna İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören 158 ilköğretim 7. sınıf öğrencisine uygulanmıştır.

5. Son aşamada güvenilirlik ve geçerliği belirlemek için 158 7. sınıf öğrencilerinden elde edilen veriler kullanılarak denemelik ölçeğin güvenilirliği ve geçerliği belirlenmiştir. Bu amaçla Likert tipi ölçekler için en uygun olan Cronbach alfa katsayısı (Tezbaşaran, 1996:46) hesaplanmıştır. Geçerliği belirlemek için ise kapsam geçerliği ve yapı geçerliği sınamaları yapılmıştır. Bu aşamada kapsam geçerliliği için yeni bir sınama yapılmamış, tutum ifadelerinin belirlenmesinde müracaat edilen uzman görüşleri kapsam geçerliliğini belirlemeye uygun ve yeterli sayılmıştır. Yapı geçerliliği içinde faktör analizi yapılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları belirlemek amacı ile hazırlanan 28 maddelik deneme ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için yapılan iç tutarlılık sınavında Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .95 olarak bulunmuştur. Bu durum ölçeği meydana getiren maddelerin birbirleri ile tutarlılık gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca ölçekteki maddelerden her biri sıra ile ölçekten çıkarılarak yapılan denemelerde .95 olarak hesaplanan alfa güvenilirlik katsayısında bir yükselme olmadığından, güvenilirlik çalışmaları sonucunda herhangi bir madde ölçekten çıkarılmamıştır (Özdamar, 1997:500).

Faktör analizi yapılmadan önce verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser Mayer Olkin (KMO) ve Bertlett testiyle test edilmiştir. Değerlendirmeye alınan 158 adet 28 maddelik deneme ölçeği formu için KMO değeri .92, Bertlett testi sonucu 2695,699 (p:0.00) olarak bulunmuştur. Veriler üzerinde analiz yapılabilmesi için en az KMO değeri .60 olarak öngörülmektedir (Pullant, 2001). Bu durumda gözlenen .92'lik KMO değeri önerilen KMO değerinden yüksektir. Ölçeğin deneme formu verilerinin faktör analizi yapmaya uygun olduğu görülmektedir.

Deneme ölçeğinin yapı geçerliliği için yapılan faktör analizi ile aynı zamanda ölçeğin kaç faktörlü olduğu ve bu faktörlerin hangi boyutları temsil ettiği belirlenmiştir. Öncelikle yapılan temel bileşenler çözümlemesi ve Varimax tekniği ile yapılan döndürme işlemi sonunda, özdeğeri 1.00'dan büyük olan 5 faktör ortaya çıkmıştır. Ancak faktör sayısının beklenenden çok çıkmasından dolayı bu sayının azaltılıp azaltılamayacağı belirlenmek istenmiş ve bu amaçla Cattell'in "Grafiksel Yöntemi" (Özer, 1999:75) gerçekleştirilmiş ve aşağıdaki gibi bir grafik elde edilmiştir.

Grafikteki eğriye bakarak ölçekteki faktör sayısının bire indirilebileceği düşüncesine ulaşılmıştır. Bulunan beş faktöre ilişkin özdeğerler, varyans yüzdeleri ve toplam varyans yüzdeleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Faktör	Özdeğer	Varyans Yüzdəsi	Yığılmalı Varyans Yüzdəsi
1	12.22	43.66	43.66
2	1.86	6.66	50.33
3	1.26	4.50	54.83
4	1.15	4.12	58.92
5	1.14	4.08	63.05

Tablo 4’te görüldüğü gibi ölçekteki beş faktörün özdeğerleri sırasıyla 12.22, 1.86, 1.26, 1.15 ve 1.14’tür. Beş faktörün tümü toplam varyansın % 63.05’ini açıklamaktadır. Kabul edilebilir oran olan % 41’in (Kline, 1994:75) üstünde olan bu varyans oranının ölçeğin beş faktörden oluşan bir ölçek olarak değerlendirilmesine imkân verdiği söylenebilir. Yapılan faktör analizi sonucunda; 8., 14., 20., 22., 24. ve 25. maddeler birinci faktör, 6., 11., 12., 16., 18., 21. ve 25. maddeler ikinci faktör, 1., 9., 10., 16., 17., 27. ve 28. maddeler üçüncü faktör, 3., 4., 5., 7., 19. ve 23. maddeler dördüncü faktör, 2. ve 13. maddeler beşinci faktörde toplanmıştır.

Faktör analizi sonucunda ölçekte kalmasına karar verilen maddelerin faktörlere dağılımı ile faktör yükleri toplamı Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Faktör Analizi Sonucunda Ölçekte Yer Alan Maddelerin Faktör Yükleri

	Sosyal Bilgilere İlişkin Tutum Cümleleri	Faktör Yükü	Toplam-Madde Korelasyonu
1	Sosyal Bilgiler dersini severim.	.673	.64
2	Sosyal Bilgiler dersi benim eğitimim için gereklidir.	.631	.47
3	Sosyal Bilgiler dersi konuları çok karışık ve zor olduğunu düşünüyorum.	.529	.50
4	Sosyal Bilgiler dersinin konuları aklımı karıştırır.	.568	.55
5	Sosyal Bilgiler dersinde dikkatimi toplayamam.	.530	.47
6	Sosyal Bilgiler öğrenmek ilerde çok işime yarayacak.	.722	.68
7	Sosyal Bilgiler dersine çalışırken canım sıkılır.	.614	.59
8	Sosyal Bilgiler dersinin gelmesini dört gözle beklerim.	.821	.79
9	Sosyal Bilgiler dersinde zamanın çok çabuk geçtiğine inanıyorum.	.720	.67
10	Sosyal Bilgiler dersinde boşa zaman öldürdüğümü düşünüyorum.	.534	.49
11	Sosyal Bilgiler dersinin ödevlerini yapmaktan nefret ederim.	.672	.64
12	Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerim günlük yaşamda bir işe yaramaz.	.603	.57
13	Sosyal Bilgiler ile ilgili konuları arkadaşlarımla konuşmaktan ve tartışmaktan zevk alırım.	.671	.61
14	Ders çalışma vaktimin çoğunu Sosyal Bilgilere ayırmak isterim.	.616	.58
15	Sosyal Bilgiler dersi konuları benim için ilgi çekicidir.	.777	.74
16	Sosyal Bilgiler dersi gereksiz bir derstir	.735	.70
17	Sosyal Bilgiler dersinin biran önce bitmesini isterim.	.830	.79
18	Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki konular hiç ilgi çekici değildir.	.645	.61
19	Sosyal Bilgiler dersi beni ürkütür.	.505	.46
20	Televizyonlarda coğrafya ile ilgili belgeselleri ve programları seyretmekten büyük zevk alırım.	.544	.50
21	Sosyal Bilgiler ile yalnızca SBS’ de soru geldiği için ilgilenirim.	.698	.67
22	Sosyal Bilgiler dersine ayrılan ders saatinin fazla olmasını isterim.	.769	.74
23	Sosyal Bilgiler dersi sınavından korkarım.	.667	.63

24	Sosyal Bilgiler dersi eğlencelidir.	.834	.80
25	Çalışma zamanımın çoğunu Sosyal Bilgiler dersine ayırmak isterim.	.598	.56
26	Sosyal Bilgiler dersini sadece sınıf geçmek için çalışırım.	.738	.69
27	Sosyal Bilgiler dersinde farklı kültürleri tanımaktan hoşlanırım.	.508	.48
28	Sosyal Bilgiler dersinin beni sosyal hayata hazırladığını düşünüyorum.	.696	.65

Tablo 5’te görüldüğü ölçekte faktör yük değerleri .50 ile .83 arasında değişen 28 madde ölçekte yer almıştır. Bu maddelerden 14 madde olumlu 14 madde ise olumsuz yargı içermektedir. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri Tablo 5’te birinci faktörün öz değeri ve açıkladığı varyans yüzdesi de Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5’te görüldüğü gibi 28 maddenin yer aldığı ölçekte faktör yük değerleri .50 ile .83 arasında değişmekte ve Tablo 4’te ise birinci faktörün toplam varyansın %30’unu açıkladığı görülmektedir. Faktör analizinde elde edilen sonuçlar, ölçeğin yapı geçerliliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Sosyal bilimlerde veri toplama amacıyla kullanılan bir ölçme aracının tek boyutlu bir ölçek olarak kabul edilmesinin iki temel koşulu bulunmaktadır. Bunlardan ilki birinci faktörün açıkladığı varyans yüzdesinin toplam varyansın en az %30’u olması (Büyüköztürk, 2006), diğeri ise birinci faktörün öz değerinin ikinci faktörün öz değerinin yaklaşık 3-3,5 katından daha büyük olmasıdır (Kaya, 2005). Bu iki ölçüte göre baktığımızda, birinci faktörün açıkladığı varyans yüzdesinin, %30’un üzerinde (43.66), ikinci faktörün açıkladığı varyans yüzdesinin %6.66, üçüncü faktörün varyans yüzdesinin %4.50, dördüncü faktörün varyans yüzdesinin %4.12, beşinci faktörün varyans yüzdesinin %4.08 olduğu görülmektedir. İkinci ölçüte göre baktığımızda da birinci faktörün öz değerinin (12.22) ikinci faktörün öz değerinden (1.86) 6.5 kat, üçüncü faktörün öz değerinden (1.26) 9.7 kat, dördüncü faktörün öz değerinden (1.15) 10.6 kat, beşinci faktörün öz değerinden (1.14) ise 10.7 kat fazla olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlar bize yapısal olarak ölçeğin tek faktörden oluşabileceğini göstermektedir.

5.2. 3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan ölçme aracının örneklem grubuna uygulanarak elde edilmiştir.

Veri toplama aracı 15–28 Şubat 2009 tarihleri arasında, 13 ilköğretim okulunda toplam 650 öğrenciye uygulanmıştır. Tutum ölçeği hakkında Sosyal Bilgiler dersi dışındaki bir derste, 10–15 dakika gerekli açıklama yapılmış ve uygulama sırasında bir ders saati boyunca öğrencilere rehberlik edilmiştir. Toplam veriler incelenmiş; gerek kişisel bilgiler ve gerekse tutum ölçeğine ilişkin bölümde yer alan maddelerin cevaplandırmasında çeşitli eksiklikler ve hatalar tespit edilmiştir. Araştırma bulgularını olumsuz etkileyeceği düşünülen ölçekler değerlendirme dışı tutulmuş; geriye kalan 542 anket analiz edilmek üzere ayrılmıştır. Analiz edilen verilere ilişkin bütünsel bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Verilerin Toplandığı Okullar ve Sosyo-Ekonomik Çevreleri

Okul	Dağıtılan Anket	Dönen Anket	Sınıf	
			6.sınıf	7. sınıf
Belediye İ.Ö.O.	50	49	142 %53.8	122 %46.2
Eyyubiye İ.Ö.O.	50	50		
Fatih Sutan Mehmet İ.Ö.O.	50	41		
Ertuğrul Gazi İ.Ö.O.	50	42		
Kanuni S. Süleyman İ.Ö.O.	50	36		
M. Aziz Parmaksız İ.Ö.O.	50	46		
Şair Nabi İ.Ö.O.	50	40	64 %53.3	56 %46.7
Hatice Gelener İ.Ö.O.	50	36		
Bahçelievler İ.Ö.O.	50	44		
Halide Nusret Zorlutuna İ.Ö.O.	50	32	82 %51.9	76 %48.1
Ziyaeddin Akbulut İ.Ö.O.	50	40		
2002 Vakıflar İ.Ö.O.	50	42		
Yunus Emre İMKB İ.Ö.O.	50	44		
Toplam	650	542	288 %53.1	254 %46.9

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırma 288’i 6. sınıf, 254’ü 7. sınıf; 311’i erkek, 231’i kız; 264’ü alt sosyo-ekonomik çevre, 264’ü orta sosyo-ekonomik çevre ve 158’i ise üst sosyo-ekonomik çevreden olmak üzere 542 öğrenciyi kapsamaktadır.

5.3. 3.5. Verilerin Analizi

Veri toplama aracıyla elde edilen verilerin analizi SPSS 11.5 for Windows (Statistical Package for Social Science) programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

İlköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla betimsel istatistik tekniklerine başvurulmuştur. Öğrencilerin derse ilişkin tutumları ile belirlenen değişkenler arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır.

İlköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının; okulun sosyo-ekonomik çevreye, öğrencinin akademik başarısına, cinsiyete, sınıf düzeyine, annenin ve babanın eğitim düzeyine, ailenin aylık gelirin, öğretmenin cinsiyetine, Sosyal Bilgiler dersinde destek eğitimi alıp almadığına, dersteki materyal kullanımına göre anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla t testi, tek yönlü varyans analizi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Bu işlemlerin sonunda elde edilen bulgular, anlaşılabilirliği sağlamak amacıyla oluşturulan tablolarda 0.05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır; ancak .01 düzeyinde anlamlı çıkan farklar ayrıca vurgulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmaya katılan ilköğretim okulu II. kademe öğrencilerinden anket yoluyla elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Araştırma bulguları ve bu bulguların değerlendirilmesi üç ana başlık altında incelenmiştir.

5.4. 4.1. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının hangi düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla, ölçekte yer alan her bir maddeye verdikleri yanıtların ortalamaları (\bar{X}) ve standart sapmaları (S) hesaplanmış; sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları

Maddeler	N	\bar{X}	S
1. Sosyal Bilgiler dersini severim.	542	4.36	0.91
2. Sosyal Bilgiler dersi benim eğitimim için gereklidir.	542	4.61	0.76
3. Sosyal Bilgiler dersi konuları çok karışık ve zor olduğunu düşünüyorum.	542	3.49	1.40
4. Sosyal Bilgiler dersinin konuları aklımı karıştırır.	542	3.59	1.41
5. Sosyal Bilgiler dersinde dikkatimi toplayamam.	542	3.86	1.37
6. Sosyal Bilgiler öğrenmek ilerde çok işime yarayacak.	542	4.36	1.10
7. Sosyal Bilgiler dersine çalışırken canım sıkılır.	542	3.83	1.39
8. Sosyal Bilgiler dersinin gelmesini dört gözle beklerim.	542	3.63	1.28
9. Sosyal Bilgiler dersinde zamanın çok çabuk geçtiğine inanıyorum.	542	3.84	1.32
10. Sosyal Bilgiler dersinde boşa zaman öldürdüğümü düşünüyorum.	542	4.33	1.17
11. Sosyal Bilgiler dersinin ödevlerini yapmaktan nefret ederim.	542	4.30	1.23
12. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerim günlük yaşamda bir işe yaramaz.	542	4.47	1.07
13. Sosyal Bilgiler ile ilgili konuları arkadaşlarımla konuşmaktan ve tartışmaktan zevk alırım.	542	3.76	1.45
14. Ders çalışma vaktimin çoğunu Sosyal Bilgilere ayırmak isterim.	542	3.05	1.25
15. Sosyal Bilgiler dersi konuları benim için ilgi çekicidir.	542	3.70	1.30

16. Sosyal Bilgiler dersi gereksiz bir derstir.	542	4.54	1.07
17. Sosyal Bilgiler dersinin biran önce bitmesini isterim.	542	4.21	1.24
18. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki konular hiç ilgi çekici değildir.	542	3.97	1.40
19. Sosyal Bilgiler dersi beni ürkütür.	542	4.06	1.36
20. Televizyonlarda coğrafya ile ilgili belgeselleri ve programları seyretmekten büyük zevk alırım.	542	3.58	1.51
21. Sosyal Bilgiler ile yalnızca SBS’ de soru geldiği için ilgilenirim.	542	3.71	1.50
22. Sosyal Bilgiler dersine ayrılan ders saatinin fazla olmasını isterim.	542	3.43	1.45
23. Sosyal Bilgiler dersi sınavından korkarım.	542	3.70	1.47
24. Sosyal Bilgiler dersi eğlencelidir.	542	3.84	1.39
25. Çalışma zamanımın çoğunu Sosyal Bilgiler dersine ayırmak isterim.	542	3.06	1.32
26. Sosyal Bilgiler dersini sadece sınıf geçmek için çalışırım.	542	4.01	1.41
27. Sosyal Bilgiler dersinde farklı kültürleri tanımaktan hoşlanırım.	542	4.40	1.01
28. Sosyal Bilgiler dersinin beni sosyal hayata hazırladığını düşünüyorum.	542	4.35	1.11
Toplam	542	3.93	0.71

Tablo 7’ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının genel olarak *oldukça katılıyorum* (3.93) düzeyde ve olumlu olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin, 28 maddeden oluşan “Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutum Ölçeği”ne verdikleri yanıtların tek tek maddeler açısından düzeyine bakıldığında kabaca iki kategoride yoğunlaştığı görülmektedir. Öğrenciler, örneğin 16 maddeye “*oldukça katılıyorum*” cevabı verilirken, 10 maddeye “*tamamen katılıyorum*” cevabı verilmiştir. Öte yandan öğrenciler, ölçekteki sadece 2 maddeye (14. ve 25. maddeler) “*kısmen katılıyorum*”, cevabı vermişlerdir.

Bu sonuçlar genel olarak öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı olumlu tutuma sahip olduklarına işaret etmektedir. Ölçekte öğrencilerin en yüksek düzeyde katılım (4.61) gösterdikleri madde “Sosyal Bilgiler dersi benim eğitimim için gereklidir.” önermesidir. Ayrıca bu maddenin bir tür sağlaması niteliğinde olan “Sosyal Bilgiler dersi gereksiz bir derstir.” ve “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerim günlük yaşamda bir işe yaramaz.” önermelerine “*hiç katılmıyorum*” düzeyinde yanıt vermişlerdir. Bu üç maddeye verilen yanıtlar, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini hem gerekli hem de önemli gördüklerine işaret etmektedir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarına ilişkin yurt dışında gerçekleştirilen araştırma sonuçlarının da genel olarak olumlu olduğu görülmektedir (Fauts, 1990; Al-Kyayyatt, 1990; Haldyna ve diğerleri, 1992; Swift, 1993). Ancak sayısı az da olsa, söz konusu derse yönelik tutumun orta düzeyde olumlu (Fergusaon, 1993) ve olumsuz (Morrow, 1997) olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır. Öte yandan Türkiye'deki araştırma sonuçları öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının genellikle "orta düzeyde olumlu" olduğunu ortaya koymaktadır (Otluoğlu, 2002; Çiftçi, 2002; Güven, 2003). Bunun yanı sıra, Altınışik (2001) ve Deveci (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumların "olumlu" olduğu bulunmuştur.

5.5. 4.2. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyine, cinsiyete, sınıf düzeyine, Annenin eğitim durumuna, Babanın eğitim durumuna, Ailenin gelir düzeyine, Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyetine, Özel dersane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler dersi alma durumuna ve Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyal durumuna, göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

4.2.1. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Okulun Bulunduğu Bölgenin Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın ikinci alt problemi olan ve öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Okulun Bulunduğu Bölgenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi Arasındaki İlişkinin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişkenler		N	\bar{X}	S	Sd	F	P
Sosyo-Ekonomik Düzey	1. Alt	264	3.98	0.61	2-539	1,867	,156
	2. Orta	264	3.96	0.63			
	3. Üst	158	3.84	0.87			
TOLAM		542	3.93	0.69	541		

P>.05

Tablo 8 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi arasında anlamlı farklılık göstermemiştir ($F_{(2-539)}=1,867$, $p>.05$). Ancak farklı düzeylerdeki okullarda okuyan öğrencilerin tutum puanlarının ortalamalarına bakıldığında, sosyo-ekonomik çevrelerin düzeyleri ile tutum puanları arasında görece ters yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğrenci tutumlarında görece azalma görülmektedir.

Gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında yapılan çeşitli araştırmalarda Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları etkileyen önemli bir belirleyicinin dersin gerekliliğine ve işe yararlığına ilişkin düşüncenin olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin Ergin (2006) tarafından, yapılan bir başka araştırmada il merkezindeki okulların, merkeze uzak okullara göre Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının daha düşük olduğu saptanmıştır. Araştırmacı tarafından merkezdeki öğrencilerin ileride katılacakları sınavlar için daha önemli gördükleri Türkçe, Fen Bilgisi ve Matematik derslerine daha çok önem vermelerinin tutumlarının düşük çıkmasında etkili olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Chiodo ve Byford (2004) tarafından son otuz yıldır yürütülen araştırmalara dayalı olarak öğrencilerin Sosyal derslere yaklaşımlarını belirlemeye yönelik olarak yaptıkları araştırmada, öğrencilerin gelecekteki kariyerlerini dikkate alarak Matematik, İngilizce ve Fen derslerine daha fazla önem verdiklerini saptamışlardır.

Öte yandan Schug ve Beery (1987) tarafından bir okul bölgesinde öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumlarını belirleyen faktörleri saptamaya yönelik olarak yaptıkları bir araştırmada öğrencilerin, İngilizce, Matematik ve okuma ile ilgili etkinlikleri, gelecekte işlerine yarayacak becerileri geliştirdiği için favori olarak gördükleri sonucuna varmışlardır. Schun ve Beery'e göre öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersinin kazandırdığı bilgi ve becerilerin bugün ve gelecekte vatandaş olarak üstlenecekleri roller bakımından ne denli önemli olduğunu fark etmemişler; buna karşın yalnızca her yıl almaları gereken “bir şey” olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre bunun olası nedeni, öğrencilerin, Sosyal Bilgilerin temelini oluşturan amaçları anlamamaları, şu veya bu şekilde Sosyal Bilgiler üzerinde ciddi bir biçimde düşünmemeleridir (Schug ve Beery, 1987).

ABD’de 1980’de tamamlanan SPAN Projesi sonucuna göre öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinin gelecekteki gereksinimleri bakımından, diğer konulara göre daha az faydalı ve daha az önemli bulmuşlardır (Kincheloe (1991), Aynı araştırmada bu sonucun Sosyal Bilgilerin öneminin kamuoyu tarafından yeterince fark edilememesinden kaynaklandığı vurgulanmıştır. Çünkü ABD kamuoyu, genel olarak Sosyal Bilgileri, İngilizce, Matematik, Ticarî dersler, alışveriş ve hatta program dışı etkinliklerden daha az yararlı bulmaktadır. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler dersi, ABD ilkököl programlarında önemli bir rol oynamamıştır. Cleaf (1991) tarafından yapılan başka bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Yurt dışında yapılan araştırmalar ile Türkiye’de Ergin (2006) tarafından yapılan araştırmalarda ile benzer sonuçlara ulaştığı söylenebilir.

4.2.2. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan ve öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi gösteren t-testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
Kız	231	3.94	0.74	540	.363	.717
Erkek	311	3.90	0.69			

P>.05

Tablo 9 incelendiğinde, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır ($t_{(540)}=0,363$, $p>.05$). Annenin eğitim düzeyi öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine olan tutumunu etkileyen bir değişkendir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları hem kız ($\bar{X}=3.94$) hem de erkek ($\bar{X}=3.90$) öğrencilerde “oldukça katılıyorum” düzeyinde ve birbirine çok yakın bulunmuştur. Kız öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları erkek öğrencilere oranla görece daha yüksektir.

Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumun cinsiyet ile ilişkisini belirlemeye yönelik birçok araştırmada ulaşılan sonuç, -bir araştırma dışında (Özkal ve Çetingöz, 2006)-, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre tutumlarının daha olumlu olduğu yönündedir (Corbin, 1997; Ferguson, 1993; Morrow, 1993; Özkal, Güngör ve Çetingöz, 2004; Çalışkan, 2007). Gencel (2006) bu bulguları, genel olarak kız öğrencilerin soyut düşünme becerilerinin daha erken yaşta gelişmesiyle ilişkilendirerek yorumlamıştır. Yine aynı araştırmacı kendi araştırma bulgusuyla çelişkili görünen bu durumu söz konusu araştırmaların farklı eğitim düzeylerinde veya kültürlerde gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanabileceği şeklinde belirtmiştir. Nitekim yukarıdaki araştırmalara bakıldığında Corbin (1996), Ferguson (1993) ve Morrow (1993) tarafından yapılan çalışmaların lise düzeyinde ve farklı kültürlerde gerçekleştirildiği, Özkal, Güngör ve Çetingöz (2004)'ün çalışmalarının örnekleminin ise dört ve beşinci sınıf öğrencilerinden oluşturduğu görülmektedir.

İlköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının incelendiği bir başka araştırmada tutum düzeyinin cinsiyet değişkeninden bağımsız olduğu saptanmıştır (Şahin ve diğerleri, 2001). Bu sonuçlar

gerek örneklem grubu ve gerekse sonuçları bakımından araştırmamızla büyük benzerlikler taşımaktadır.

4.2.3. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan ve öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile sınıf düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren t-testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sınıf Düzeyi Arasındaki İlişkinin T-Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
6. sınıf	288	3.99	0.67	540	1.997	.046
7. sınıf	254	3.87	0.74			

P<.05

Tablo 10'da ortaya çıkan bulgular, araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($t_{(540)}=1,997$, $p<.05$). Tablo 10'daki verilere göre 6. sınıf ($\bar{X}=3.99$) öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları 7. sınıf ($\bar{X}=3.87$) öğrencilerine göre anlamlı düzeyde daha yüksek görülmektedir.

Alanyazın tarandığında genel olarak ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının olumlu olduğu, ancak sınıf seviyesi arttıkça öğrencilerin tutumlarında bir azalma olduğu görülmektedir (Aşçı, 2003; Öztürk ve Baysal, 1999; Moroz, 1996; Corbin, 1997). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını sınıf düzeyi açısından inceleyen Özkal ve Çetingöz (2006)'ün araştırmasında da altıncı sınıfa devam eden öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının yedi ve sekizinci sınıflara devam eden öğrencilere göre daha olumlu olduğu ortaya çıkmıştır.

Eldeki araştırma sonuçları alanyazındaki araştırmalarda elde edilen bulgularla benzerlikler taşımaktadır.

4.2.4. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın beşinci alt problemi olan ve öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, annenin eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile annenin eğitim durumu arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Annenin Eğitim Durumu arasındaki İlişkinin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.

Değişkenler		N	\bar{X}	S	Sd	F	P	Gruplar Arası Fark
Mezun Olduğu Okul	1.Okumaz-yazmaz	211	4.04	0.59	4-537	6.199	.000	1-4, 1-5, 2-4, 2-5,
	2. İlkokul	199	3.99	0.66				
	3. Ortaokul	57	3.75	0.75				
	4. Lise	44	3.67	0.96				
	5. Fak-Yüksekokul	31	3.63	0.89				
TOLAM		542	3.93	0.71	541			

P<.05

Tablo 11’deki sonuçlara bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile annenin eğitim durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($F_{(4-537)} = 6.199$ $p < 0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Scheffe ve Dunnet C testleri uygulanmıştır. Bu analizde annenin eğitim durumuna göre anlamlı farklılıklar;

- a- Anneleri okuma-yazma bilmeyenlerle ($\bar{X}=4.04$) anneleri lise ($\bar{X}=3.67$) ve Fakülte-Yüksekokul ($\bar{X}=3.63$) mezunu olanlar arasında ve

b-Anneleri ilkököl mezunu olanlarla ($\bar{X}=3.99$) anneleri lise ($\bar{X}=3.67$) ve Fakülte-Yükseköl mezunu olanlar arasında olduğu görölmektedir.

Buna göre annesi okumaz-yazmaz veya ilkököl mezunu olan öğrencilerin lise veya fakülte-yükseköl mezunu olan öğrencilere göre Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları çok daha olumludur. Bu da annesinin eğitim seviyesi düştükçe öğrencinin derse karşı tutumunun daha olumlu olduğu görölmektedir. Ancak bu sonuçlar alanyazındaki diğer araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermemiştir. Alanyazındaki diğer araştırmalarda genel olarak ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığı görölmektedir (Karakoç, 2006; Ergin, 2006; Yüce, 2008).

4.2.5. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın altıncı alt problemi olan ve öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, babanın eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile babanın eğitim durumu arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Babanın Eğitim Durumu Arasındaki İlişkinin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.

Değişkenler		N	\bar{X}	S	Sd	F	P
Mezun Olduğu Okul	1.Okumaz-yazmaz	38	3.96	0.70	4-537	2.059	.085
	2. İlköl	214	4.00	0.63			
	3. Ortaöl	106	3.99	0.68			
	4. Lise	90	3.79	0.73			
	5. Fak-Yükseköl	94	3.88	0.85			
TOLAM		542	3.93	0.71	541		

P>.05

Tablo 12 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermediği bulunmuştur ($F_{(4-537)} = 2.059$ $p > 0.05$).

Konuyla ilgili diğer araştırmalara bakıldığında da genel olarak ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının baba eğitim durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir. Ancak bazı araştırmalarda anne baba eğitim düzeyiyle tutum arasında anlamlı farklılaşmalar saptanmıştır. Örneğin Güngörmüş (1992) tarafından yapılan bir araştırmada babası ile daha fazla etkileşimde bulunan çocukların, etkileşimi az olanlara göre akademik başarılarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Corbin (1997) ise anne-babanın öğrencinin Sosyal derslere yönelik tutumunu şekillendirmede büyük etkisi olduğu sonucuna varmıştır.

4.2.6. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın yedinci alt problemi olan ve öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, ailenin gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi testi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile ailenin gelir düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Ailenin Gelir Düzeyi Arasındaki İlişkinin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişkenler		N	\bar{X}	S	Sd	F	P	Gruplar Arası Fark
Ailenin Gelir Düzeyi	1. 250 TL ve daha az	81	4.02	0.56	5-536	2.616	.020	1-6 2-6 3-6 4-6
	2. 251-500 TL	108	3.98	0.64				
	3. 501-750 TL	125	4.02	0.69				
	4. 751-1000 TL	62	4.01	0.63				
	5. 1001-1500 TL	72	3.88	0.82				
	6. 1501- ve üstü	94	3.75	0.83				
TOLAM		542	3.93	0.71				

$P < .05$

Tablo 13'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile ailenin aylık geliri arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucu bulunmuştur ($F_{(5-536)}= 2.616$ $p<0.05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Scheffe ve Dunnet C testleri yapılmıştır. Bu analizde ailenin aylık gelirine göre anlamlı farklılığın Ailenin aylık gelirinin,

i. 250 TL ve daha az ($\bar{X}=4.02$) olanlarla 1501 ve üstü olanlar ($\bar{X}=3.75$),

ii. 251–500 TL arasında olanlarla ($\bar{X}=3.98$) 1501 ve üstü olanlar ($\bar{X}=3.75$),

iii. 501–750 TL arasında olanlarla ($\bar{X}=4.02$), 1501 ve üstü olanlar ($\bar{X}=3.75$),

iv. 751–1000 TL arasında olanlarla ($\bar{X}=4.01$) 1501 ve üstü olanlar ($\bar{X}=3.75$) arasında olduğu anlaşılmıştır.

Aritmetik ortalamalarına bakıldığında genellikle ailenin aylık geliri azaldıkça Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir.

Araştırma bulgularının gösterdiği bir diğer önemli sonuç öğrencilerinin anne-baba öğrenim düzeyiyle ailenin aylık geliri arasında bir paralellik olması ve bunun da öğrencilerin tutumlarına etki yapmasıdır. Çünkü Tablo 11'deki sonuçlar anne eğitim seviyesi düşük olan öğrencilerin yüksek olan öğrencilere göre Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir. Tablo 13'deki sonuçlar ise alt sosyo-ekonomik tabakadaki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Hobbs ve Moroz (2001) tarafından Avustralya'daki bir ortaöğretim kurumunda öğrenim gören sekiz, dokuz ve onuncu sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yaptıkları araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin tutumlarının genel olarak olumlu düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersinin gerekli bir ders olduğuna inandıkları ancak ilerideki çalışma yaşamlarında fazla yararı olmayacağını düşündüklerini ortaya koymuştur.

Araştırma sonuçları alanyazındaki diğer bazı araştırma sonuçlarıyla da (Uzun 2006; Karakoç, 2006) paralellik göstermektedir.

4.2.7. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Sosyal Bilgiler Dersine Giren Öğretmenin Cinsiyetine Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın sekizinci alt problemi olan ve öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyeti arasındaki ilişkiyi gösteren t-testi sonuçları Tablo 14’da verilmiştir.

Tablo 14. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sosyal Bilgiler Dersine Giren Öğretmenin Cinsiyeti Arasındaki İlişkinin T-Testi Sonuçları

Öğretmen Cinsiyeti	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
Kadın	193	3.96	0.73	540	1.178	.239
Erkek	349	3.90	.066			

P>.05

Tablo 14 incelendiğinde, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyetine göre anlamlı biçimde farklılaşmadığı bulunmuştur ($t_{(540)}=1,178, p>.05$). Hem kadın hem de erkek öğretmenler tarafından okutulan öğrenciler Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını “oldukça katılıyorum” düzeyinde göstermişlerdir. Ancak kadın öğretmenler tarafından okutulan öğrencilerin erkek öğretmenler tarafından okutulan öğrencilere oranla Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının görece daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Benzer bir sonuç Uzun (2006) tarafından yapılan çalışmada da bulunmuştur. Söz konusu çalışmada üstün veya özel yetenekli öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları derse giren öğretmenin cinsiyetine göre karşılaştırılmış; Sosyal Bilgiler öğretmeni kadın olan öğrencilerin, öğretmenleri erkek olanlara göre, bu derse karşı tutumlarının görece daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 14’te elde edilen bu sonuçlar, Pesen ve arkadaşları (2000), Öztürk ve Baysal (1999) ve Ergin (2006)’in çalışmalarıyla da paralellik göstermektedir.

4.2.8. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Özel Dershane veya Öğretmenden Sosyal Bilgiler İle İlgili Ders Alma Durumuna Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi olan ve öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, özel dershane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler ile ilgili ders alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile özel dershane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler ile ilgili ders alma durumu arasındaki ilişkiyi gösteren t-testi sonuçları Tablo 15’da verilmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Özel Dershane veya Öğretmenden Sosyal Bilgiler ile İlgili Ders Alma Durumu Arasındaki İlişkinin T-Testi Sonuçları

Özel Dershane veya Öğretmenden Sosyal Bilgiler Dersi Alma	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
Evet	159	3.82	0.87	539	2.37	.018
Hayır	382	3.98	0.62			

P<.05

Tablo 15’deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile özel dershane veya öğretmenden Sosyal Bilgilerle ilgili ders alma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(539)}=2.37$, $p<.05$). Bu farklılaşmaya göre, özel dershane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler ile ilgili ders almayan öğrencilerin bu derse karşı tutumları, özel ders alanlara göre anlamlı derecede daha yüksek ve olumludur.

Özel dershane veya öğretmenden Sosyal bilgiler ile ilgili ders alan öğrenciler genellikle sosyo-ekonomik düzeyi yüksek öğrencilerdir. Ayrıca bu öğrenciler üst eğitim kademelerine geçişte daha önemli olduğuna inandıkları Matematik ve Fen derslerini daha önemli görmektedirler (Schug ve Beery, 1987; Kincheloe, 1991;

Chiodo ve Byford, 2004), Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının daha düşük düzeyde olması beklenen bir sonuçtur.

Öte yandan bu sonuçlar daha önceki sonuçlarla da uyumludur. Zira gerek anne ve babanın eğitim durumlarıyla ilgili 11. ve 12. Tabloda ve gerekse ailenin gelir düzeyiyle ilgili 13. Tabloda yer alan bulgular eğitim ve gelir düzeyi düşük aile çocuklarının Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının eğitim ve gelir düzeyi yüksek ailelere oranla daha yüksek olduğunu göstermiştir.

4.2.9. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları, Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyal Durumuna Göre Farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın onuncu alt problemi olan ve öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyal durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyal durumu arasındaki ilişkiyi gösteren t-testi sonuçları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyal Durumu arasındaki İlişkinin T-Testi Sonuçları

Kullanılan Materyal	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
1. Sadece ders kitabı	278	3.93	0.63	539	.063	.950
2. Ders kitabı dâhil, renkli resim, harita, grafik, bilgisayar vb.	263	3.93	0.78			

P>.05

Tablo 16 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyal durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği anlaşılmaktadır ($t_{(539)}=.063$, $p>.05$). Aritmetik ortalamalara bakıldığında derste kullanılan materyal durumu değişse de derse yönelik tutumda herhangi bir değişikliğin olmadığı görülmektedir.

Öztürk ve Baysal (1999)’ın araştırmasında ise farklı bir sonuç bulunmuş; öğretmenin kullandığı materyalin zenginliğine paralel olarak öğrencinin tutumunda

olumlu yönde bir artış olduğu saptanmıştır. Ancak bu araştırmanın yapıldığı yıllarda Türkiye’de ders kitapları bilgi ağırlıklı, sade ve görsel materyalden yoksundu. Bu nedenle ders kitabı dışında daha farklı materyalin kullanılmasının öğrencilerin tutumlarında olumlu yönde farklılık yaratması doğal karşılanabilir. Günümüzde ders kitapları harita, grafik, renkli resim vb. materyalleri içeren daha zengin görsel materyale sahip olduğu gibi ders programları da öğrencilerin daha etkin oldukları süreçlere sahiptir. Bu nedenle Tablo 16’deki sonuçlar, ders materyalinin zenginliğinin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersindeki tutumlarını etkileyen bir faktör olmadığını göstermiştir.

5.6. 4.3. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sosyal Bilgiler Dersindeki Başarıları Arasında İlişki Var mıdır?

Bu bölümde araştırmanın onbirinci alt problemi olan ve öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla basit korelasyon analizi tekniğinden yararlanılarak, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı (r) hesaplanmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları arasındaki ilişkiyi gösteren sonuçlar aşağıda gösterilmiştir.

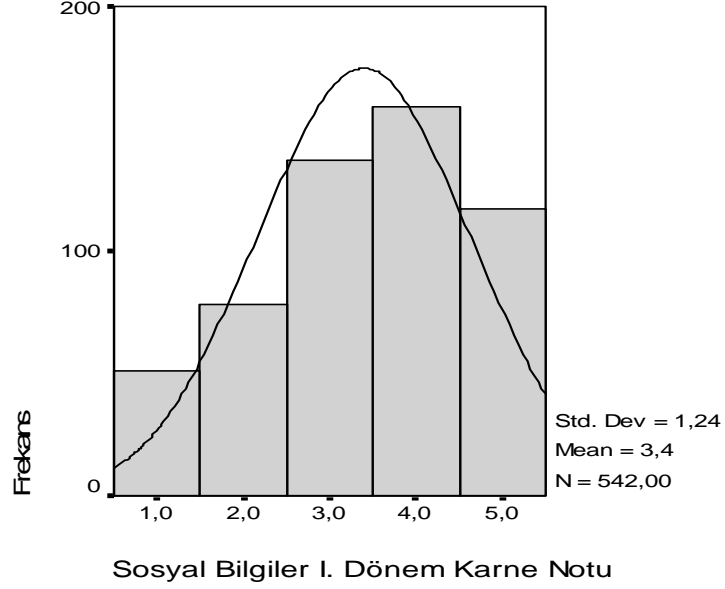
Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ile Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla, öncelikle araştırmaya katılan öğrencilerin 1. dönem karne notlarının frekans dağılımı, yüzdeliliği ve not ortalamaları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Ait Başarı Notu Ortalamaları

Sosyal Bilgiler Ders Notu	N	%
1	51	9,4
2	78	14,4
3	137	25,3
4	159	29,3
5	117	21,6
Toplam	542	100,0

Araştırmaya katılan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin not dağılımlarını gösteren grafik Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. İlköğretim İkinci kademe Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Ait I. Dönem Karne Notlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı Grafiği

İlköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi notlarını gösteren grafiğe bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin not ortalamasının $\bar{X}=3,4$ olduğu ve öğrencilerin bu derste orta düzeyde bir başarıya sahip oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin başarılarına ilişkin bu genel açıklamadan sonra Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ve Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları arasındaki ilişkinin nasıl bir dağılım gösterdiği ele alınmıştır. İki ayrı değişken arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla basit korelasyon analizi uygulanmış ve bulgular Tablo18’de verilmiştir.

Bilindiği gibi iki farklı değişken arasındaki korelasyon analizinde ortaya çıkan katsayı -1.00 ila 1.00 arasında değerler alır. Korelasyon katsayısının, mutlak değer olarak 0.70 – 1.00 arasında olması yüksek; 0.30 – 0.70 arasında olması orta; 0.00 – 0.30 arasında olması ise iki değişken arasında düşük düzeyde bir ilişkinin olduğunu ifade eder (Büyüköztürk, 2006).

Tablo 18. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ve Sosyal Bilgiler Dersindeki Başarıları Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Basit Korelasyon Analizi

Değişkenler		Karne Notu	Tutum
Karne Notu	r	1	.210
	p	.	.000
	N	542	542
Tutum	r	.210	1
	p	.000	
	N	542	542

Tablo 18 incelendiğinde, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ders notu ile Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.210$, $p<.01$). Buna göre öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersindeki notu arttıkça Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının da göreceli olarak arttığı söylenebilir. Determinasyon katsayısı ($r^2=0.044$) dikkate alındığında, Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumun toplam varyansın (değişkenliğinin) %4,4'ünün Sosyal Bilgiler dersindeki nottan kaynaklandığı söylenebilir. Diğer taraftan %95,6'sının ise karne notu dışında kalan diğer faktörlerin toplam bileşik etkisinden kaynaklanmaktadır. Teorik olarak açıklanan varyans diğer değişkenler için de yorumlanabilir. Bir başka anlatımla böyle bir analiz bize neden-sonuç bağlamında bir yorumlama olanağı vermez, sadece değişkenlerin birlikte hangi düzeyde ve yönde değiştikleri konusunda fikir verir.

Öğrencilerin tutumları ile öğrenmeleri yani başarı düzeyleri arasında aynı yönde artan bir ilişkinin bulunduğu birçok çalışmayla ortaya konulmuştur. Bunlardan bazıları şöyledir:

Corbin (1997) tarafından yapılan bir araştırmada, lise öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının genel olarak olumlu olduğunu ve olumlu tutumun akademik başarıyı yükselttiği vurgulanmıştır.

Öztürk ve Baysal (1999) ilköğretim 4.-5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının dersteki başarı durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada, Sosyal Bilgiler karne

notu zayıf (1) olanların Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum puanlarının da en düşük olduğu sonucuna varmışlardır.

Tay ve Akyürek (2006) tarafından, İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının başarılarına göre anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan araştırmada, öğrencilerin başarıları arttıkça tutum puanlarının da arttığı sonucuna varmıştır.

Ergin (2006) tarafından, ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yapılan araştırmada, ilköğretim öğrencilerinin birinci dönem Sosyal Bilgiler karne notları ile Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Sosyal bilgiler dersine ilişkin olumlu tutum geliştiren öğrencilerin derse ait başarılarının da yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Özkal ve Çetingöz (2006), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını cinsiyet, sınıf düzeyi ve başarı durumları açısından incelemiştir. Araştırmaya İzmir ilinde yer alan ilköğretim okullarının altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrenciler dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda, başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin başarı düzeyi düşük olan öğrencilere göre Sosyal Bilgiler dersine yönelik daha olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.

Yüce (2008) tarafından, taşınmalı eğitim-öğretim yapan ilköğretim okullarındaki II. kademe öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının, Sosyal Bilgiler dersindeki başarılarını etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada, başarı notu bir (1) olanların tutum ortalamaları en düşük, beş (5) olanların ise en yüksek olduğu sonucu çıkmıştır. Bir başka ifadeyle öğrencilerin sınıftaki Sosyal Bilgiler başarı notu arttıkça, Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarında da olumlu yönde artış meydana gelmektedir.

Bunların dışında Küçükahmet (1976), Aşkar ve Erden (1987) ve Koçkan (2004), tarafından yapılan çalışmalarda da aynı sonuca varılmıştır. Bu çalışmalar araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir. Bu sonuca göre öğrencilerin derse

karşı tutumları olumlu yönde arttıkça bu dersteki başarıları da aynı yönde artacaktır dinilebilir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularına dayalı olarak elde edilen sonuçlara yer verilerek, bu sonuçlara bağlı bazı öneriler sunulmuştur.

5.7. 5.1. Sonuçlar

İlköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ortaya çıkan sonuçlar üç ana başlık altında şöyle özetlenmiştir:

5.1.1. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma ile elde edilen verilerin analizinden ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumların genel olarak “*oldukça katılıyorum*” düzeyinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca dayalı olarak öğrencilerin çoğunun Sosyal Bilgiler dersine yönelik olarak olumlu tutum geliştirdikleri söylenebilir.

Öğrencilerin kendi algılarına göre sosyal bilgiler dersine ilişkin sahip oldukları tutumlar şöyle sıralanabilir;

1. Öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersinin kendi eğitimleri için gerekli olduğuna inanmaktadırlar.
2. Öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersinde öğrendikleri bilgilerin kendilerine yararlı olduğunu/olacağını düşünmektedirler.
3. Öğrenciler Sosyal bilgiler dersini sevdiklerini ve bu derse isteyerek katıldıklarını ifade etmektedirler.
4. Öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersinin kendilerini sosyal hayata hazırladığını düşünmektedirler.

5. Ayrıca öğrenciler bu dersten ödev yapmak istemediklerini ve bu derse sınıf geçmek için çalıştıklarını belirterek, bir kararsızlık içinde olduklarını belirtmişlerdir.

5.1.2. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenlere İlişkin Sonuçlar

1. Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında, okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça derse yönelik tutumlarında da göreceli bir azalmanın olduğu gözlenmiştir.
2. Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak kız öğrencilerin erkeklere oranla görece daha olumlu bir tutuma sahip oldukları gözlenmiştir.
3. Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında, sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre 6. sınıf öğrencileri 7. sınıf öğrencilerine göre Sosyal Bilgiler dersine karşı anlamlı düzeyde olumlu bir tutuma sahiptir. Bu sonuç, sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine daha az ilgi gösterdiklerini ortaya koymaktadır.
4. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile annenin eğitim durumu arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu sonuca göre annenin eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin derse ilişkin tutumları azalmaktadır. Bu da eğitim seviyesi yüksek annelerin, çocuklarını gelecek eğitimleri için daha önemli gördükleri diğer derslere teşvik ettikleri şeklinde yorumlanabilir.
5. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile babanın eğitim durumu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç, babaların eğitim düzeyinin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları üzerinde herhangi bir etki yaratmadığını göstermiştir.

6. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile ailesinin aylık geliri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre aylık geliri 1000 TL'nin altındaki öğrencilerin, aylık geliri 1501 TL ve üstü olanlara göre derse yönelik tutumları daha yüksek ve olumludur.
7. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında, Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak kadın öğretmenler tarafından okutulan öğrencilerin erkek öğretmenler tarafından okutulan öğrencilere göre Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları görece daha yüksek olduğu gözlenmiştir.
8. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında, özel dersane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler ile ilgili ders alma durumuna göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu sonuca göre özel dersane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler ile ilgili ders alan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları almayanlara göre daha düşüktür. Bu sonuca bağlı olarak özel ders veya dershaneden özel ders alan öğrencilerin bu dersi daha çok benimsemediklerini göstermiştir.
9. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında, Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyal durumuna göre anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımına göre hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının harita, grafik, renkli resim vb. materyalleri içinde barındırması bu derse karşı tutumları genel olarak olumlu etkilediğinden ayrıca materyal kullanımını tutum konusunda etkisiz kılındığı söylenebilir.
10. Tüm bu sonuçlara göre ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirleyen temel faktörlerin sınıfsal yapıyla doğrudan ilişkili olduğu gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle öğrencinin alt sınıfta olması, anne eğitim durumunun düşük düzeyde olması, ailenin gelir düzeyinin düşük olması ve öğrencinin bu derse ilişkin özel dersane veya özel öğretmenden ilave ders almaması tutumlarında olumlu etki yapmaktadır. Buna karşın okulun bulunduğu

çevre, öğrencinin ve bu dersi veren öğretmenin cinsiyeti, babanın eğitim durumu ve derste kullanılan materyalin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları etkileyen bir faktör olmadığı gözlenmiştir.

5.1.3. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Sosyal Bilgiler Dersindeki Başarıları Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar

Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ders notu ile Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu sonuca dayalı olarak Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olumlu tutum geliştiren öğrencilerin bu derse ait başarılarının da görece yüksek olduğu gözlenmiştir.

5.8. Öneriler

Yukarıda özetlenen araştırma sonuçlarına dayalı olarak aşağıdaki önerilerin yapılması uygun bulunmuştur:

1. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan bölgelerdeki okullarda öğrenim gören öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersine bilinçli ve istekli olarak katılmaları konusunda desteklenmelidir. Bu konuda öğretmenlere ve ailelere önemli görevler düşmektedir.
2. Sınıf düzeyleri arasındaki tutum farklılığı dikkate alındığında bu dersin programı yeniden gözden geçirilmelidir. Ayrıca öğrencinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının neden giderek olumsuz yönde geliştiği araştırılmalıdır.
3. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarında bağlı olduğu sınıfsal yapının belirleyici olduğu dikkate alınarak, bunun gerisinde yatan temel nedenlere ilişkin araştırmalar yapılmalıdır.
4. Öğrenci velilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları araştırılmalıdır.
5. Sosyal Bilgiler dersine yönelik öğrenci tutumları ve akademik başarının başka değişkenlerle ilişkileri daha kapsamlı olarak ele alınıp incelenmelidir.

6. Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından başvurulan öğretim yöntemlerinin, öğrencilerin tutumları üzerindeki etkisi üzerine deneysel araştırmalar yapılması, Sosyal Bilgiler eğitimi açısından yararlı sonuçlar ortaya çıkarabilir.

EKLER

1.	Ölçek Yönergesi.....	93
2.	Kişisel Bilgi Formu	94
3.	Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutum Ölçeği	95
4.	Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Alınan Anket Uygulaması İzin Yazısı	96

EK 1

Sevgili Öğrenciler;

Aşağıda Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili düşüncelerinizi öğrenmek için hazırlanmış tutum cümleleri bulunmaktadır. Önemli olan sizin sorularla ilgili gerçek duygu ve düşüncelerinizi belirtmenizdir. Lütfen her cümlenin sonunda sizin duygu ve düşüncelerinize en uygun kutucuğa “X” işareti koyunuz. Her cümle için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz.

Cevaplama sırasında göstereceğiniz özen ve yardımlarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Ali DEMİR
HRÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

EK 2

Kişisel Bilgi Formu

1) **Okulunuz:**

2) **I. Dönem Sosyal Bilgiler Dersinde Karnedeki Notunuz:**

()1 ()2 ()3 ()4 ()5

3) **Cinsiyetiniz:**

()Kız ()Erkek

4) **Sınıfınız:**

()6 ()7

5) **Annenizin Eğitim Düzeyi:**

()Okumaz-Yazmaz ()İlkokul ()Ortaokul ()Lise
()Fakülte/Yüksekokul

6) **Babanızın Eğitim Düzeyi:**

()Okumaz-Yazmaz ()İlkokul ()Ortaokul ()Lise
()Fakülte/Yüksekokul

7) **Ailenizin aylık toplam geliri:**

() 250 YTL ve daha az () 251 YTL–500 YTL
() 501 YTL–750 YTL () 751 YTL–1000 YTL
() 1001 YTL–1500 YTL () 1501 YTL ve üstü

8) **Dersinize giren Sosyal Bilgiler Öğretmeninizin cinsiyeti?**

() Kadın () Erkek

9) **Özel dersane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili ders alıyormusunuz?**

()Evet ()Hayır

10) **Sosyal Bilgiler dersinde materyal olarak :**

() Sadece ders kitaplarını kullanırsınız.
() Ders kitabı dâhil renkli resim, harita, grafik, bilgisayar vb. materyaller kullanırsınız.

EK 3

Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutum Ölçeği

SOSYAL BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN TUTUM ÖLÇEĞİ		Tamamen Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Çok Az Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1	Sosyal Bilgiler dersini severim.					
2	Sosyal Bilgiler dersi benim eğitimim için gereklidir.					
3	Sosyal Bilgiler dersi konuları çok karışık ve zor olduğunu düşünüyorum.					
4	Sosyal Bilgiler dersinin konuları aklımı karıştırır.					
5	Sosyal Bilgiler dersinde dikkatimi toplayamam.					
6	Sosyal Bilgiler öğrenmek ilerde çok işime yarayacak.					
7	Sosyal Bilgiler dersine çalışırken canım sıkılır.					
8	Sosyal Bilgiler dersinin gelmesini dört gözle beklerim.					
9	Sosyal Bilgiler dersinde zamanın çok çabuk geçtiğine inanıyorum.					
10	Sosyal Bilgiler dersinde boşa zaman öldürdüğümü düşünüyorum.					
11	Sosyal Bilgiler dersinin ödevlerini yapmaktan nefret ederim.					
12	Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerim günlük yaşamda bir işe yaramaz.					
13	Sosyal Bilgiler ile ilgili konuları arkadaşlarımla konuşmaktan ve tartışmaktan zevk alırım.					
14	Ders çalışma vaktimin çoğunu Sosyal Bilgilere ayırmak isterim.					
15	Sosyal Bilgiler dersi konuları benim için ilgi çekicidir.					
16	Sosyal Bilgiler dersi gereksiz bir derstir					
17	Sosyal Bilgiler dersinin biran önce bitmesini isterim.					
18	Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki konular hiç ilgi çekici değildir.					
19	Sosyal Bilgiler dersi beni ürkütür.					
20	Televizyonlarda coğrafya ile ilgili belgeselleri ve programları seyretmekten büyük zevk alırım.					
21	Sosyal Bilgiler ile yalnızca SBS' de soru geldiği için ilgilenirim.					
22	Sosyal Bilgiler dersine ayrılan ders saatinin fazla olmasını isterim.					
23	Sosyal Bilgiler dersi sınavından korkarım.					
24	Sosyal Bilgiler dersi eğlencelidir.					
25	Çalışma zamanımın çoğunu Sosyal Bilgiler dersine ayırmak isterim.					
26	Sosyal Bilgiler dersini sadece sınıf geçmek için çalışırım.					
27	Sosyal Bilgiler dersinde farklı kültürleri tanımaktan hoşlanırım.					
28	Sosyal Bilgiler dersinin beni sosyal hayata hazırladığımı düşünüyorum.					

EK 4

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı :B.08.4.MEM.4.63.00.05-379/

7964

Konu: Anket Uygulaması

09 MAR 2009

VALİLİK MAKAMINA
ŞANLIURFA

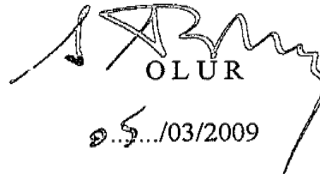
İlgi :a) M.E.B. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının 11.04.2007 tarih ve 573/1950 sayılı Yönerge
:b) Harran Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterliğinin 20/03/2009 tarih ve 1097 sayılı yazısı.

Harran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ali DEMİR' in "İlköğretim II Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki Şanlıurfa İli Örneği" konulu tez çalışmasına ilişkin İlimiz Merkez İlköğretim Okullarında öğretmen ve öğrencilerine yönelik Anket uygulaması yapılacağı ilgi (b) yazıdan anlaşılmaktadır.

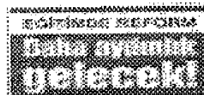
Söz konusu Anket' in İlimiz Merkez İlköğretim Okullarında eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde okul müdürlüğünün göstereceği program doğrultusunda öğretmen ve öğrencilerine yönelik yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur' larınıza arz ederim.

Hanifi ŞAHİN
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
05/03/2009

Salih GELGEÇ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Yenişehir 63300
ŞANLIURFA
Bilgi için

Tel : 0 414 – 3142004
Fax : 0 414 – 3123083
Öncel BAĞMANCI

E-Posta : surfamem@meb.gov.tr
Web : http://sanliurfa.meb.gov.tr

KAYNAKLAR

- Acar, R, **Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2003.
- Akbaş, O., **Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretim**, Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tay, B. ve Öcal, A.(Ed), PegemA Yayıncılık. Ankara, 2008, s.334–360.
- Akengin, H. Dilek, A. ve Sağlam, D., **İlköğretim 4 ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi ile İlgili Görüşleri**, Marmara Üniversitesi. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, İstanbul, 2002, S.16.
- Alkan, C., Kurt, M., **Özel Öğretim Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Al-Kyayyatt, A.K., **An Experimental Study Comparing The effects Of The Inquiry Method And The Traditional Method For Teaching Social Studies In Two Kwaiti Secondary Schools For Boys**, <http://wwwlib.umi.com/dissertations/fullcit/810753> (12.12.2008). 1990.
- Allen, D.E., Guy, R. F. and Edgley, C.K., **Social Psychology as Social Process**, Wadsworth Publishing Company, California, 1980.
- Alport, G. W., **Attitudes Readings in Attitude Theory and Measurement**, M. Fishbein(Ed), John Wiley & Sons, New York, 1967, Inc. 1-14.
- Altınışik, S. ve Orhan, F., **Sosyal Bilgiler Dersinde Çoklu Ortamın Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Derse Karşı Tutumları Üzerindeki Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara, 2002, S.23, s.41–49.
- Altınışik, S., **Sosyal Bilgiler Dersinde Çoklu Ortamın Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Derse Karşı Tutumları Üzerindeki Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001.
- Altıntaş, S. U., **İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Düzeyleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2003.
- Aşçı, S., **Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öğrenci Tutumları ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003.

- Aşkar, P. ve Erden. M., (1987). **Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği**, Çağdaş Eğitim Dergisi, Ankara, 1987, S.121, s.8-11
- Ata, B., **Sosyal Bilgiler Öğretim Programı**, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (2. Baskı), C. Öztürk(Ed), PegemA Yayıncılık, Ankara, 2007, s.71-84.
- Avşar, Z. ve Alkış, S., **The Effect of Cooperative Learning “Jigsaw I” Technique on Student Success in Social Studies Course**, Elementary Education Online, 2007, S.6(2), s.197–203.
- Aydın, M., **Eğitim Yönetimi**, Hatiboğlu Yayıncılık, Ankara, 2000.
- Barr, R. J., Bart, L. ve Shermis, S. S., **The nature of the social studies**, Publications. California, 1978.
- Barth, James L. ve Demirtaş, A., **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Kaynak Üniteler**, YÖK/Dünya Bankası, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Eğitimi, Ankara, 1997.
- Barth, James L., **Elementary and Junior High-Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials**, University Press of America, Maryland, 1991.
- Başaran, İ. E., **Türk Eğitim Sistemi**, Sistem Yayıncılık. Ankara, 1993.
- Baysal, A.C. ve Tekarslan, E., **Davranış Bilimleri**, (2. Baskı), Avcıel Basım Yayım, İstanbul, 1996.
- Bilgili, A. S., **Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler**, Sosyal Bilgilerin Temelleri, A. S. Bilgili (Ed), PegemA Yayınları, Ankara, 2008.
- Binbaşoğlu, C., **Özel Öğretim Yöntemleri**. Binbaşoğlu Yayınevi, Ankara, 1981.
- Bloom, B. S., **Human Characteristics and School Learning**, D. Ali Özçelik(Ed), Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1979.
- Can, G., Yaşar, Ş. ve Sözer, E., **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Gürhan Can.(Ed), Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1998
- Chiodo, J.J. ve Byford, J., **Do They Really Dislike Sozcial Studies? A Study of Middle School and High Students**, Journal of Social Studies Research, Florida, 2004, S.28(1), s.16-26.

- Cleaf, D.W.V., **Action in Elementary Social Studies**, Allyn and Bacon, USA Massachusetts, 1991.
- Corbin, S.S., **Comparisons With Other Academic Subject and Selected Influences on High School Students' Attitudes Toward Social Studies**, Journal of Social Studies Research, Florida, 1997, S.21(2) s.13-18.
- Çalışkan, H. ve Yiğittir, S., **Sosyal Bilgilerde Ölçme ve Değerlendirme**, Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tay, B. ve Öcal, A.(Ed), PegemA Yayıncılık. Ankara, 2008, s.217-281.
- Çalışkan, H., **İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Araştırmaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Derse Yönelik Tutuma, Akademik Başarıya ve Kalıcılık Düzeyine Etkisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
- Çelik, V., **Sınıf yönetimi**, Nobel yayınları, Ankara, 2003.
- Çeliköz, N., Çetin, F., **Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Etmenler**, Milli Eğitim Dergisi, MEB. Yayınlar Dairesi, Ankara, 2004, S.162(Bahar). s.33-42.
- Çiftçi, Ü., **Sosyal Bilgiler 6., 7. ve 8. Sınıf Derslerinde Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısı ve Tutumlarına Etkisi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2002.
- Çileli, M., **İlköğretim Kurumlarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları**, T.E.D. Yayınları Öğretim Dizisi No: 13, Ankara, 1995.
- Demirel, Ö., **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Deveci, H., **Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Akademik Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2002.
- Doğanay, A., **Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi**, Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, C. Öztürk ve D. Dilek(Ed), 5. baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Dönmez, C., **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler**, Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler, Şahin, C.(Ed), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2003.

Duman, B. ve İkiel, C., **Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ, 2002, S.12 (2), s.245–262.

Durmaz. H. ve Özyıldırım, H., **Fen Bilgisi ve Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Kimya Dersine Karşı Tutumları ve Çoklu Zekâ Alanları İle Kimya ve Türkçe Derslerindeki Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Kırşehir, 2005, S.6(1), s.67–76.

Edis, A.B., **Notlu Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkati**, Vakıf Matbaası, İstanbul, 1946.

Ekinci, A., **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapılandırmacı Yaklaşım Bağlamında Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007.

Erden, M., **Eğitimde Program Geliştirme**, Anı Yayıncılık, Ankara, 1998.

Erdoğan, İ., **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış**, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü, Araştırma ve Yardım Vakfı, Yayın No: 5, İstanbul, 1999.

Ergin, A., **İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2006.

Erköse, E., **Yenilenen 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007.

Ertürk, S., **Eğitimde Program Geliştirme**, Meteksan Yayınları, Ankara, 1994.

Fauts, J. T., **High School Social Studies Classroom Environments and Attitudes: A Cluster Analysis Approach**, Theory and Research in Social Education, New York, 1990, S.15, s.105–114.

Ferguson, O. W., **The Effects of Different Instructional Types on Academic Achievement in World History and Student Attitude Toward Social Studies**. <http://wwwlib.umi.com/dissertations/fullcit/9402529> (12.12.2008). 1993.

Fidan, N. ve Erden, M., **Eğitime Giriş**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998.

- Franzoi, S.L., **Social Psychology**, (Third Edition), Mc. Graw Hill, Boston, 2003.
- Gardner, W., Demirtas, A. ve Doğanay, A., **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi, Kaynak Üniteler**, Öğretmen Eğitimi Dizisi, MEGEP, Ankara, 1997.
- Gencel, İ. E., **Öğrenme Sitilleri, Deneyimsel Öğrenme Kavramına Dayalı Eğitim, Tutum ve Sosyal Bilgiler Program Hedeflerine Erişme Düzeyi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2006.
- Gökkaya, K., **Sosyal Bilgilere Giriş, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler**. Şahin, C. (Ed), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2003, s.31-42.
- Güçlü, N., **Öğretmen Davranışları**, Milli Eğitim Dergisi, Ankara, 2000, S.147, s.21-23.
- Güllü, M., **Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine İlişkin Tutumlarının Araştırılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
- Güngörmüş, O., **Babanın Çocuğın Zekâsı Akademik Başarısı Ve Benlik Kavramı Üzerine Etkisinin Araştırılması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1992.
- Gürkan, T. ve Gökçe, E., **Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1999.
- Gürsel, M., **Okul Yönetimi**, Eğitim Kitapevi, Konya, 2003.
- Güven, B., **İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Alan Bağımlılık ve Alan Bağımsızlık Bilişsel Stil Boyutlarına Uygun Olarak Hazırlanan Öğretim Etkinliklerinin Akademik Başarı ve Tutumlar Üzerindeki Etkisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2003.
- Haldyna, T., Shaughnessy, J. ve Redsun, A., **Correlates of Attitudes Toward Social Studies**, Theory and Research in Social Education, New, York, 1992, S.10, s.1-26.
- Hobbs, D. ve Moroz, W., **Secondary Students’ Growing Disenchantment With Social Studies Case Study**, A Paper Presented at the Australia Association for Research in Education., Conference, Fremantle Western Australia, 2001.
- İnceoğlu, M., **Tutum-Algı İletişim**, Elips Kitap Yayıncılık, Ankara, 2004.

- Kağıtçıbaşı, Ç., **Günümüzde İnsan ve İnsanlar (Sosyal Psikolojiye Giriş)**, (11. Bası), Evrim Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Karaduman, H., **Sosyal Bilgiler Dersinde Yapılandırmacı Öğrenme İlkelerine Göre Hazırlanan Öğretim Materyallerinin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2005.
- Karakoç, İ., **İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Çoklu Zekâ Uygulamalarının Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2005.
- Karakus, F., **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yapıcı Öğrenme ve Otantik Değerlendirme Yaklaşımlarının Öğrencilerin Akademik Başarısı, Kalıcılık ve Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.
- Karasar, N., **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.
- Karasar, N., **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2006.
- Kaya. A., **Çocuklar için Yalnızlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması**, Eğitim Araştırmaları Dergisi, Ankara, 2005, S. 19, s.220-237.
- Kayalı. H., **İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları**, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi, İstanbul, 2003, S.18, s.78-92
- Keskin, A., **İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin İngilizceye Yönelik Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişkiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2003.
- Kılıççı, Y., **Okulda Ruh Sağlığı**, Anı Yayıncılık, Ankara, 1992.
- Kincheloe, Joe L., **Getting Beyond the Facts**, Peter Lang Publishing, New York, 1991.
- Koçkan, Ç., **Normal ve Taşınabilir Eğitim-Öğretim Yapan ilköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Matematik Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi (Kırşehir Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.

- Kraus, S. J., **Attitudes and the Prediction of Behavior: A Meta-Analysis**, Paper presented at the Annual Convention of the American Psychological Association, Boston, 1990.
- Krech, D. ve Crutchfield, R. S., **Sosyal Psikoloji: Teori ve Problemler**, E. Güngör (Çev), Ötüken Yayınları, İstanbul, 1980, Yayın No: 159.
- Küçükahmet, L., **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, (13. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.
- Küçükahmet, L., **Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğrencilerinin Tutumları**, Ankara Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1976.
- Mather, J., **Why do we Have to Studt These Old White Guys?**, Classroom Spice,USA, 2004, S.6(2), s.1-4.
- Mc Kinney, C.W. ve Jones, H.J., **Effects of a Childrens' Book and a Traditional Textbook on Fifth Grade Students' Achievement and Attitudes Toward Social Studies**, Paper Presented at the Meeting of the South West Educational Research Association, Husston, 1992.
- MEB, **Sosyal Bilgiler 6–7. sınıf programı**, MEB Yayınları, Ankara, 2005.
- Morgan, C. T., **Psikolojiye Giriş**, S. Karakaş(Çev), Meteksan A. Ş., Ankara, 2000.
- Moroz, W., **Student and Teacher Attitudes Toward Goverment Primary Schools in W.A.**, Unpublished doctoral thesis, Curtin University of Technology, Perth, W.A., 1996.
- Morrow, M., **Attitudes Toward Social Studies**, <http://www.aare.edu.au/93/morrow93157.txt>. (12.05.2008), 1993.
- Morrow, M., **Students Attitudes Towards Social Studies.**, <http://www.aare.edu.au/97/Morrow301.htm> (12.05.2008), 1997.
- NCSS **The Social Studies Professional**, National Council For The Social Studies, Washington Dc, 1993.
- NCSS, **Curriculum Standards For Social Studies: Expectations Of Excellence**, National Council For The Social Studies, Washington Dc, 1994.
- Oktay, A. Çağlar, A. ve Arıkan, İ., **Türk Milli Eğitim Sisteminde İlköğretim. İlköğretimde Yeniden Yapılanma**, MEF Eğitim Kurumları Eğitim Dizisi, İstanbul, 1997.

- Otluoğlu, R., **İlköğretim Okulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2002.
- Özçelik, D. A., **Eğitim Programları ve Öğretim (Genel Öğretim Yönetimi)**, Ösym Yayınları, Ankara, 1992.
- Özdamar, K., **Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi I**, Anadolu Üniversitesi, Fen Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1997.
- Özgüven, İ.E., **Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 1999
- Özkal, N. ve Çetingöz, D., **Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Başarı Durumlarına Göre İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları**, Çağdaş Eğitim Dergisi, Ankara, 2006, S.31, s.22–28
- Özkal, N., Güngör, A. ve Çetingöz, D., **Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Öğretmen Görüşleri ve Öğrencilerin Bu Dersle Yönelik Tutumları**, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, Pegem A Yayınları, Ankara, 2004, S.10 (40), s.600–615.
- Öztürk, C. ve Baysal, N., **İlköğretim 4 –5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumu**, 4. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu 15-16 Ekim 1998. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Denizli, 1999, S.6, s.13–21.
- Öztürk, C. ve Dilek, D., **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R., **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller**, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Öztürk, C., **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırıcı Bir Yaklaşım**, C. Öztürk(Ed), PegemA Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Öztürk, C., **Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış**, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, (2. Baskı), C. Öztürk(Ed), PegemA Yayıncılık. Ankara, 2007, s.22–50.
- Pahl, R., **Do Students Prefer Social Studies, Science or English?**, The International Journal of Social Education, İndianapolis, 1995, S.9(1), s.53-56.

- Pesen, C. Ondabaş, A. ve Bindak, R., **İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Matematik Dersine Karşı Tutumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre incelenmesi**, Eğitim Araştırmaları, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.
- Pullant, J., **Spss Survival Manuel: A Step By Step Guide To Data Analysis Using Spss For Windows (version 10)**, Two Peen Plaza, New York, 2001.
- Safran, M., **İlköğretim Programlarında Yeni Yaklaşımlar: Sosyal Bilgiler 4-5. Sınıf**, Bilimin ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Ankara, 2004, S.54-55, s.32-33.
- Safran, M., **Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış**. Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tay, B. ve Öcal, A.(Ed). PegemA Yayıncılık. Ankara, 2008, s.1-16.
- Sakallı, N., **Sosyal Etkiler**, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.
- Saracaloğlu, A.S. ve Kaşlı, A., **Öğretmen Adaylarının Bilgisayara Yönelik Tutumları ile Başarıları Arasındaki İlişki**, Ege Eğitim Dergisi, İzmir, 2001, S.1, s.112-127.
- Schug, M. C. ve Beery, R., **Teaching Social Studies in the Elementary School**, Glenview Illinois, Scott, Foresman and Company, 1987.
- Shea, P., **A Study of Captioned Interactive Video**, Journal of Educational Computing Research, New York, 2000, S.22, s.243-263.
- Sönmez, V., **Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi-Öğretmen Kılavuzu**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Sönmez, V., **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Anı Yayınları, Ankara, 2007.
- Steven, S. and Corbin J., **Journal of Social Studies Research**, Manhattan, 1997, Fall Vol.21, Iss. 2; pg: 13, 6 pgs.
- Swift, G. W., **Effects of A Childrens' Book and A Traditional Texbook on Thirdgrade Students' Achievement and Attitudes Toward Social Studies**, Unpublished Doctoral Thesis, Oklahoma University, Oklahoma, 1993.
- Şahin, T., Çakır, Ö.S. ve Şahin, B., **İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerine Karşı Tutumları, Akademik Benlik Kavramları ve Bilişsel Öğrenme Düzeyleri**, Eğitim Araştırmaları, MEB, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları. Ankara, 2001, S. 3-4, s.133-138.

- Şahin, Y. Ş., **Oluşturmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Dersinde Bilişsel ve Duyuşsal Öğrenmeye Etkisi**, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Edam Yayıncılık. Ankara, 2001, S.1-2. s.465-481.
- Şimşek, H., **İlköğretim Sistemimiz (1923-1950) Üzerine Yapı, Amaç ve Muhteva Yönünden Bir Tahlil**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2005.
- Şimşek, H., **Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programına Devam Eden Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi, Van, 2005, Cilt.II, S.1
- Tahiroğlu, M., **İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Güçlükler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.
- Tavşancıl, E., **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Tay, B. Akyürek Tay, B., **Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumun Başarıya Etkisi**, Gazi Üniversitesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Ankara, 2006, Cilt: 4, S.1, s.73-82.
- Tekaslan, E., Baysal, C., Şencan, H. ve Kılınç, T., **Sosyal Psikoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.
- Tekindal, S., **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Ölçme ve Değerlendirme**, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (2. Baskı), C. Öztürk(Ed), PegemA Yayıncılık, Ankara, 2007, s.395-449.
- Tezbaşaran, A., **Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu**. Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1996.
- Tezcan, M., **Sosyolojik Kuramlarda Eğitim**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Tolan, B., İsen, G., ve Batmaz V., **Ben ve Toplum**, Teori Yayınları, Ankara, 1985.
- Turgut, M. F., **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları**, Saydam Matbaacılık, Ankara, 1990.
- Uzun, A., **Üstün veya Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki**, Yayınlanmamış

Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2006.

Ülgen, G., **Eğitim Psikolojisi**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1997.

Van C. ve David W., **Action in Elementary Social Studies**, Prentice-Hall, Inc., New Jersey, 1991.

Varış F., **Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler**, Alkım Yayınları, Ankara, 2005.

Yazıcı, H., **Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı**, Tay, B. ve Öcal, A.(Ed), PegemA Yayıncılık. Ankara, 2005, s.21–36.

Yeşilyaprak, B., **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2000.

Yılmaz, H. ve Sünbül, A. M., **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, Mikro Yayınları, Konya, 2003.

Yurdakul, B. **Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Problem Çözme Becerilerine, Bilişötesi Farkındalık Ve Derse Yönelik Tutum Düzeylerine Etkisi İle Öğrenme Sürecine Katkıları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

Yüce, S., **Taşımali Eğitim-Öğretim Yapan İlköğretim Okullarındaki II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ilköğretim II. kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma ile ayrıca, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının “okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi”, öğrencilerin “cinsiyeti”, “sınıf düzeyleri”, “annenin eğitim durumu”, babanın eğitim durumu”, ailenin “gelir düzeyi”, “Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyeti”, “özel dersane veya öğretmenden Sosyal Bilgiler dersi alma durumu”, “Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyal” gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Betimsel-tarama modeliyle gerçekleştirilen çalışmada üç ayrı bilgi formu kullanılmıştır. Bunlardan ilki öğrencilerin kişisel niteliklerine ilişkin bilgileri içeren ve 10 sorudan oluşan “*Kişisel Bilgi Formu*” dur. İkinci form öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarını tespit etmek amacıyla, Şahin ve diğerleri (2000) tarafından geliştirilen ‘Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği’nden yararlanarak oluşturulan “*Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutum Ölçeği*”dir. Üçüncü olarak da öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersindeki akademik başarılarını belirlemek amacıyla I. Dönem Sosyal Bilgiler dersindeki karne notunu yoklayan form kullanılmıştır.

Araştırmanın çalışma evrenini 2008-2009 öğretim yılı Şanlıurfa Merkez ilçedeki 63 ilköğretim okulunun 6. ve 7. sınıflarında öğrenim görmekte olan 24.530 öğrenci oluşturmaktadır. Evrenin geniş olması ve tüm evrene ulaşım güclüğü dikkate alınarak, örneklem alma yoluna gidilmiştir. Araştırmanın örnekleme belirlenirken, ilköğretim okulları buldukları çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi dikkate alınarak alt sosyo-ekonomik çevreden 6, orta sosyo-ekonomik çevreden 3 ve üst sosyo-ekonomik çevreden 4 okul olmak üzere toplam 13 okul örneklem olarak seçilmiştir. Örneklem seçilen okullardaki şube seçimi, random yöntemine göre yapılmış, 6. ve 7. sınıflarda belirlenen birer şubede 25 öğrenciye anket uygulanmıştır. Bu yöntemle belirlenen örneklem grubuna dâhil olan öğrenci sayısı toplam 542 olup, bunların 288’i 6. sınıf, 254’ü 7. sınıf öğrencisidir.

Araştırma verilerinin istatistiksel analizinde, aritmetik ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde hesapları yanında t- testi, tek boyutlu varyans analizi, Scheffe ve Dunnett C testleri ve basit korelasyon analizi tekniği kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, ilköğretim II. Kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının genel olarak “*oldukça katılıyorum*” düzeyinde olduğunu göstermiştir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının; okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik düzeyine, öğrencilerin cinsiyetine, babanın eğitim düzeyine, Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyetine ve Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyal durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır.

Buna karşın öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, ailenin aylık geliri ve özel dersane veya öğretmenden Sosyal bilgiler ile ilgili ders alma değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Bu bulgulara göre 6. sınıf öğrencileri 7. sınıf öğrencilerine; annesinin eğitim seviyesi düşük olanlar yüksek olanlara; aylık geliri 1000 TL'nin altında olanlar, aylık geliri 1501 TL ve üstü olanlara; özel dersane veya öğretmenden Sosyal bilgiler ile ilgili ders almayan öğrenciler ders alan öğrencilere göre daha yüksek ve olumlu tutuma sahiptirler.

Araştırmada ayrıca öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim öğrencileri, Sosyal Bilgiler, tutum, akademik başarı,

SUMMARY

The aim of this research is to analyze the relation between the attitudes of the Students from the Second level primary school education towards Social Sciences and their academic success. Also with this study it is researched that if in accordance to variants such as “the social – economic level of the school location”, the students “gender”, “the class levels”, “mothers educational background”, “fathers educational background”, family’s “level of income”, “The gender of the Social Sciences Teacher who is giving lessons”, “The situation about taking private Social Sciences lessons from Private Training centers or Teachers” any differences are appearing or not about the Students attitude towards Social Sciences.

Three different information forms were used in this research which was performed with the descriptive – scanning model. The first of those forms is the so called “Personal Information Form” which consists from ten questions covering personal characteristic information. The second one that was prepared according to the “Social Sciences Attitude Scale” that was developed by Sahin and Others in the year of 2000 is the “The Attitude Scale Regarding Social Sciences Lessons”. And the third form that was used for estimating the student’s academic success in Social sciences was the form that is examining the students I. Term Social Sciences School Report grades.

The working space of this research is established from total 24.530 6th and 7th class students from 63 primary schools located in Merkez Province, City of Sanliurfa, within the I. Term of 2008 – 2009 Academic Year. The sample point was taken consideringly the hardly accession to the whole space points and the large space. For establishing the sample point the school location’s social – economic level was beard, and according to this, be about 6 schools from the low social – economic level, 3 schools from average social – economic level and 4 schools form high social – economic level, total 13 schools were chosen as Sample Point. The election of branches in those sample point schools was done according to the random method and the survey was applied to 25 students of one of determined branch of 6th and 7th classes.

The total number of students determined by this method is as the sample group is 542, from which 288 are 6th class and 254 are 7th class students.

In the statistic analyzes of this study data, beside arithmetic average, standard deviation, frequency and percentage estimations, the t-test, one dimensional variation analyze, Scheffe ve Dunnett C Tests and simple correlation analyze techniques were used.

As result obtained by this study it is found out that the general attitude level regarding Social Sciences lesson of the second level primary school education is as “strongly agree”.

It is also found out that according to the social – economic level of the school location, the genders of the students, father’s educational background, the gender of the Social Sciences Teacher who is giving lessons and the materials used for the Social Sciences lessons are not referring to any differences in the students’ attitude regarding Social Sciences lessons.

But nonetheless it is shown that in accordance to the variant as the class level, mothers’ educational background, family’s monthly income and taking private Social Sciences lessons from Private Training centers or Teachers that there are meaningful differences shown in students’ attitude regarding Social Sciences lessons. Regarding this findings the attitudes of 6th and 7th students whose mother’s educational background is lower and with the monthly income below 1.000 TL in comparison of the one’s with the income of 1.501 TL and higher; and the students who do not take Social Sciences private lessons from private teachers or Private Training courses in comparison to the one who do are showing higher and more positive attitudes.

It is also found out that there is a very low, positive and meaningful relation between the Students attitude regarding Social Sciences and their academic success.

Key words: Primary School Educating Students, Social Sciences, attitude, academic success.